

TÖRTÉNELEM - SZOCIOLÓGIA - SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA

---

*Lektorálták: Dr. Fürj Zoltán (PEME; DRHE)
Farkas Péter (PEME; SZIE)
Egri Tímea (ELTE)*

Tartalom

<i>Gyorgyovichné Koltay Elvira: Magán-önkormányzás Magyarországon. A magán-önkormányzás vizsgálata a hazai lakóparkok példáján keresztül – BCE, szociológia Doktori Iskola</i>	238
<i>Zavec Szilvia: A magyar családtámogatási rendszer vizsgálata a napjainkban zajló demográfiai változások szemszögéből – NYME, KTK</i>	252
<i>Gálová Zsóka: A család támogatásának lehetőségei a demens idős családtag gondozásában DE BTK, Pszichológia Intézet,-</i>	262
<i>Galán Anita: Internetezési szokások és internetfüggőség a generációs változások tükrében – DE, Humán Tudományok Doktori Iskola, Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program</i>	269
<i>Somogyi Ildikó: Szerepkonfliktusok a gyermek- és ifjúságvédelemben – a szociális szakember szerepeinek változása - DE BTK, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék</i>	279
<i>Hordósne Vas Julianna – Egri Tímea: Az utógondozói ellátásban felnövő fiatal felnőttek társadalmi integrációjának bemutatása egy szakdolgozati kutatómunka eredményeinek tükrében . ELTE, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Pszichopedagógia</i>	287
<i>Szabó János: Csoporttal való elégedettség összetevőinek vizsgálata szerepjátékosok körében – PTE BTK, Pszichológia Intézet, Általános és Evolúciós Pszichológia Tanszék</i>	236
<i>Nagy László: Mindszenty József tevékenysége a cigánység integrációja érdekében - PPKE-BTK, Történelemtudományi Doktori Iskola</i>	244

In private urban governance voting rights depend on property. In local government you have voting rights, because you live there. That is why private urban governance fundamentally different from local governance. In my view, gated communities are examples for private urban governments.

My main questions are: How operate private urban governments in Hungary and what position do gated communities and their private urban governance have in local community?

With my future research I would like to show up more information about the Hungarian gated communities. I think they are indicators of polarization in our society. That's why we have to know more about them, and their occupant's motivations. More information can also help local government's decisions.

Probléma felvetés

Európában gazdag hagyományai vannak a magán irányítású közösségeknek. A középkorban általános példái ennek a többnyire egyházi fenntartású szegényházak, míg az ipari forradalom utáni időkből az egyes vállalatok által a munkásoknak létesített „vállalati városokat” és a kommunákat érdemes megemlíteni. A gyártulajdonosok által épített rendezett munkás- vagy tisztviselői „telepeken” élő dolgozókat és családjaikat (iskolával, egyéb létesítményekkel) a közös munkahely, a kommunák lakóit a közös ideológia kapcsolta össze. (Steen-Twist – Karré 2011).

Az ún. magán-önkormányzatok (Private Urban Governance) már a XIX. században felbukkantak az olyan iparosodott nagyvárosokban, mint Párizs és London, ahol az új ipari polgárság a magán úton irányított és elzárt szuburbán lakónegyedekben keresett a zajos belvárostól távolibb, nyugodt lakóhelyet. (Le Goix, Callen 2010)

Amerikában szintén a XIX. század végén létesültek az első olyan luxus lakóparkok, melyek tervezői és lakói megalapozták a mai magán-önkormányzati működés alapelveit azzal, hogy a lakóparkokhoz tartozó tavakat, parkokat, különböző létesítményeket közös tulajdonba helyezték, és fenntartásukra közös költséget szedtek a tulajdonosoktól, akiknek szerződésben kellett kötelezettséget vállalniuk arra is, hogy a későbbiekben sem változtatnak a terület ilyen formájú felhasználásán. (McKenzie 1994)

Az ehhez hasonló, magán úton irányított közösségek – amelyeknek legjellegzetesebb és legtöbbet vizsgált megjelenési formái a lakóparkok (gated community), vagy magán szomszédságok (private neighbourhoods) szervezetei – egyre növekvő számban vannak jelen szerte a világon mind a fejlett, mind pedig a fejlődő országokban.

Történetileg nézve, a magán-kormányzatok (private governance/ privately managed community) és/vagy a magán-önkormányzatok (private urban governane) ideájával és gyakorlatával kapcsolatban a gazdasági, társadalmi percepcióváltás a jóléti állam válságával egyidejűleg következett be. Egyre inkább a figyelem középpontjába kerültek úgy is, mint a „kormány nélküli kormányzás” – „governance without government” (Rosenau, Czempiel 1992) – vagy mint a tiltakozás és kivonulás (Hirschman 1995) terepei. Az 1990-es évektől ezek a magán kormányzati, magán-önkormányzati szervezetek mindinkább teret és polgárjogot nyertek és beilleszkedtek a jó kormányzás (good governance) ideológiájába is.

Az elmúlt évtizedek kutatásai szorosan kapcsolódnak az 1980-as évektől megfigyelt európai trendhez, melynek során az állam a közszolgáltatások direkt előállításától a kiszervezés, szabályozás, képesség-tétel felé mozdult el. A köz tulajdonban lévő, és a helyi önkormányzatok által irányított létesítmények fokozatos visszaszorulásának folyamatát vizsgálva, a kutatások

megmutatták, hogy milyen fontos megérteni azt a dinamikát, amelyben a magán-önkormányzás jelensége, a városi rendszer és kormányzás (urban governance) más elemei – szomszédási közösségek, a szélesebb értelemben vett városi gazdaság, a társadalom és államigazgatás – egymásra hatnak. A nemzetközi kutatások arra is rámutattak, hogy a helyi hatóságoknak (önkormányzatoknak) kulcsszerepük van – a pénzügyi, szervezeti szabályozás, a területhasználat korlátozása és ellenőrzése, az infrastruktúra koordinálása és az építészeti szabályozások által - abban, hogy a magán irányítású életterek, területek milyen módon fejlődnek.

A magán-önkormányzással foglalkozó írások egy része új lehetőséget lát ezekben az új típusú szerveződésekben a városi területek anyagi fenntarthatóságának és társadalmi sokszínűségének biztosítására, az öregedő városrészek felfrissítésére és hatékony gazdasági megoldásnak tartja klubszerű működésüket. (pl. Webster 2001, Manzi-Bowers 2005; Glasze 2005) A témával foglalkozó tanulmányok másik része igen kritikusan áll a jelenséghez: azzal, hogy ezek a szerveződések maguk hozzák meg szabályaikat és határozzák meg, ki lehet a közösség tagja, megkérdőjelezzik a méltányosság és hozzáférhetőség egyetemesen elfogadott értékeit, közös identitást választanak az állam központi szerepe nélkül, sőt létükkel az állam, mint vonatkozási pont is megkérdőjeleződik. (pl. Steen-Twist – Karré 2011)

Magyarországon a piacgazdaság 1990-es évek közepére tehető kiépülése, az állam szolgáltatói, finanszírozói szerepének csökkenése erőteljesen hozzájárult a magán-önkormányzati formák megjelenéséhez. Legjellegzetesebb példái ennek hazánkban is a **lakóparkok**, melyek elterjedését különösen elősegítette a 2000-es évek eleji igen kedvező ingatlanpiaci helyzet.

A jelenlegi gazdasági-pénzügyi válság és az ezzel párhuzamosan például a fővárosba való visszaköltözési hullám rámutat arra az alapvető – külföldön is és más magán-önkormányzati formákkal is kapcsolatos – kérdésre, hogy vajon mennyire működőképesek a magán-önkormányzati szerveződések e tipikus formái hosszú távon. Számolni kell-e a bennük rejlő lehetőségekkel vagy további – gazdasági, társadalmi-közösségi – problémákat gerjesztenek, amelyeket nem hagyhat figyelmen kívül sem kormányzat, sem pedig szakmai-tudományos kutatás. Mit jelentenek ma a XXI. században a lakóparkok és magán-önkormányzataik?:

Lehetőséget egyrészt az egyének számára, akik demokratikus jogaikkal élve aktív alakítói lehetnek közvetlen környezetüknek, összefogásukkal és klub-szerű működésükkel gazdaságilag hatékonyan állíthatnak elő javakat, ami potenciális erőforrást jelent a kormányzat és a helyi önkormányzatok számára is. Vagy pedig: megjelenésük intő jel a fennálló városi kormányzatok számára, amely az emberek elégedetlenségét és a társadalom polarizálódását jelzi. Az ilyen, társadalmilag homogén csoportosulásuk számbeli növekedése ugyanis – Bishop (2008) szerint – a kulturális, jövedelmi, értékrendszer szerinti törésvonalak mentén egy széttöredezett társadalom képét vetíti előre.

Mindez azt mutatja, hogy ma a lakóparkok és a hozzájuk kapcsolódó magán-önkormányzati formák létét, működését igen nagy szakmai és társadalmi dilemma övezi. Magyarországon hozzávetőlegesen 2-300 ezer ember él lakóparkokban, és bár ez „marginálisnak” tűnhet, de gazdaságilag-, társadalmilag nagyon fontos kérdéseket vet fel ezen emberek sorsa, kapcsolataik a helyi kormányzatokkal. Általánosságban pedig, a városi irányítás, tervezés és a magán-önkormányzatok viszonya olyan kérdésekre mutathat rá, amelyek a jövőbeli várostervezési, irányítási politikák kialakításánál mindenképpen figyelembe kellene venni.

---

1. A magán-önkormányzás fogalma, működési és szervezeti formái

---

A magán-önkormányzat (private urban governance) olyan adott, magánterületre korlátozott irányítási forma, melynek feladata egy adott magánterületen létrehozott lakóközösség vezetése, irányítása és a közösségi tulajdon fenntartása. A szerveződés lényeges eleme, hogy a lakók szerződést kötnek a beruházóval és egymással, közösen hozzák meg szabályaikat, melyek szerint közös életüket szervezik és ők határozzák meg azt is, hogy ki tartozhat a közösségbe. (Steen-Twist – Karré 2011).

A magán-önkormányzati működés a helyi önkormányzatoktól különbözik organizációs modelljében, szabályaiban és a kormányzás eszközeiben is. A leglényegesebb különbség, hogy míg a helyi kormányzatok a begyűjtött adókat szociálpolitikai megfontolások alapján osztják vissza, átcsoportosítják a bevételeket („fiscal transfer model”), addig a magán-önkormányzatok esetén a közös költség, amit be kell fizetni, azokra fordítódik vissza, akik befizették („fiscal exchange model”). Ez utóbbi kormányzati forma esetén a potyautasok elméletileg könnyen és azonnal kizárásra kerülnek. (Cséfalvay, Webster 2010)

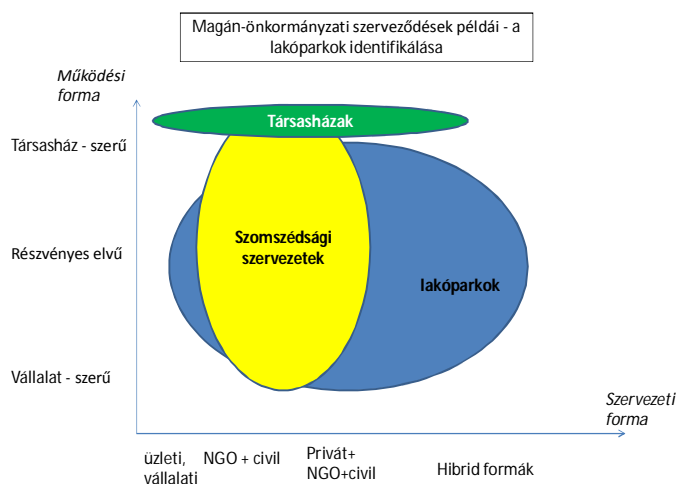
Működési formáit tekintve – az eltérő nemzeti-jogi szabályozások ellenére – a magán-önkormányzatok három típusát különböztethetjük meg (Glasze, 2003: 238; McKenzie, 1994; Treese, 1999):

- *Társasház-szerű* működés: a saját telek és ingatlanon felül a tulajdonosok részesednek a közös használatú terekből, automatikusan a tulajdonosi szervezet (közgyűlés) tagjai, melynek vezetőjét ők választják, általában évente.
- *Részvényes elven működő* magán-önkormányzat: A magán-önkormányzat (ez esetben szövetkezet szerű szervezet) birtokolja a lakásokat és közös tereket is. A tulajdonosok részesedést vásárolnak az egész komplexumból. A részesedés arányában használhatják a magán és közös tereket és szavazhatnak a közgyűlésen.
- *Vállalat - szerű* működés: A közös használatú terek az építető vállalat tulajdonában vannak. Amikor valaki ingatlant vásárol a területen, automatikusan részvényese lesz ennek a vállalatnak, a tulajdona arányában. Ezt a formát hívják leggyakrabban „tulajdonosi szervezetnek” (homeowner association). Abban az esetben, amikor a részvényesek nem ugyanazok, akik bérlik, vagy tulajdonosai a lakásoknak, akkor nevezi ezt a formát Foldvary „tulajdonosi városrésznak” (proprietary neighbourhood). Ebben az esetben az ott élőknek nincs beleszólásuk a lakóhelyük fejlesztésébe, irányításába. Úgy laknak ott, mintha hotelben élnének. (Foldvary 1994)

Szervezeti formájukat tekintve a magán-önkormányzatok aszerint csoportosíthatók, hogy domináns tagjai mely szektorhoz tartoznak. A magán-önkormányzatok irányítói lehetnek tehát: (Roberts 2011):

- vállalatok és üzleti csoportok
- nem kormányzati szervezetek (NGO-k) és civil résztvevők, vagy közösségi szereplők,
- privát, nem kormányzati és civil résztvevők vegyesen,
- formális kormányzati együttműködések üzleti, nem kormányzati és civil szereplőkkel
- mindezen komponensek keveréke, hibrid formák.

Ahogy az alábbi ábrán is látható, a magán-önkormányzati formák közül a lakóparkok a legváltozatosabb működési és szervezeti formákat vehetik fel. Mindezek alapján pedig a kutatásuk egyrészt interdiszciplináris megközelítést tesz szükségessé, másrészt arra is utal, hogy le kell határolni azokat a lakóparki szerveződéseket, amelyeket a kutatás tárgyának választunk.

II. A magán-önkormányzás dilemmái

A magán-önkormányzatok növekvő számát, ahogy már fentebb is jeleztük, erős kritikák és dilemmák is övezik. Elsősorban abból a nézőpontból, hogy vajon mit jelent létezésük és növekvő számuk a társadalom egésze és a fennálló politikai berendezkedés számára? Ebből a szempontból a következő vizsgálati kérdések, észrevételek merülnek fel:

1. Azzal, hogy az egyének közösségekbe tömörülnek, amelyeket magán úton irányítanak, maguk hozzák meg szabályaikat, gyakorlatilag közös identitást és sorsot választanak az állam központi szerepe nélkül. Ez megkérdőjelezi a modern állam ideálját, amelyben a közös értékekről szóló döntéseket közös politikai folyamat keretein belül hozzák. (Steen-Twist – Karré 2011)
2. Mivel azt is maguk határozzák meg, hogy ki lehet ezeknek a közösségeknek a tagja és ki választható, a méltányosság és hozzáférhetőség elve is sérül. (Steen-Twist – Karré 2011)
3. Annak ellenére, hogy társadalmilag nagyjából homogén közösségekről van szó, magán-önkormányzatokon belül érdekellentétek is felszínre kerülnek. Elég, ha csak egy lakóközösség példájára gondolunk, ahol nyilvánvalóan más preferenciái vannak egy kisgyermekes családnak, mint az egyedül élő fiataloknak, vagy éppen a nyugdíjasoknak. Érdekeik ütköztetésekor gyakorlatilag „policy” folyamatok zajlanak, demokratikus játékszabályok nélkül, ugyanis az egyenlőség elve sérülhet azzal, hogy a tulajdonosok nem egyenlő súllyal, hanem tulajdonuk arányában szólhatnak bele az irányításba. Intézményesített ellenzék nincs, így az is könnyen előfordulhat, hogy a magán-önkormányzaton belül egy kisebbség kezébe kerül az irányítás. Glasze (2005: 228) szerint ezért, a magán-önkormányzatoknál tetten érhetők a diktatórikus és oligarchikus struktúrák megjelenése is.
4. Amikor a közösségi tereket magán úton kezdenek irányítani a „közterületek privatizációja” (Atkinson, Blandy 2005) is megtörténik és felvetődik az a dilemma, hogy miként helyezhetőek el ezek a szerveződések és létesítmények a köz és magán fogalomrendszerébe.
5. A magán-önkormányzatok növekvő száma jól illeszkedik a fogyasztói társadalom trendjébe: Az emberek manapság rengeteg időt, energiát és pénzt áldoznak olyan fogyasztási javak beszerzésére, ami az identitásuk kialakításához szükséges. Nem csak olyan ruhát vesznek, ami megfelel az identitásuknak, hanem ami alakítja is azt. Olyan web helyeket látogatnak, amelyek megfelelnek véleményüknek, hozzájuk illő iskolát választanak, stb. Miért ne akarjanak olyan lakóhelyet választani, ahol hozzájuk hasonlóak élnek? Amennyiben ilyen lakóhelyet választanak, akkor ennek mi lesz a következménye az egész társadalomra nézve a szolidaritást, társadalmi kohéziót, a közszolgáltatások gazdasági fenntarthatóságát illetően? Vajon képes lesz az állam továbbra is minden állampolgár identitását meghatározó vonatkoztatási pont maradni? (Steen-Twist – Karré 2011)
6. Etikai szempontból a magán-önkormányzatokkal szembeni kritika alapelve, hogy a társadalomból kivonulni és saját szabályok szerint élni önmagában etikátlan dolog. E szerint a társadalmi különbségek együttélése hasznos társadalmilag, kulturálisan és gazdaságilag is, és minden, ami csökkenti ezt a heterogenitást, csökkenti a szomszédokból adódó kölcsönös hasznokat. (pl. Herbert Gans 1968)
7. Bishop (2008) szerint ez a homogén csoportokra bomlás egyenesen széttöredeztetheti a társadalmat. Amennyiben a magán úton irányított közösségek egy lehetséges jövőt jeleznek, a megfigyelők – politikusok és hétköznapi emberek – többsége kritikus a lehetséges következményeket illetően.
8. Amennyiben a magán-önkormányzatokkal szembeni kritikákat elfogadjuk és feltételezzük, hogy valóban súlyos problémát jelenthetnek a társadalmi szomszédokra, szolidaritásra stb. akkor felmerül egy újabb dilemma: Ha a törvénytisztelő polgárok törvényesen – hiszen magán-önkormányzattal rendelkező

helyre költözni nem törvénytelen – tesznek valamit, amit etikátlannak gondolunk, akkor mit jelent az etikus? Ha a törvény előtt mindenki egyenlő, akkor miért számít jobban a sokak normatív véleménye, mint a keveseké, különösen abban a demokráciában, aminek az egyik kulcselve a kisebbségi akarat figyelembevétele? Ha sokan úgy döntenek, hogy a magán-önkormányzat révén nekik jobb kvázi kilépni a vegyes társadalomból, mit mond ez az adott társadalomról? A demokrácia szempontjából talán nem is kilépőkről kell beszélni, hanem azt érdemes megkérdezni, hogy mit jelent majd a jövőben „bent lenni”? (Steen-Twist – Karré 2011)

9. Abban az esetben, ha a magán-önkormányzatok civil/nonprofit szervezeti formában működnek és figyelembe vesszük az előző pontokban megfogalmazott kétségeket, további - nonprofit elméleti szempontú - kérdések is felvetődnek. Az ilyen civil/nonprofit szervezetek nem töltik be a velük kapcsolatos normatív elvárásokat, vagyis nem szolgálják a társadalmi sokszínűséget, integrációt, szolidaritást? (Bartal 2005:20) Tribid Banerjee (2007) véleménye szerint ezek azok az önszolgáltató és önérték érvényesítő szervezetek, melyek a civil társadalom polarizálódását mutatják, és amelyek a „rossz” civil társadalom megtestesítői.

III. A lakópark, mint a magán-önkormányzás egy speciális esete

---

A lakópark-szerű (gated community) lakóövezetek megnevezésére nemzetközi szakirodalomban eltérő kifejezéseket használnak szinte hasonló tartalommal – pl.: „*private neighbourhoods*” – magán szomszédságok (Glasze 2005), vagy „*common-interest housing development*” – közös tulajdonrészű ingatlanfejlesztés (McKenzie 2003) –, ugyanakkor a fogalom tartalmát illetően három kulcselemben nagyrészt minden külföldi, de főként amerikai szerző egyetért:

„A zárt lakópark olyan lakóövezet, amely rendelkezik:

- a lakóterületre való belépés korlátozásának és kontrolljának valamilyen eszközzel (fal, sorompó, videokamerás térfelügyelet, huszonnégy órás portaszolgálat stb.),
- valamilyen közösségi és közösen használt tulajdonnal (park, szabadidős létesítmények, közutak stb.), valamint közösen igénybevett szolgáltatásokkal (kertápolás, őrző-védő szolgálat stb.), és ezek használati jogát az egyéni lakástulajdonnal kombinálja, illetve
- a lakástulajdonosok között – szerződéses alapon – létrejött közösségi öngazgatás valamilyen formájával, szervezetével.” (Cséfalvay 2008:13)

A definíció utolsó pontjában szereplő közösségi öngazgatás az, amely a lakóparkokat magán-önkormányzatiságát jelenti. A lakóparkok a magán-önkormányzatok mindhárom működési formájában (társasház-szerű, részvényes elven működő vagy vállalatszerűen működő) előfordulnak. Szervezeti formájukat tekintve pedig a vezetés lehet cég vagy üzletcsoport, nonprofit szervezet, civil résztvevők, vagy e három fő szereplő valamilyen formájú együttműködésének kezében. Forprofit irányításról akkor beszélünk, ha a beruházó, vagy egy fenntartó cég felel a lakópark működtetéséért, de gyakran bízzák nonprofit szervezetre is ezt a feladatot. A nonprofit szervezetet létrehozhatja a beruházó, vagy a lakók önszerveződnek, esetleg bejegyzett szervezet nélküli civil csoportosulás veszi kezébe lakókörnyezete irányítását. Ez utóbbi eset leginkább a kevésbé zárt lakóparkok esetén jöhet szóba, és/vagy előszobája lehet a későbbi bejegyzett nonprofit szervezet létrehozásának.

Nonprofit elméleti szempontból ezek a szervezetek „kvázi” közjavakat előállítanak elő és helyettesítői, korrigáló, kiegészítői az állami(önkormányzati) szolgáltatásoknak. (James 1991)

A lakóparkok létrejöttére több elméleti magyarázatot is találhatunk. A vezető és legtöbbet emlegetett okok, melyek összefüggnek a magán-önkormányzatosodás trendjével a következők:

III./1. Szociológiai - szociálpszichológiai magyarázatok

McKenzie (2003) három tényezőt talál a lakóparkok létrejöttének magyarázatára aszerint, hogy a három fő érintettet – beköltözők, beruházó, helyi önkormányzat – mi teszi érdekeltté a lakóparkok létrehozásában. E szerint a lakóparkba költözés egyik fontos oka a túlszűfolt és túlszabályozott városból való elvagyódás biztonságos, nyugodt, „extrákkal” ellátott környezet felé. A befektetők haszon-maximalizálásuk érdekében kínálják a lakásokat és házakat extra javakkal és szolgáltatásokkal kibővített „csomagban”, a helyi kormányzat pedig azért ad szívesen engedélyt az ilyen beruházásokra, mert így a beköltözőkkel magas adófizetői réteget remél jelentős infrastrukturális beruházás nélkül, mely utóbbit a befektető biztosítja.

Reich (1991) szerint a lakóparkok az individualizáció okozta folyamatokba illeszkednek, és azt mutatják, hogy a tehetős polgárok kivonják a pénzüket a „köz” finanszírozásból és helyette saját maguk próbálják megteremteni az igényeiknek megfelelő életmódot. Erre nyújt lehetőséget számukra a lakóparki életforma. Scott (1999) is hasonló állásponton van, amikor azt írja, hogy az anyagi szempontból a társadalom „tetején” elhelyezkedő csoportok egyre inkább kivonulnak a civil társadalomból és civil felelősségvállalásból. Helyette biztonsági szolgáltatásokkal ellátott lakóövezetbe, vagy lakóparkokba költöznek, ahol létrehozzák a saját magán lakóhelyi kormányzati struktúrájukat.

A biztonsági szolgálat és sorompók láttán a lakóparkok létrejöttére talán legkézenfekvőbb a bűnözésben keresni a mozgatórugót. E nézőpont szerint a lakóparkok a „félelem kultúrájának” megtestesítői, amelyekben látványosan fejeződik ki a vezető rétegek féelme a bűnözéstől (Low 2003). Ezért költöznek a magasabb státuszú, (felső)középosztályhoz tartozók előszeretettel, a biztonsági szolgálattal és falakkal védett lakóövezetekbe. Ez által élessé válik és fizikailag is megjelenik a különbség azok között akiknek „sok van”, és „akiknek kevés” (Atkinson 2008).

Bármennyire kézenfekvőnek is tűnik ez az indoklás, valójában leginkább azokban az országokban és városokban lehet érvényes, ahol kimagaslóan magas a bűnözés, máshol, ahogy pl. az amerikai kérdőíves vizsgálat is kimutatta (Sanchez, Lang, Dhavale 2005), nem ez a lakóparkokba költözés elsődleges motivációja.

Szemben a most következő közgazdaságtani érveléssel, a szociológiai nézőpont tehát inkább kritikusnak mondható a lakóparkok és magán-önkormányzataik terjedését illetően. A jelenség okát főként az individualizációban, a tehetősebb rétegek biztonságra törekvésében és társadalmi felelősségvállalásuk alóli kibújásában, a társadalom polarizálódásában látja.

III./2. Közgazdaságtani magyarázatok

Helyi közjavak, klubok.

A lakóparkok és a magán-önkormányzatok terjedését magyarázó érvelések közül számunkra talán legrelevánsabb az a közgazdaságtani nézőpont, mely a lakóparkok és magán-önkormányzataik létrejöttét és működését a közjavak és magánjavak viszonyát magyarázó elméletek alapján értelmezi (Kaul 2003). Ehhez kiindulópontul szolgál Paul Samuelson és Richard Musgrave ma már klasszikusnak számító elmélete, amelyben a javakat két kritérium mentén osztályozzák: az adott jószág fogyasztásának versenyző jellege, illetve a fogyasztásából való kizárás lehetőségének megléte alapján. Ennek alapján megkülönböztetik a tiszta közjavakat és magánjavakat, az egyszerű és a helyi közjavakat, mely utóbbi esetében mind a kizárás, mind a versenyző jelleg eltérő.

James Buchanan a helyi közjavak fogalmából kiindulva dolgozta ki a klubjavak elméletét, mely szerint a helyi közjavak előállítása – a közjavakról alkotott általános felfogással ellentétben – nemcsak állami/önkormányzati úton lehetséges. Ehhez az együttműködéshez a következő feltételek szükségesek: a fogyasztók homogén összetétele, közel azonos preferenciái, melyre alapozva önkéntesen hoznak létre csoportosulásokat, más néven klubokat (Buchanan 1965).

A klub az emberek olyan önkéntes csoportosulása, amely a tagok jellemzőinek, termelési költségeiknek, vagy valamilyen jószág használatának megosztásából szerez közös hasznot. (Cséfalvay 2008) Ezen tulajdonságai miatt a helyi közjavak előállításában a klub

versenyelőnyben van az állammal és a helyi önkormányzattal szemben: a tagok homogenitásából következően a közösen használt és finanszírozott közjavakról viszonylag könnyű egyezségekre jutni, tehát a döntéshozatali költség minimális. A szervezési költség csökkenését a szerveződés önkéntes volta okozza, a tagdíj pedig kizárja a potyautasokat.

A klub természetéből fakad az is, hogy csak bizonyos taglétszámig működőképes. James Buchanan az ideális taglétszám meghatározására két költségtényezőt vezetett be: a *klubjavak előállításának és fenntartásának egy főre jutó költsége* minden új tag belépésével értelemszerűen csökken. Ugyanakkor új tagok belépésével nő a *tömörülési költség*, vagyis több emberrel kell osztozni az adott jószág fogyasztásán. Ezen két költségtényező egymáshoz való viszonya határozza meg, hogy meddig érdemes a taglétszámot bővíteni, amely tehát korlátozott. Ez a korlátozott taglétszám az oka, hogy a klub csak olyan javak előállításában versenyképes az állammal és az önkormányzattal szemben, amelyet a viszonylag szűk létszám mellett elő lehet állítani és működtetni. A helyi közjavak csoportja az, amely többnyire megfelel ennek a kritériumnak.

A zárt lakóparkok a klubok valamennyi ismérével rendelkeznek (Cséfalvay 2008:130):

- *Helyi közjavakat hoznak létre és működtetnek.* (Pl. utak, játszótér, stb.)
- *A közjavak finanszírozása és használata a tagok között megosztott*, amit a közös költség biztosít.
- *Képesek kizárni a potyautasokat.* A biztonság és a közös javak védelme mellett ezt szolgálja a zártság.
- *A helyi közjavak terén versenyeznek a települési önkormányzatokkal.* A javakat hatékonyabban, gazdaságosabban és sok esetben magasabb színvonalon állítják elő a lakóparkok.
- *Taglétszámuk korlátozott.* (Európában 300 háztartás körül mozog az optimális létszám.)
- *Önkéntes alapon szerveződnek:* a leendő lakók maguk döntenek el, hogy hol akarnak ingatlant vásárolni.

Társadalmi összetételük meglehetősen homogén, amely következik az előző pontból. Adott lakóparkot árai és kínált szolgáltatásai okán, közel azonos anyagi helyzetű és preferenciájú vásárlók választják.

Az a homogén társadalmi csoport, mely a lakóparkokban világszerte él, a (felső)középosztály. Ennek oka a klubok optimális méretét meghatározó, két költségtényező elmélettel magyarázható. A jövedelmi helyzet ugyanis összefügg azzal, hogy adott egyének mennyire érdemes elviselnie a tömörülési költséget, az egy főre jutó előállítási és működtetési költség csökkenése érdekében. Általános tendencia, hogy a jövedelmek emelkedésével egyre kisebb lesz az optimális klubméret (Buchanan 1965:12).

Mindez azt mutatja, hogy ennek a (felső)középosztályos társadalomnak a lakóparkokban való elkülönülése, nem feltétlenül saját szegregációs törekvéseiből fakad, hanem logikus következménye lehet a helyi közjavak klubszerű előállításának és működtetésének.

Részben az állami szektor kudarcának tudható be, hogy az itt előállított helyi közjavak iránti igényeket a települési önkormányzat nem, vagy nem olyan színvonalon képes előállítani és működtetni, mint ahogy azt a lakópark teszi. Így a helyi közjavak széles kínálatának megteremtésére lehet megoldás a zárt lakópark. Ez közgazdaságtani szempontból a fogyasztói szabadságot segíti elő.

Kivonulás, tiltakozás

Hasonló következtetéseket vonhatunk le abból is, ha a lakóparkok és magán-önkormányzataik létrejöttének magyarázatát Burton A. Weisbrod (1975) írásaiban keressük. Weisbrod – elsősorban a nonprofit szervezetek közszolgáltatásokban játszott szerepének magyarázatához – a jóléti állam hanyatlásának kezdetén azokat a tényezőket kereste, amelyek meghatározzák, hogy a társadalom számára milyen javakat biztosít a kormányzat, a profitorientált magánszektor, illetve a nonprofit szektor. Arra a következtetésre jutott, hogy a kormányzati szektor által a közjavak ellátásában biztosított szintet az irántuk való keresletnek az átlaga határozza meg, vagyis az átlag szavazópolgár igény szintje. Marad azonban a

szavazópolgároknak egy olyan jelentős része, akiknek az átlagnál magasabb az igénye, így elégedetlenek az adók és a közjavak kormány által meghatározott szintjével. Ha sok a ki nem elégített fogyasztó, korrekciós mechanizmusok indulnak meg. Az elégedetlen fogyasztók számára ebben az esetben az elköltözésen kívül alapvetően három megoldás áll rendelkezésére: Alacsonyabb magán - kormányzatokat hozhatnak létre igényeik kielégítésére, szabad piaci alternatívát kereshetnek, vagy fordulhatnak az öntevékeny szektorhoz. (Hasonló kilépési lehetőségekről ír Hirschman is 1970-ben). Esetünkben tehát a ki nem elégített igényeikre ad megoldást a klub-szerűen működő lakóparkokba költözés és ott a magán-önkormányzati irányítás.

Decentralizáltság mértéke a javak előállításában

Amennyiben az előző közgazdaságtani magyarázathoz indulunk ki, a lakóparkok léte egy racionális és hatékony megoldása a javak előállításának. Ha ez így van, akkor viszont felmerül egy alapvető kérdés, melyre Cséfalvay Zoltán és Chris Webster 2010-ben publikált tanulmányukban keresik a választ. A kérdés az, hogy ha ennyire hatékony megoldást jelentenek a lakóparkok és közgazdaságtanilag ennyire megalapozott létezésük, akkor mi az oka annak, hogy bizonyos országokban nagyon elterjedtek, máshol viszont egyáltalán nem? Európán belül például sok lakópark található Portugáliában, Spanyolországban, Magyarországon, Oroszországban, míg szinte elő sem fordul Németországban, Ausztriában, Szlovákiában stb. Mi lehet ennek az oka?

Véleményük szerint a leglényegesebb eleme a lakóparki létnek, az a különbség, ami a helyi önkormányzatok és a lakóparki magánkormányzás között húzódik. Azok számára, akik elégedetlenek az önkormányzatok elosztási politikájával, kilépési lehetőséget jelent a rendszerből a lakóparkokba költözés. (Cséfalvay, Webster 2010)

A kilépési lehetőségeket tekintve a szerzőpáros Hirschman (1970) munkáját idézi, aki két alapvető lehetőséget látott arra, hogy helyi szinteken az emberek hangot adjanak elégedetlenségüknek: elköltöznek, vagy hallatják a hangjukat és megpróbálják érvényesíteni az érdekeiket. Ez utóbbi a lakók olyan képessége, hogy politikai eszközöket felvonultatva mutassák meg preferenciáikat, mint például szavazással, petíciókkal, melyek sikeressége attól is függ, hogy hogyan működik az adott kormányzat. Ha működik, akkor a lakók nem hagyják el a települést. Ha azonban a helyi kormányzat (önkormányzat) nem képes megfelelő mennyiségű és minőségű közjavit előállítani, mint amilyen például a zöld és rendezett lakóövezet, akkor az emberek más kiutakat keresnek, mint amilyen a lakóparkba költözés.

Cséfalvay Zoltán és Chris Webster azt feltételezték, hogy minél kevésbé tudja a helyi kormányzat a kívánt javakat előállítani és minél kevésbé van lehetősége hangjuk hallatására az embereknek, annál inkább hajlamosak a lakóparkot lakhelyül választani. Más szavakkal szerintük ez egyet jelent azzal, hogy minél kevésbé decentralizált egy ország a javak előállításában, annál inkább költöznek lakóparkba az emberek. Szerintük ez lehet a magyarázat az egyes országok esetén megfigyelhető különbségnek a lakóparkok elterjedtségét illetően. Ezt a feltételezésüket, illetve a fentebb ismertetett egyéb elméleti feltevéseket, amelyek a lakóparkok létrejöttére próbálnak választ adni, az Európai Unió országaira vonatkozó adatokkal is ellenőrizték. Kutatásuk eredménye azt mutatta, hogy a különböző magyarázó tényezők, mint a bűnözéstől való félelem, a gazdagok kivonulása, a városi zsúfoltságból való menekülés, vagy a klubjavak elmélete országonként, sőt akár városonként is eltérő mértékben játszottak szerepet abban, hogy az emberek a lakóparkokat választották lakhelyül. Hasonlóan ehhez, számos más tényező, mint például a jogi környezet, lakáspolitikai helyzet stb. sem bizonyult magyarázó erejűnek arra vonatkozóan, hogy egyes országokban miért annyira, máshol miért kevésbé elterjedtek a lakóparkok.

Egyedül az volt kimutatható az európai adatok alapján – bár a későbbiekben még cizelláltabb vizsgálatot érdemelne –, hogy azokban az országokban a legelterjedtebbek a lakóparkok, amelyek relatíve alacsonyabb gazdasági fejlettségűek, ahol visszafogott az újraelosztás és a közszektor, ahol erősen központosított a helyi kormányzatok finanszírozása, kevés a helyi adó, nagyok a társadalmi különbségek, nagy lakószűrűség jellemzi a városias területeket stb.

Abban az esetben tehát, ha a kormányzat a lakóparkok megjelenését társadalmi problémának tekinti és a szegregációs tendencia aggodalommal tölti el, akkor az erő és forráselosztáson kell elgondolkodni a helyi és központi kormányzat között és a megoldás a decentralizáció lehet. (Cséfalvay, Webster 2010)

IV. Lakóparkok és magán-önkormányzataik Magyarországon

Magyarországon a piacgazdaság kiépülése az 1990-es évek közepére tehető. Ekkorra fokozatosan csökken az állam szolgáltatói, finanszírozói szerepvállalása, egyre több ellátásban lesz inkább csak szabályozó-irányítói funkciója. Ahogy a jóléti állam válságánál nyugaton is elindult az a folyamat, hogy az emberek (akik megtehetik) ebben a helyzetben alternatív megoldásokat keresnek, így Magyarországon is megjelennek az állam és a kialakuló piacgazdaság kudarcaira reagáló alternatív megoldások. Ezek lehetnek piaci megoldások, vagy a magán-önkormányzati működés, melyre a lakóparkok létrejötte is az egyik szemléletes példa Magyarországon. Ennek oka részben az is, hogy az állami működés kevés teret hagy a helyi önkormányzatoknak, melyek – többek között ezért is – képtelenek biztosítani a javak megfelelő szintjét. Az egyén számára kilépési lehetőség a lakópark, mely más kormányzati formát kínál (Cséfalvay 2010).

Magyarországon a „lakópark” szóhasználat nem egyértelmű. A fogalom igen felhígult, legtöbb esetben elegendő feltétel a lakófunkció ellátása egy adott ingatlanfejlesztés esetén ahhoz, hogy lakóparknak nevezzék a területet. Zárt, a nemzetközi fogalom kritériumrendszerének megfelelő ingatlan beruházás viszonylag kevés van,¹ Véleményem szerint a zártság és nyíltság kritériuma nálunk nem különül el ennyire élesen egymástól. A zártságnak vannak fokozatai, aszerint hogy milyen kontrollt alkalmaznak a belépésnél és bent tartózkodásnál. A teljesen nyílt, de „magánszomszédsági” beruházásoktól kezdve a csupán kamerával, vagy biztonsági szolgálat által őrzött területektől a teljesen zárt, mindezek mellett még fallal is körülvett lakóparkokig (*Gated Community*) széles a skála. Mivel magán-önkormányzati működést a kevésbé zárt lakóparkok is felmutatnak/felmutathatnak, úgy gondolom érdemes őket is vizsgálni, így levetővé téve a különböző típusok összehasonlítását is.

Korábbi kutatásom során – melyben a budapesti agglomeráció lakóparkjainak nonprofit formában működő öngazgatásait vizsgáltam – azt találtam, hogy a lakóparki öngazgatások vagy magán-önkormányzatok három alap és egy kiegészítő funkciót vállalhatnak fel.² Az első funkció maga az *öngazgatás*, vagyis a lakóövezet fenntartása. E mellett általában megjelenik – szervezeti formától függő mértékben – az *érdekvédelmi funkció*, mely szükséges ahhoz, hogy a lakók egységesen tudják képviseltetni magukat különböző fórumokon (pl. a lakópark kerítésén túli események is nagyban befolyásolhatják az ott található ingatlanok értékét, melynek megőrzése szintén egyik alap érdekük közé tartozik –, esetleg politikai célkitűzéseket valósítsanak meg). Harmadik, közösségfejlesztő funkcióként jelenik meg a lakók közösségének szervezése (közös programok, hírlevelek stb.) illetve kiegészítő funkcióként, néhány esetben az elzárkózásra törekvés vádját feloldandó, az *integrációs funkció* is jelen van. Függetlenül a lakóparki formától, az egyszerre nagyobb csoportban érkező betelepülők integrálása mindig igen nehéz feladat. Nem tartozik a lakóparki szervezetek alapvető funkciói közé, de ebben az esetben e szervezetek eszközei lehetnek az integrációnak. Közvetítő kapcsolatok lehetnek az önkormányzat és a helyi társadalom felé. Nagyon sok esetben az újonnan érkezettek igénye a minél gyorsabb beilleszkedés, így szervezeteik felvállalják ezt a funkciót. Nagyon fontos, hogy ez általában akkor lehetséges, ha a szervezet vezetősége is elkötelezett e cél mellett.

A lakóparkok hazai elterjedése (főként a 2000-es évektől) az állami ellátások fentebb említett erodálódása mellett több tényezőre is visszavezethető. Amennyiben a kínálati oldalt tekintjük, akkor az ingatlanpiac 90-es évek végi felfutása kedvezett a lakóparkok építésének is (A jelenlegi válság megtörte ezt a folyamatot). A befektetők számára magas hasznot jelentett ez az

---

¹ Pontos adatok nem állnak rendelkezésre, de korábbi kutatási tapasztataim ezt mutatták. A budapesti agglomerációban, melyben a legtöbb családi házas lakópark van Magyarországon, mindössze három, a feltételeknek megfelelő, zárt lakóparkot találtam.

² Nem mindegyik esetben van jelen az összes funkció egyszerre, bár a teljesen zárt lakóparkok esetében igen.

ingatlanfejlesztési forma. Az önkormányzatok pedig általában szívesen adtak engedélyt ilyen létesítményekre, hiszen ez esetben magasabb jövedelmű új lakosok beköltözésére számíthattak magas infrastrukturális költségek nélkül, hiszen ezt is a befektető biztosította/biztosítja³.

A beköltözőket nálunk elsősorban szép, rendezett, nyugodt és „extrákkal” ellátott lakóhely iránti vágy motiválja a beköltözésre, a biztonságra való törekvés legtöbb esetben másodlagos. Ezt mutatja az is, hogy Budapesten a megépült lakóparkok presztízse és lakóinak összetétele összhangban van a helyet adó kerület presztízsével, vagyis a lakópark és az őt körülvevő környezet társadalmi szempontból nem különbözik egymástól lényegesen. Noha Budapesten is fontos motivációt jelentenek a biztonsági szolgáltatások, melyek ezekhez a lakóhelyekhez tartoznak, sokkal inkább a presztízstértékük, mint a bűnözéstől való félelem miatt. A felső-középosztály számára a lakópark, mint presztízis érték nálunk azért is fontos, mivel az előző rendszerben ilyesmire nem volt lehetőség. (Cséfalvay 2010)

V. Kutatási célok, kérdések, előzetes hipotézisek

A magán-önkormányzatokkal foglalkozó külföldi elméleti írások és kutatási tapasztalatok megmutatták, hogy érdemes és szükséges ezzel az egyre inkább terjedő tendenciát mutató társadalmi-gazdasági jelenséggel foglalkozni, ahogy azt is, hogy a központi és helyi kormányzatnak milyen nagy szerepe van abban, hogy fejlődésük egy adott térségben milyen irányba halad. Ahhoz, hogy a döntéshozatali folyamatok során ez a fejlődési irány minden érintett számára pozitív lehessen, számolni kell a magán-önkormányzatokban rejlő potenciális lehetőségekkel, de legfőképpen a problémákkal is.

Éppen ezért kutatásom *alapvető célja*, a magán-önkormányzati működés hazai trendjeinek bemutatása és elemzése a lakóparki magán-önkormányzatok működésének vizsgálatán keresztül.

További célom, hogy egy megyeszékhely lakóparkjainak vizsgálatával megmutassam, hogy

- a magán-önkormányzatokkal kapcsolatos dilemmák, mennyiben és hogyan jelennek meg,
- ezekkel a jelenlegi és távlati problémákkal a város vezetése, a lakók és tulajdonosok mennyiben számolnak, illetve milyen stratégiáik vannak erre nézve.

Mindezekből következően a főbb kutatási kérdéseim a következők:

1. A külföldi pozitív és negatív vélekedések fényében, hogyan működnek a magyar lakóparki magán-önkormányzatok?

A változó ingatlanpiaci helyzetben mennyire tudnak stabilan működni? Milyen működési formákat választanak? Milyen funkciókat és szerepeket töltenek be a lakóközösség számára és mit a helyi társadalom életében?

2. Működésüket és helyi társadalomban elfoglalt helyüket tekintve mennyiben különböznek egymástól a különböző lakóparki típusokban (nyílt-zárt skálán) és a különböző szervezeti formában (forprofit – nonprofit) működő magán-önkormányzatok?

A korábbi kutatásaim során a budapesti agglomeráció nonprofit formában működő lakóparki öngazgatásait vizsgáltam, ezért fontosnak tartom megvizsgálni, hogy mennyiben érvényesek az ott feltárt eredmények és a szerzett tapasztalatok.

Előzetes hipotézisként úgy gondolom, hogy Magyarországon a lakóparki életforma és az öngazgatás vágya még sokkal kevésbé tudatos választás eredménye. Lakóparkok viszonylag kisebbek és kevés a valódi zárt lakópark. Éppen ezért valószínűsítem, hogy nálunk a magán-önkormányzás potenciális lehetőségei még kevésbé kihasználtak, ugyanakkor a velük kapcsolatos dilemmák is kevésbé markánsan jelentkeznek.

---

³ Ez az utak, világítás, parkok létesítése, szemétszállítás stb. esetében igaz, ugyanakkor más önkormányzati feladatok, mint bölcsődei, ovodai férőhelyek, szennyvíztisztítás stb már nem. A tömeges új beköltözések esetében, amit a lakóparkok épülése jelentett, erre nagyon sok helyen nem volt kapacitás és ez rengeteg kellemetlenséget és konfliktust eredményezett.

A működési forma és lakóparki típusok szerinti különbségek várhatóan az adott szervezet által betöltött funkciókban mutatkoznak meg. Zártabb lakóparkok esetén valószínűleg erősebb lesz az öngazgatási funkció, vagyis a terület fejlesztése és fenntartása nagyobb hangsúlyt kap, míg a forprofit-hoz képest a nonprofit szervezeti formában működő szervezetektől inkább várom a közösségteremtő és integráló szerep betöltését.

Feltételezem azt is, hogy a városi tervezés és irányításnak ad hoc koncepciója van a lakóparkokkal és csak részlegesen vannak tisztában azokkal a társadalmi dilemmákkal, amiket a lakóparki magán-önkormányzás felvet.

Előzetesen úgy vélem, hogy a várostervezés és irányítás elsősorban a közgazdaságtani hasznát látja a lakóparki működésnek és a további ingatlanhasznosítást is ez gazdasági racionalitás befolyásolja.

VI. Adatok, módszerek a lakóparkok vizsgálatánál

Adatok

Magyarországon a lakóparkokról nem áll rendelkezésre adatbázis, a fogalom igen felhígult, legtöbb esetben elegendő feltétel a lakófunkció ellátása egy adott ingatlanfejlesztés esetén ahhoz, hogy lakóparknak nevezzék a területet.

A statisztika sem kezeli egyértelműen a lakópark fogalmát. A Központi Statisztikai Hivatal az „egy helyrajzi számon nyilvántartott telken elhelyezkedő, egységes építészeti arculattal kialakított, többalakásos lakóépületekből álló épületegyüttest” (KSH 2007) érti alatta, amelyből így kimaradnak például a családi házas lakóparki beruházások, melyek nemcsak külföldön, de hazánkban is jellemzőek, az agglomerációban szinte egyeduralkodók.

Kutatásom során én lakóparknak tekintek minden olyan ingatlan beruházást, amelyet a helyi önkormányzat, illetve a helyi szóhasználat (pl. hirdetések szövege) lakóparknak tart. Ugyanakkor Cséfalvay Zoltán zárt lakóparkokra vonatkozó kritériumrendszeréből kiindulva a vizsgálatba kerülő lakóparkokat elkülönítem aszerint, hogy mennyiben felelnek meg ennek a kritérium-rendszernek. Úgy gondolom, hogy *ez alapján a lakóparkok egy zárt-nyílt skálán helyezhetőek el. Ez az elkülönítés az elemzés során lehetőséget ad a különböző típusú lakóparkok összehasonlítására, további szempontot adva az eredmények értékeléséhez.*

Elhelyezkedés szempontjából a lakóparkok alapvetően két típusáról beszélhetünk: a reurbanizációs folyamatok részeként a városokban felépülő többalakásos épületegyüttesekről, illetve a szuburbanizációs folyamatokkal összefüggő, városon kívüli, főleg a nagyvárosokat körülvevő szuburbán gyűrűn elhelyezkedő, sok esetben családi házas beruházásokról (McKenzie 2003: 205).

Annak érdekében, hogy vizsgálatom átfogó és egy adott településre vonatkozóan teljes körű lehessen, bemutatva az itt felsorolt különböző típusú szervezeteket, vizsgálatom helyszínéül Székesfehérvárt választottam, mely Budapest után a második olyan nagyvárosunk, ahol jelentős számú lakópark található. Mivel egy korábbi kutatás során a zárt lakóparkokban itt már történt kérdőíves adatfelvétel, melynek adatbázisa hozzáférhető, ezekre a típusú lakóparkokra vonatkozóan longitudinális vizsgálatra is lehetőség lesz. Ezt egészítem ki a nyíltabb típusú lakóövezetekre is vonatkozó adatgyűjtéssel.

Mindezek alapján úgy vélem, hogy ezzel lehetőség nyílik a magán-önkormányzati működés különböző szervezeti és működési formáinak feltérképezésére és hatásainak időben is átfogóbb felmérésére és bemutatására.

VII. A magán-önkormányzás lakóparki megjelenési formái vizsgálatának relevanciája

---

A kutatás elméleti relevanciája

A kutatás eredményeként azt várom, hogy a hazai lakóparki magánkormányzatok terjedésére és működésére vonatkozó kérdéseimmel sikerül feltárni ezeknek a megjelenési, irányítási

formáit és ennek alapján tipizálni azokat a dilemmákat, amelyek a lakóparki magán-önkormányzás felvet Magyarországon egy város esetében.

Különösen a zárt lakóparkok csoportja az, amely ebből a szempontból is kiemelt figyelmet érdemel, lévén, hogy némelyikük a valódi, közkormányzássá válást is célul tűzte ki maga elé.

A kutatás alapvető eredményének a korábban felvázolt kérdések és a magánkormányzatok hazai trendjének megfoghatóbbá válását várom.

A kutatás társadalmi/gyakorlati relevanciája.

Hazánkban jelenleg a lakóparkok kérdésköre marginális problémának tűnik. Ha azonban a mai magyar társadalom erősödő polarizációjának kontextusába helyezzük, akkor megjelenésük intő jel is lehet. Nem róható fel ugyanis egyedül azoknak a rétegeknek a szegregáció, és önkormányzatosodás, akik egyre többen a lakóparkot választják lakhelyül. Azokat az okokat kell inkább megkeresni, ami erre indítja őket.

A helyi önkormányzatok számára szociológiai szempontból problémát okozhat a lakóparkok által kialakuló zárványok, szegregált övezetek a településen belül, ugyanakkor közgazdaságtani szempontból pozitívumokat hozhatnak egyes településrészek fejlődésében. Ezekkel a hatásokkal számolnia kell az önkormányzatoknak.

A helyi szintű állami és piaci működést alááshatják ezek a magánkormányzási formák, különösen negatív módon akkor, ha fel akarják mondani újraelosztásról szóló társadalmi konszenzust, ha elszigetelődnek más társadalmi rétegektől stb. Ha megismerjük működésüket és motivációikat, az állam könnyebben tehet azért, hogy az akár egész társadalmat érintő negatív hatásait megelőzze, pl. a Cséfalvay és Webster által javasolt decentralizációval.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, Robert – Blandy, Sarah (2005) :Introduction: International Perspectives on The New Enclavism and the Rise of Gated Communities. Housing Studies,Vol. 20, No. 2, 177–186, March 2005
- Banerjee, Tribid (2007): The Public Inc. and the Conscience of Planning. In: Verma, Niraj (ed.): Institutions and Planning. Current Research in Urban and Regional Studies, Elsevier, Oxford. 2007. 107–128. old.
- Bartal Anna Mária (2005): Nonprofit elméletek, modellek, trendek. Századvég Kiadó, Budapest
- Bishop, Bill (2008): The Big Sort: Why the Clustering of Like-Minded America Is Tearing Us Apart. Boston: Houghton Mifflin
- Buchanan, James M. (1965): An Economic theory of clubs, *Economia*, New Series, Vol. 32, No. 125. (February), 1–14.old.
- Cséfalvay Zoltán(2008): Kapuk, falak, sorompók, A lakóparkok világa. Gondolat–Marina Part, Budapest.
- Cséfalvay Zoltán, Chris Webster (2010): Gates or No Gates? A Cross-European Enquiry into the Driving Forces behind Gated Communities; In: Regional Studies, 1-16. old.
- Cséfalvay, Zoltán (2010) Searching for Economic Rationale behind Gated Communities: A Public Choice Approach. Urban Studies, 1-16.
- Cséfalvay, Zoltán (2010) Gated communities for security or prestige? A public choice approach and the case of Budapest. International Journal of Urban and Regional Research (12. October 2010)
- Foldvary, F. (1994): Public Goods and Private Communities—The Market Provision of Social Services (Aldershot, Hants: Edward Elgar Publishing)
- Gans, H. 1968: People and plans: essays on urban problems and solutions. New York: Basic Books.
- Glasze, G. (2003): Die fragmentierte Stadt. Ursachen und Folgen bewachter Wohnkomplexe im Libanon. Opladen, Leske + Budrich, Stadtforschung aktuell, 294 p.
- Glasze, Georg (2005): Some Reflections on the Economic and Political Organisation of Private Neighbourhoods. Housing Studies, Vol. 20, No. 2, 221–233, March 2005

- Hirschman, Albert Otto (1970): Kivonulás, tiltakozás, hűség: hogyan reagálnak vállalatok, szervezetek és államok hanyatlására az érintettek? Budapest, Osiris Kiadó, 1995.
- James, Estelle (1987): A nonprofit szektor elmélete nemzetközi összehasonlítások tükrében. In: Kuti É.–Marshall M. (szerk.): *A harmadik szektor*, Budapest: Nonprofit Kutatócsoport, 1991. 45–56.
- Kaul, Inge (2003): Re-defining Public Goods: why, how and to what effect, Office of Development Studies (Prepared for the Conference on “Regional Integration and Public Goods”; United Nations University/Comparative Regional Integration Studies, 20–21 November 2003, Brugge (Belgium)
- Központi Statisztikai Hivatal (2007): Lakásstatisztikai Évkönyv 2006. Melléklet: Módszertan.
- KSH, Budapest
- Le Goix, Renaud – Callen, Delphine (2010): Production and social sustainability of private enclaves in suburban landscapes. In: Ola Uduku and Samer Bagaeen (Ed): *Gated Communities: Social sustainability in contemporary and historical gated developments*, Earthscan, London
- Low, Setha M. (2003): *Behind the Gates: Life, Security, and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. London: Routledge.
- Manzi, Tony – Smith-Bowers, Bill (2005) *Gated Communities as Club Goods: Segregation or Social Cohesion?* *Housing Studies*, Vol. 20, No. 2, 345–359, March 2005
- Martin van der Steen, Mark van Twist, and Philip Marcel Karré (2011): *When Citizens Take Matters into Their Own Hands, How Privately Managed Communities Challenge Government Public Integrity*, Fall, vol. 13, no. 4, pp. 319–331.
- McKenzie, Evan (1994): *Privatopia: Homeowner Associations and the Rise of Residential Private Government*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- McKenzie, Evan (2003): *Common interest housing in the communities of tomorrow, Security versus Status?* *Housing Policy Debate*, 14 (1/2), pp. 203–234.
- Reich R.B. (1991): *Secession of the succesful*; *New York Times Magazine* 20 January, 16.
- Tracey M. Roberts (2011) *Innovation in Governance. A functional typology of private governance institutions*. *DUKE ENVIRONMENTAL LAW AND POLICY FORUM* 20 http://works.bepress.com/tracey_roberts/3
- Roitman, Sonia (2005). *Who Segregates Whom? The Analysis of a Gated Community in Mendoza, Argentina*, Development Planning Unit, University College London, UK (Received October 2003; revised May 2004) In: *Housing Studies*, Vol. 20, No. 2, 303–321, March 2005
- James N. Rosenau, Ernst Otto Czempiel (1992): *Governance Without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge University Press
- Sanchez, Thomas W. – Lang, Robert E. – Dhavale, Dawn M. (2005): *A First Look at the Census’s Gated Community Data*. In: *Journal of Planning Education and Research* Association of Collegiate Schools of Planning, 24:281–2915
- Scott, S. (1999): *The homes association: will ‘private government’ serve the public interest?*, in: S. E. Barton & C. J. Silverman (Eds) *Common Interest Communities: Private Governments and the Public Interest*, pp. 19 – 30 (Berkeley: Institute of Governmental Studies Press).
- Treese, C. J. (1999): *Community Associations Factbook* (Alexandria, VA: Community Associations Institute)
- Van Dam, Rosali, Jasper Eshuis, and Noelle Aarts (2008): *Zelforganisatie. Een studie naar gemeenschapsvorming in de Amsterdamse Doe-het-zelf Maatschappij en de Golfresidentie Dronten (Self-Organization: A Study of Society Building in the Amsterdam DIY Society and the Dronten Golf Residence)*. Wageningen: Alterra.
- Weisbrod, Burton (1975): *Toward a Theory of the Voluntary Nonprofit Sector in a Three-Sector Economy*. In Phelps, E.S. (ed.): *Altruism, Morality and Economic Theory*. New York: Russel Sage Foundation. Magyarul: *A háromszektoros gazdaságban működő öntevékeny szektro egy elmélete felé*. In: Kuti Éva–Marschall Miklós (szerk.) : *A harmadik szektor*, Budapest: Nonprofit Kutatócsoport, 1991. 15–29.

- Webster, C. (2001): Gated cities of tomorrow, *Town Planning Review*, 72, pp. 149 – 170.

Bevezetés

A huszadik század második felében kialakult jóléti állam a társadalmi szolidaritás intézményesült formája. Fő céljai között szerepel a létbiztonság és az egyenlőség megteremtése, a lakosság életesélyeinek és a javak elosztásának egyenlőbbé tétele. Ezeket a célokat elsősorban a jövedelemtranszferek és a szociális juttatások rendszere útján biztosítja.

A napjainkban zajló társadalmi, demográfiai változások jelentős nyomás alatt tartják a jóléti ellátórendszereket az európai országok többségében, köztük hazánkban is. Úgy gondolom, hogy a jóléti kiadásokon belül a családtámogatási rendszernek most lényegesebb a szerepe, mint eddig bármikor, hiszen két társadalmi kihívással kell egyidejűleg szembenéznie:

- ✚ Az egyik legnagyobb kihívás - a tanulmányban is ez a témakör élvez prioritást -, a demográfiai változások, különösképpen a termékenységi számok csökkenése, melyek egyre nehezebb anyagi terhet hárítanak a társadalomra, és megkérdőjelezzik a jóléti államok jövőbeni fenntarthatóságát. A születésszámok csökkenésével és az elöregedő társadalommal jár, hogy egyre kevesebb aktív munkavállalónak kell finanszíroznia a megnövekedett létszámú inaktív népességet, ami államháztartási deficithez vezet.
- ✚ Emellett a jóléti állam terheit súlyosbítja, hogy egyes uniós tagországok körében, köztük hazánkban is, növekedésnek indult a gyermekszegénység, ami nem más, mint a szegénység generációk közötti átörökítése, „újratermelődése”. Ez a tendencia hosszú távon felgyorsíthatja a népesség elöregedésével járó hatásokat, hiszen a létbizonytalanság, a szűkösség, a megfelelő minták hiánya, nem vezet társadalmilag elfogadott normák szerinti felnőtt létre.

Bár két „különálló” jelenségről van szó, mégis hatásuk ugyanaz: csökkentik az „eltartó”, aktív lakosság létszámát és növelik az inaktívok számát - legyen szó nyugdíjas, vagy munkanélküli társadalmi csoportról. Ezek alapján a jóléti politika számára a gyermekek kiemelt jelentőségűek kell, hogy legyenek. Mindkét probléma gyökerét egy csatornán, a családtámogatási rendszeren keresztül érdemes kezelni.

A kutatásom alapjául szolgál az a tény, hogy bár Magyarország évek óta sokat áldoz családtámogatásra (pl.: a GDP százalékában kifejezett családtámogatási kiadásokat tekintve 2010-ben a 8. legtöbbet költötte az uniós tagállamok közül)¹, mégsem képes számottevő kedvező változást elérni a termékenységi arányszám alakulásában. A kutatás fő célja a magyar családtámogatási rendszeren belül domináns pénzügyi támogatási formák vizsgálata² a csökkenő születésszámok vetületében, szem előtt tartva a jóléti rendszer hosszú távú fenntarthatóságát.

Népesedéspolitikai kihívások az Európai Unióban

Tanulmányomban a demográfiai mutatószámok közül a teljes termékenységi arányszámot³ vizsgálom, mivel ez az arányszám nyújtja a legátfogóbb képet egy ország demográfia folyamatainak tényezőiről, a népesség jövőbeni nagyságáról és kormegoszlásáról. A népesség fennmaradásához, reprodukciójához a fejlettebb országok teljes termékenységi

---

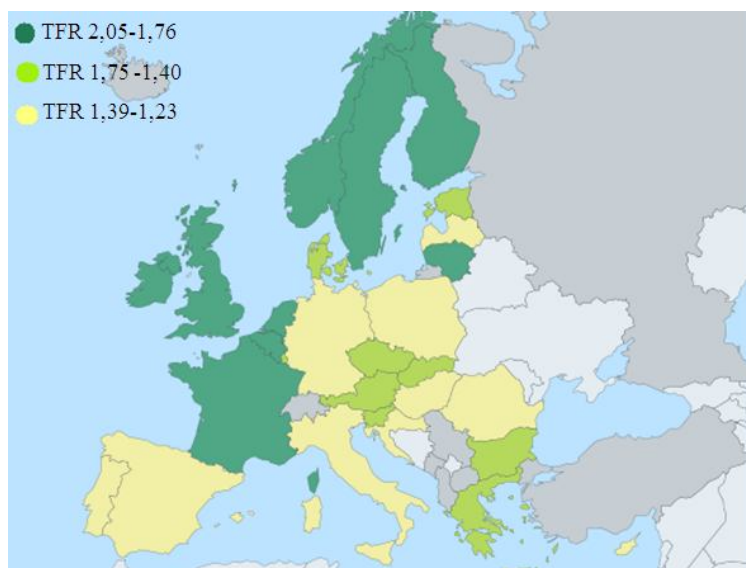
¹ Eurostat [2011a]

² Jelen kutatás nem tér ki az adórendszerben biztosított családtámogatásokra.

³ A termékenységet a teljes termékenységi arányszámmal méri a statisztika, mely a szülőképes korú nőkre számított hipotetikus gyerekszám, amelyet egy nő szülne élete folyamán, ha az adott évi gyakoriság egész élete folyamán állandósulna.

arányszámának hosszú távon meg kell közelítenie a 2,1-es szintet,⁴ az utánpótlás ugyanis csak akkor lehetséges, ha a gyermekek száma pótolja a szülők nemzedékét, vagyis a mutató értéke meghaladja a 2 főt. Az arányszám 1,3-as érték alá esése hosszú távon a népesség gyors ütemű csökkenését, eltűnését eredményezheti.

Az Európai Unióban napjainkra három termékenységi régió alakult ki (lásd 1. ábra)⁵. A legjobb termékenységi adatokkal az észak, északnyugati tagországok rendelkeznek. 2011-ben 1,9 körül mozgott ennek a régióknak a termékenységi rátájának az átlaga, közülük is kiemelkedő volt Írország (2,05) és Franciaország (2,01) adata. 1,4-1,75 közötti termékenységi arányszám jellemezte a termékenységi régió középmezőnyét, melynek többsége déli állam volt. A

legalacsonyabb termékenységi adatok Közép-Európában voltak megtalálhatók, melynek régiós átlaga 2011-ben 1,32 között mozgott. Magyarország évek óta a legalacsonyabb termékenységi régióba sorolódik, a problémát csak súlyosbítja, hogy 2011 óta az uniós tagországok közül hazánkban a legalacsonyabb a gyermekvállalási kedv.

1. ábra: Teljes termékenységi arányszám alakulása az Európai Unióban 2011-ben

Forrás: Eurostat(2011b)/Population and social conditions/Population adatbázisa alapján

A termékenység csökkenése az 1950-es évektől bár eltérő mértékben, de az összes európai országban megfigyelhető volt. A legtöbb volt szocialista országban a rendszerváltás ezt a folyamatot felgyorsította. A gyermekvállalás időzítése folyamatosan kitolódott, míg 1990-ben az anyák átlagos életkora hazánkban az első gyermekük születésekor 23 év volt⁶, addig 2011-ben ez az életkor már 30 évre emelkedett.⁷ E tendencia megfékezésére, megfordítására, számos próbálkozás történt. A pénzügyi juttatások megjelenése, családtámogatási formák jogosultságának kiszélesítése, a családbarát adórendszer bevezetése bár mérsékelte, de nem állította meg a termékenység csökkenését. Ezt támasztja alá a népesség öregedéséről készült legfrissebb uniós jelentés is⁸, mely szerint az unióban az **idősek aránya jóval magasabb lesz** a jelenlegihez képest, az európaiak közel 30%-a lesz 65 éves, illetve annál idősebb 2060-ra.

Az európai demográfiai öregedéssel kapcsolatban 2 scenárió⁹ került eddig megfogalmazásra, az egyik egy egységes, és mérsékelt, míg a másik országonként eltérő, differenciált, radikálisabb öregedési képet vetít előre. Bár a két scenárióban a jövőre megfogalmazott demográfiai adatok mértékének romlása eltér, abban mind a két jövőkép egyetért, hogy a demográfiai öregedésnek két időtávon lesz majd komoly következménye. A 2020-as években várható a jelenlegihez képest hirtelen romlás, amikor a baby-boom idején születettek elérik a nyugdíjkorhatárt, hirtelen megnövelve az időskorúak, csökkentve az aktív korú népesség számát. A következő romlást hosszabb távon, 2050-re jósolják, amikor az utóbbi

⁴ KSH ADATBÁZIS/EUROSTAT TÁBLÁK(1990–2011)

⁵ Eurostat[2011b]

⁶ KSH [1991]

⁷ Üveges Sára [2013]

⁸ European Economy [2012]

⁹ Huisman C., Imhof van E.[1999]

évtized alacsony születésszámai miatt az aktív korú lakosság számának jelenlegihez képest történő radikálisabb csökkenése várható. A scenáriók továbbá abban is egyetértenek, hogy azon tagországok, melyeknek jelenleg kedvezőbb, fiatalabb a korösszetétele a jövőt tekintve jelentős népesség csökkenésnek néznek elébe, ugyanis a statisztikák azt mutatják, hogy esetükben a korösszetétel főbb arányai fokról fokra közelítenek az Uniós átlaghoz. Ezt bizonyítja az is, hogy 2005-höz képest az előregedési indexek minden uniós tagországban emelkedést mutattak.¹⁰ Ezen információk birtokában az Unió összes tagállama érdekelt abban, hogy különböző népesedéspolitikai eszközökkel megfordítsa, vagy legalább is fékezze a kedvezőtlen folyamatokat.

Fontos megemlíteni azonban, hogy csupán a népesedéspolitikai célok előtérben helyezése nem orvosolja a jóléti állam problémáit. Magyarország, Lettország, Románia 2011-ben nemcsak a legalacsonyabb termékenységi országok közé tartozott, hanem a legmagasabb gyermekszegénységű országok közé is. Ezen országok esetében csupán a gyermekszám növelése nem lehet a családpolitika célja, a szociális elemeket is be kell építeni a támogatási formák közé. A problémát súlyosbíthatja, hogy ezen országok körében magas a fiatal munkanélküliek száma¹¹, így ha a foglalkoztatás politikai intézkedéseken belül a munkahelyteremtés, és a humán erőforrás átképzése nem élvez folyamatosan elég prioritást, a jóléti állam szempontjából a családtámogatási rendszer csak újabb inaktív réteget termel majd újra az újszülöttek személyében. Erre a feltevésre alapozva kijelenthetjük, hogy az alacsony termékenységi rátával rendelkező országok esetében a demográfiai tendencia fékezése, esetleges megfordítása, nem feltétlenül jár a jóléti állam helyzetének javulásával.

Az Európai Unió családtámogatási rendszereinek termékenységre gyakorolt hatása

---

A termékenység közgazdasági elmélete szerint a pénzbeli családtámogatások a gyermekvállalás fix költségeinek csökkentésével, pozitívan hathatnak a termékenységre. Kutatásom első részében ezt a feltételezést vizsgáltam. Az összehasonlítást nehezíti az országoként eltérő és szerteágazó családtámogatási rendszer, valamint az a tény hogy vannak olyan nem társadalompolitikai intézkedések, amely indirekt módon hatnak a családpolitikára. A családtámogatások termékenységre gyakorolt hatásának vizsgálata során az összes tagország 2010-es családtámogatási kiadás GDP-ben kifejezett százalékát vettem össze a 2011-es teljes termékenység arányszámával

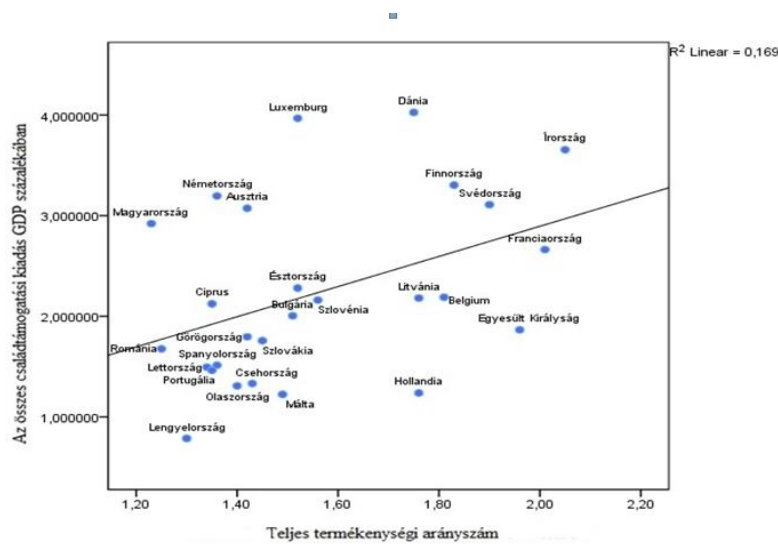
A GDP-ben kifejezett családtámogatás megmutatja, hogy egy adott tagország lehetőségeihez képest mennyit költ családpolitikai célokra. A két ismérv időbeli eltolódása adja a hatásvizsgálat alapját, miszerint a 2010-ben elérhető családtámogatási összegek befolyásolják-e a 2011-es családalapítási döntéseket. Az SPSS program segítségével úgynevezett trendvonalat illeszttem az adatokra, abból a célból, hogy megmutassam, van-e kapcsolat a két ismérv között. A vizsgálat emelkedő trendvonalat eredményezett, mely a két ismérv pozitív kapcsolatára utalt, tehát azt sugallta, hogy minél többet költ egy uniós tagország családtámogatásra a GDP %-ában, annál nagyobb az adott országban a gyermekvállalási hajlandóság. Az uniós tagországok családtámogatása (GDP %-ban kifejezve) és a teljes termékenységi arányszám korrelációs együtthatója azonban csupán 0,411 volt (5%-os szignifikancia szint mellett), így arra az eredményre jutottam, hogy a két ismérv kapcsolata gyenge, elhanyagolható.

---

¹⁰ Eurostat[2011b]

¹¹ Eurostat[2011c]

2. ábra: A családtámogatási rendszerek hatása a teljes termékenységi arányszámra

Forrás: Saját számítás az EUROSTAT [2011a] adatai és Gábos András[2004] alapján

Ezt a 2. ábra is alátámasztja, hiszen több olyan országot is találunk, aki viszonylag ugyanannyit költ családtámogatásra a GDP-ben kifejezve, azonban a termékenységre gyakorolt hatás már jelentősen eltér. Erre nagyon jó példa Magyarország, aki a hasonlóan alacsony termékenységi rátával rendelkező országok közül kimagaslóan nagy százalékát fordítja a GDP-nek családtámogatásra, ennek azonban várt hatása elmarad. A gyenge kapcsolatot magyarázhatja:

- ☛ egyfelől az a tény, hogy nem mindegy, milyen családtámogatási formák¹² vannak jelen az adott országban,
- ☛ másfelől az, hogy a családok háztartásoknak fizetett transzfer jövedelmek nagysága nem pusztán az egyetlen és legjelentősebb tényezői a szülők gyermekvállalási döntéseinek.

A jelenlegi magyar családtámogatási formák

Mind arra már az előző fejezetben utaltam, a termékenység szempontjából nem mindegy, milyen családtámogatási formák vannak jelen egy adott országban. A magyar családtámogatási rendszerben a pénzbeli ellátások vannak túlsúlyban, melynek 3 fő típusa van:

- alanyi jogú,
- a jövedelem vizsgálathoz kötött és
- biztosítási alapú ellátás.

A családtámogatási rendszeren keresztül nyújtott támogatásoknak mind vannak a termékenységet, jövedelemegyenlőtlenséget, és a nők munkaerő piaci helyzetét érintő hatásai. Az alanyi jogú ellátások úgynevezett univerzális ellátások, melyet a támogatott célcsoport bármely tagja igénybe vehet, továbbá a jogosultság kritériuma független mind az aktuális jövedelmi helyzettől, mind a korábbi keresettől. Ezek az ellátások általában a családok számára a jövedelmi esélyegyenlőséget hivatottak biztosítani, ugyanakkor, ha hangsúlyozottan nem is, de népesedési célokat is szolgálnak. A családtámogatások esetén igaz ez a horizontális redisztribúcióra is, ahol a források az egyik, kedvezőbb helyzetű csoporttól (gyermektelen

¹² Nem feltétlenül hat a termékenységre az a családtámogatási rendszer, mely magas összegű, de nem jól célzott támogatásokat, vagy jól célzott, de alacsony összegű juttatásokat nyújt.

háztartások) a másik, hátrányokkal rendelkező csoport (gyermekes háztartások) felé mozognak. A családtámogatásokon belül az univerzális ellátások a legdrágábbak, de egyben adminisztrációs költségek tekintetében a legolcsóbbak is, hiszen egyszerű és átlátható a jogosultsági rendszerük. A jelenlegi családtámogatási rendszerben a családi pótlék és a GYES univerzális támogatás. A családi pótlékból minden gyermekes család részesül, továbbá a szubvenció összege gyermekszámtól illetve családszerkezettől függően változik. 2010-ben¹³ a kormány a tankötelezettség teljesítésének eszközévé tette ezt a támogatási formát. Amennyiben a tanköteles korú gyermek igazolatlan mulasztásainak száma az 50 órát eléri, a családi pótlék folyósítását szüneteltetik. Ezt követően, háromhavonta fogják felülvizsgálni, hogy jár-e a diák iskolába, s a családi pótléket csak abban az esetben utalják, már csak természetbeni juttatásként, ha a három hónapos időszakban a diák egyszer sem hiányzott. A gyermekgondozási segély, más néven a GYES, szintén jövedelemtől és biztosított jogviszonytól független ellátás. Összege a mindenkori öregségi nyugdíj minimummal azonos. A támogatás a gyermek hároméves koráig vehető igénybe.

A jövedelempótló, jövedelem vizsgálathoz kötött támogatások célozzák meg a szegénység csökkentését a legerőteljesebben, hiszen ennél a támogatási formánál az alacsonyabb jövedelem a jogosultság kritériuma, így ezek a támogatások egyértelműen szociálpolitika célokat szolgálnak. Ugyanúgy, mint a vertikális redisztribúció, amely során az alacsonyabb jövedelműeknek úgy juttat az állam szubvenciót, hogy azt a magasabb jövedelműektől vonja el. A szelektív, jövedelemhez kötött ellátások diszkrecionális támogatást biztosítanak, a támogatásra való jogosultságot szubjektív mérlegelés alapján állapítják meg, törekedve arra, hogy az ellátást csak az kapja meg, akinek arra valóban szüksége van. Épp emiatt ez a módszer bonyolult, nehezen átlátható továbbá költséges, ugyanis részletes környezettanulmányozást kíván. A jövedelemhez kötött támogatások esetén komoly problémát okozhat a jogosultsági szint meghatározása is. Ugyanis minél szigorúbb egy szabályozás, annál inkább nőhet a segélyre szoruló, de abban nem részesülők száma. Továbbá minél lazább egy szabályozás, annál inkább nőhet a segélyre nem szoruló, de abban részesülő egyének, „potyautasok” száma. Míg az univerzális támogatás esetén nem kell attól tartani, hogy a jogosult kimarad a rendszerből, addig a jövedelemhez kötött ellátásnál ez előfordulhat, mert pl.: nem a specifikált jellemzők szerinti szegény az illető. Jövedelempótló támogatásnak minősíthető a GYET, más néven a gyermeknevelési támogatás, melynek jogosultsága bár jövedelemteszthez nincs kötve, mégis szociálpolitikai céllal folyósítják. A támogatást az a szülő veheti igénybe, aki három vagy több kiskorú gyereket nevel és a legkisebb gyereke kettő és nyolc év közötti. A GYET összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével azonos.

A foglalkoztatás politika szempontjából a biztosítás alapú ellátások lényegesen a családtámogatási rendszerben, mivel itt a jogosultsági kritériumot járulékfizetéshez kötik, ezzel munkára ösztönző hatást tudnak kifejteni. Ez a fajta támogatási forma jelenléte a családtámogatási rendszerben azért is létfontosságú, mivel a legtöbb esetben a foglalkoztatás kárára fokozható csak a termékenység. Nem utolsó sorban ezen családtámogatások egyfajta fékrendszerként működnek azon családtámogatási formákkal szemben, melyek könnyen munkanélküliségi csapdát indukálhatnak a társadalom egyes rétegei számára. Biztosítás alapú támogatás a GYED, más néven a gyermekgondozási díj, mely a gyermek egyéves koráig vehető igénybe, s melynek összege jövedelemarányos, az átlagkereset 70%-a, maximum összege a mindenkori minimálbér kétszeresének a 70%-a. Ezt a támogatási típust, csak az tudja igénybe venni, aki a szülést megelőző időszakban 365 napon át biztosított volt

Mivel a családpolitikát számos társadalompolitikai cél megvalósításának eszközeként alkalmazzák, a különböző politikáknak az eszközrendszer szándékoltan vagy a beavatkozás szándékától eltérően olykor azonos irányba hat, máskor kimondottan ellentétes, egymást gyengítő redisztributív hatást érhet el.

¹³ 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról

1. táblázat: Családtámogatási formák és hatásai

Támogatási forma	Milyen politikai célt szolgál?	Más társadalompolitikára kifejtett hatása:
Családi pótlék	Népesedéspolitiká ¹⁴ Szociálpolitika	A két politika erősíti egymást
GYED	Foglalkoztatás politika	Szociálpolitikai célokra negatívan hat
GYES	Népesedéspolitiká	Foglalkoztatáspolitikai célok ellen hat
GYET	Szociálpolitika	Foglalkoztatáspolitikai célok ellen hat

Forrás: Závecz Szilvia[2012]

A jelenlegi családtámogatási formák közül egyedül a családi pótlék az, amely egyszerre két társadalompolitikai célt is szolgál anélkül, hogy más társadalmi cél ellen hatna. A többi támogatás mindegyike ellenőztönzőleg hat vagy a szociál, vagy a foglalkoztatáspolitikára. A GYED esetén a támogatást csak az tudja igénybe venni, aki a szülést megelőző időszakban 365 napon át biztosított volt, ez viszont kizárhat az ellátásokból, speciális helyzetű embereket például olyan anyákat, akik fiatalon szültek és megfelelő munkaviszonnyal nem rendelkeztek a szülés előtt, így a GYED szociálpolitikai célokra negatívan hat. A GYES mivel alanyi jogon járó, jövedelemtől és biztosított jogviszonytól független 3 éven át igénybe vehető ellátás a foglalkoztatáspolitikai célok ellen hat. A GYET igénybevevők köre az alsó jövedelmi rétegekben magasabb. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy hazánkban sok a 3 vagy annál több gyerekes család az alacsony jövedelmű háztartásokban. Másrészt, a GYET lehet akár a leghosszabb ideig folyósított szubvenció a családtámogatási formák közül. Ez könnyen munkanélküliségi csapdát indukálhat, ugyanis tudatos családtervezéssel „megoldható” a háztartás szemszögéből a munkavállalási probléma hosszabb időre is.

A kormány 2013-ban egy demográfia koncepciót dolgozott ki, melynek keretében az első gyermek születése után járó, egyszeri anyasági támogatást 64 ezer forintról 288 ezer forintra emelné. A támogatás összegnek jelentős megemlése elképzelhető, hogy a termékenység növekedését váltaná ki, ugyanis a felmérések szerint számos pár az első gyerek születésével járó kiadások miatt veti vagy halasztja el a gyermekvállalást. Ha a támogatásnak sikerülne elérni, hogy „fiatalabb” legyen az első gyermek születésekor az anyák átlagos életkora, ez hatással lehetne az újabb, második gyermekvállalási döntésekre is. A támogatás mellékhatásként azonban növekedhet a megélhetési gyermekvállalás¹⁵. A kormány ezt a problémát, úgy kívánja orvosolni, hogy a támogatást csak a 18. életévét betöltött anyák vehetik igénybe. A koncepció tartalmazza a GYED jogosultsági kritériumainak a változtatását, kiterjesztését is. Miszerint nem szüntetné be a folyósítást az állam, ha valaki a folyósítási határidő előtt újabb gyereket vállal, vagy újra dolgozni kezd. A koncepció továbbá kitér a 2 és 3 gyermekes anyák munkapiaci helyzetének javítására is. Munkavédelmi akcióterv keretében a munkáltatók ilyen anyák estén járulékkedvezményt vehetnének igénybe.¹⁶ Az még kérdéses, hogy a kormány koncepciójának 2014-re tervezett intézkedései megvalósítására van-e elég költségvetési keret és vajon valóban az intézkedések által elérhető a várt javulás a termékenységi szintet illetően.

A magyar családpolitika kezdetei

A családtámogatási rendszerek esetén sok a kétség a hatást és hatékonyságot illetően. Nincs meggyőző kutatási eredmény, és nincs kitaposott út sem, amit egységesen követni lehetne. Minden országnak saját magának kell felismerni és kezelni azokat az okokat, amelyek kiváltották

¹⁴ Az elemzés során azokat a támogatásokat soroltam a népesedéspolitiká eszközének, amelyek horizontális redistribúciót alkalmazva, az összes gyermekes háztartást célozza.

¹⁵ Stratégiai gyermek koncepció: Segélyért, családtámogatásért, jövedelemnövekedés céljából gyermeket vállaló nők [Gyenei Márta1998]

¹⁶ Joó Hajnalka[2013]

a népesség fogyását. Miután a demográfiai folyamatok hosszú távon fejtik ki hatásukat, éppen ezért érdemesnek tartom átvizsgálni a múltban a változást előidéző tényezőket és ezekre válaszul alkalmazott családpolitikai intézkedéseket, amik a jelenlegi demográfiai helyzetet kialakították.

A magyar termékenységi adatok 1876 óta állnak rendelkezésre. A kort jellemző magas csecsemőhalandóság ellenére akkoriban, átlagosan egy családban öt gyermek született, a teljes termékenységi arányszám 5,3 körül mozgott. A termékenység lassú ütemű csökkenése az 1880-as évek derekán indult meg, a XX. század elejére kis mértékben fokozódott. 1912-ben már bevezetésre került a család pótlék, bár elég kis réteg, csupán az állami közalkalmazottak vehették igénybe. Az első világháború idején átmeneti, de jelentős zuhanás következett be az arányszámban. Hazánkban volt az egyik legmagasabb háború miatti születéskiesés az első világháborúban résztvevő országok körében.¹⁷ A születések aránya bár a háborút követő években emelkedett, de az első világháború előtti szintet már nem érte el, 1930-ban már csupán 2,8 volt a teljes termékenységi arányszám. A termékenységi arányszám fokozatos visszaesése a 30-as évek elején újból felgyorsult. E jelenség akkor már több európai országban is megfigyelhető volt, bár tény hogy hazánkban volt a legmagasabb a csökkenés mértéke.¹⁸ A második világháborús időszak nem hagyott akkora nyomot a magyar termékenységi arányszámokban, mint az első. A háború utáni éveket jellemző emelkedő termékenység sem volt annyira látványos.¹⁹ Az 1950-es évektől újból felgyorsuló termékenységszűkülés már a politikusok figyelmét is felkeltette. Megszületett a 1004/1953 sz. (II.8) Mt. rendelet, mely Ratkó törvény néven vált ismerté és legfőbb pontja az abortusztilalom volt.²⁰ A törvény jókora emelkedést indukált a születésszámokban, a termékenységi arányszám elérte a 3-at 1953-ban. A szigorú intézkedés nem élvezett népszerűséget, csupán egy évig volt életben, 1954-ben pedig a kormány úgy döntött eltöröli a tilalmat. Ez az intézkedés a termékenység eddig nem látott csökkenését idézte elő. Európai viszonylatban is hazánk rendelkezett akkor már a legalacsonyabb születési aránnyal.²¹ 1962-ben érte el a mélypontot a teljes termékenységi arányszámunk, mely 1,8 esett vissza.²² Egyes demográfusok szerint a születésszám radikális visszaesésében az 1956-os forradalom leverése is szerepet játszott, ugyanis azon társadalmi rétegekben csökkent a legerőteljesebben a születések száma, amelyek egyértelműen a forradalom veszteségeinek érezték magukat.²³ 1962 és 65 között a termékenységi arányszám kismértékben, de növekedett. A kormányzat számára egyértelművé vált, hogy (az enyhe növekedés ellenére) a tartósan alacsony szintű születésszámoknak a jövőben a kedvezőtlen társadalmi-gazdasági problémái lesznek.

A 60-as évek elejére jelentős társadalmi változások mentek végbe, általánossá vált a kétkeresős családmódel, a női foglalkoztatottság. A kormányzat számára kézen fekvő volt, hogyha a gyermekvállalási kedv élénkülését szeretné elérni, olyan intézkedések szükségesek, mely az anyai és a munkahelyi szerepvállalás közötti feszültségek feloldását célozzák. Erre alapozva került bevezetésre 1967-ben a GYES. Mely a gyermek hároméves koráig járt, fix összegű volt, és az anyák átlagkeresetének a negyedét tette ki. A GYES bevezetését követően újból megélénkült a gyermekvállalási hajlandóság, de hatása nem tartott sokáig 1969-től újabb csökkenés következett be. Erre reagálva 1973-ban a kormányzat újabb a gyermekvállalást ösztönző komplex intézkedéscsomagot vezetett be, mely az abortuszra vonatkozó jogszabályokat szigorította, továbbá megemelte a családi pótlékot és a GYES-nek összegét. Mint az 1953-as Ratkó törvénynek, úgy az újabb abortuszt érintő megszorításnak is jelentős volt a teljes termékenységi számra gyakorolt hatása, mely elérte a 2,38-at²⁴ 1975-ben.²⁵ Az emelkedés

---

¹⁷ Andorka Rudolf [1987]

¹⁸ Varga Beatrix[2007]

¹⁹ Kamarás Ferenc [2000]

²⁰ 1952.évi IV.törvény

²¹ Kamarás Ferenc [2000]

²² KSH adatbázis[2012]

²³ Varga Beatrix[2007]

²⁴ KSH adatbázis[2012]

most sem bizonyult tartósnak, 1975- 1984 között drámai csökkenésnek²⁶ indult a teljes termékenységi arányszám, 1984-ben 1,70-re esett vissza, ezzel a népesség természetes szaporodása megszűnt, megkezdődött a népességszám csökkenése. 1984-ben a kormány hosszú távú népességkonceptiót dolgozott ki, mely a többgyermekes családok általánossá válását, valamint a népességi egészségügyi javítását szorgalmazta. A legjelentősebb intézkedés volt a GYES részbeni felváltása a GYED-del. Az intézkedés hangsúlyozta a gyermekvállalás társadalmi hasznosságát a magasabb jövedelmű, kereső nők körében. A rendelkezés eredményeként némileg emelkedett a teljes termékenységi arányszám, de 1987-től újból enyhén, de közeledett a 1984-és értékéhez. A 80-as évek elejétől a termékenység csökkenő tendenciája már az anyák „öregedésével” párosult, amely fokozatosan, de csökkentette a több gyermeket vállaló családok körét. 1990-1991 között a születések enyhe növekedését az 1960-as évek első felében születettek szülőképes korba lépése válthatta ki. 1992-től 1999-ig újabb, nagymértékű csökkenés következett be. Ennek hátterében összetett társadalmi-gazdasági változások húzódtak, mint például a munkaerőtúlkínálat miatt a munkanélküliség megjelenése, a „munkahelyföltés”, valamint kisgyermeket nevelő nők negatív diszkriminációja a munkaerőpiacon. A születésszámok csökkenését az akkor hozott kormányzati intézkedések is elősegítették. Bár 1993-ban bevezetésre került a GYET²⁷ és a várandósági pótlék, a 1994-es Bokros-csomag negatív hatással volt a születések számára. A csomag keretében megszüntették a GYED-et, valamint jövedelemtesztelté tették a GYES-t és a családi pótlékot. Ezen intézkedések hatására a családok egy része bizonytalan időre elhalasztotta a gyermekvállalást. 1999-ben a kormányváltást követően a családtámogatási rendszer elemeit igyekeztek visszaállítani, újból univerzális támogatássá vált a családi pótlék, megszűnt a GYES jövedelemszinthez és biztosított jogviszonyhoz kötött jogosultsági kritériuma, 2000-ben pedig visszaállították a GYED-et. A következő években már új családtámogatási forma nem jelent meg, csupán a régi szubvenciók összegén és a folyósítás tartamán változtatott a kormány. 2002-ben 20%-kal emelték a családi pótlék összegét, továbbá bevezetésre került a 13. havi családi pótlék. 2006-tól a GYES jogosultsága is változott, a gyermek egyéves kora utána az anya akár napi 8 órában is dolgozhatott. 2008 őszen jelentkező gazdasági válság és a megszorítások miatti intézkedések éreztették hatásukat a csökkenő termékenységi arányszámban. 2009-ben a Bajnai megszorító csomag keretében eltörlésre került a 13. havi családi pótlék, a GYES és GYED folyósítása pedig 3 évről 2 évre változott. Ez utóbbi intézkedést 2011-ben az Orbán kormány újból 3 évre állítja vissza.

Az elemzésből kiderült, hogy a kormányzati beavatkozások nem voltak és napjainkban sem képesek megváltoztatni az alapvető termékenységi folyamatokat hosszú távon. Az első családtámogatási forma, a családi pótlék 1912-es bevezetésétől - kisebb rövidtávú hullámzásokkal - csökken a termékenységünk. A rövidtávú növekedési szakaszok mindegyike társítható valamely családtámogatási intézkedéshez, és az is megfigyelhető, hogy a termékenységet negatívan érintő intézkedésekre az arányszám érzékenyebben, hosszabb távon és radikálisabban reagált, mint a gyermekvállalást ösztönzőkre.

Összefoglalás

Hazánk az elmúlt években az Európai Unió legalacsonyabb termékenységgű országává vált, mely hosszú távon a jóléti állam finanszírozhatatlanságához vezethet. A kormányzat a gyermekvállalási kedv pozitív befolyásolását a családpolitikán keresztül igyekszik elérni. A magyar állam évről évre jelentős összegeket fordít a gyermekekkel kapcsolatos ellátásokra,

---

²⁵ Nem szabad megfeledkezni itt arról a tényről sem, hogy a Rátkó törvény idején született nagyszámú fiatal generáció akkor lépett pont a szülőképes korba.

²⁶ Varga Beatrix[2007]: "...a visszaesés azzal magyarázható, hogy a család pótlék értéke az átlagbérhez képest fokozatosan csökkent. Kedvezőtlenül befolyásolhatta a gyermekvállalást a gyermekintézmények zsúfoltsága is..." 55.oldal

²⁷ Munkaviszonyhoz kötött és jövedelemtesztelt juttatás volt. Összege a mindenkor nyugdíjminimumnak megfelelő.

ugyanakkor a népességfogyás ütemét mégsem képes csökkenteni. A tanulmányban ezért arra kerestem a választ, hogy befolyásolható-e gazdasági eszközökkel a termékenység alakulása valamint miképpen lehetne a történelem során erre irányuló hazai kísérleteket értékelni.

Az első vizsgálat- a hatásvizsgálat- igazolta, hogy uniós szinten gyenge kapcsolat van a termékenységi szám és a családtámogatási kiadások szintje között. Eszerint a bőkezű családtámogatási rendszerű országok nem feltétlenül rendelkeznek magas termékenységi rátával. A két ismérv között gyenge kapcsolatot magyarázhatja, hogy a családok háztartásainak fizetett transzfer jövedelmek nagysága nem pusztán az egyetlen és legjelentősebb tényezője a szülők gyermekvállalási döntéseinek. Feltételezhető, hogy a jobb általános gazdasági kilátások azok, melyek a születési kedvre pozitívan hatnak. Magyarázható e jelenség még²⁸:

- a család élet infrastrukturális feltételeinek biztosítási idejének a kitoldásával,
- a nők növekvő részvételével a felsőoktatásban és az erősödő munkahelyi karrierépítésnek,
- a család és a munkahely összeegyeztethetőségének nehézségeivel,
- a házasságok stabilitásának meggyengülésével,
- a gyermekvállalás növekvő költségeivel,
- és nem utolsósorban az ingovány, bizonytalan családtámogatási rendszerekkel.

Hazánkban a támogatások állandó változása, bizonytalansága, értékállóságuk megkérdőjelezhetősége, a családok számára a gyermekek tervezését nehezíti meg. A termékenységet negatívan érintő kormányintézkedések erőteljesen hatnak és hosszú távon érzékeltetik hatásukat. A negatív demográfiai tendencia lassításához kétségkívül kiszámítható, hosszú távú, választási ciklusokon átívelő népesedéspolitikára van szükség.

Fontos leszögezni továbbá azt, hogy napjainkra már olyan messzire jutottunk az egyszerű reprodukciós szinttől, hogy a közeljövőben csupán a csökkenő tendencia fékezése lehet reális cél. A múltban a termékenység javítására tett családpolitikai kísérletek arra engednek következtetni, hogy rövidtávon bár javítható a demográfia helyzet készpénzes támogatásokkal, hosszú távon csupán ezen eszközökkel nem lehet a kedvezőtlen demográfiai folyamatokat megfékezni. Az európai termékenységi sikertörténetekből az a tanulság leszűrhető, hogy azon országok tudják a termékenységi szintet magasan tartani, ahol a családpolitikák a gyermeknevelés teljes ciklusát átölelik, sokoldalúan támogatják.

Nem szabad megfeledkezni arról a tényről sem, hogy a népesedéspolitikai problémák egyedül a roma lakosságot nem sújtják hazánkban. Arányuk olyan gyors ütemben nő, hogy egyes előrejelzések²⁹ szerint 2050-re meghaladja a nem romák arányát. Ez megoldást jelenthetne a népesedéspolitikai szempontból aggasztó demográfiai nehézségekre, azonban a problémák orvoslása mégsem ilyen egyszerű, mivel a roma lakosságot alacsony iskolázottság jellemzi, ebből kifolyólag a foglalkoztatottsági rátájuk is rendkívül alacsony. Éppen ezért fontos, hogy a családpolitikán belül a szociális- és foglalkoztatáspolitikai célok is kapjanak hangsúlyt a népesedéspolitika mellett.

Felmerül a kérdés az eredmények alapján, hogy ha nem eléggé hatásosak ezek a támogatási formák, milyen lehetőségek maradnak még a jóléti állam fenntarthatóságát illetően? Megoldás lehet:³⁰

- a várható életkor kitolódásával arányosan a nyugdíjkorhatár meghosszabbítása, mely az aktív korúak számának gyors csökkenését viszonylagosan lassítja,
- a lakosság számának növelése a vándorlási politikával (csak társadalmi konszenzus esetén lehet sikeres)

---

²⁸ Lakner Zoltán[2006]

²⁹ Hablicsek László (2007): Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére, Demográfia, 2007.50.évf.1. szám pp. 7-54.

³⁰ Kamarás Ferenc[2000]

- időskori ellátás rendszerének reformja (megköveteli a nemzedékek közötti szolidaritás elvét).

Megoldás lehetne még, egy olyan nyugdíjrendszer bevezetése, mely összeköti a szülők időskori gazdasági biztonságát a felnevelt gyermekeinek a számával továbbá a gyermekeik által befizetett járulék összegével.

A vizsgálat során arra jutottam, hogy sokat költ hazánk családtámogatásra, a termékenységre gyakorolt hatása pedig elenyésző. Ennek ellenére fontosnak tartom, hogy a gyerekekre szánt támogatások ne sérüljenek, hiszen ők a jövőnk és jobbesetben egyszer épp ezen jóléti rendszer finanszírozói is.

*„Ahol az emlékezet véget ér, új élet kezdődik”
/Birgitta Andersson/*

Summary

Domestic and international observations prove that the majority of old people who suffer from the condition of dementia are often looked after by their relatives without any institutional help. Relatives may often experience that they remain alone with the responsibility of caring. Often, the nursing of a demented family member has disadvantageous effects on the identity of the carer: the family identity may become overshadowed by the carer identity.

The aim of this research is to explore within what supporting circumstances – if they receive support at all - these caring family members accomplish the daily nursing of the patient; what type of difficulties they have to face day after day. The support group and its professional mentors provide a lot of help to family members to reduce the chance of physical, psychological damages.

---

1. Bevezetés

A világ lakossága idősödik, az öregedés mélyen emberi és embert próbáló folyamat. Az emberi öregedés „időben elkerülhetetlenül és törvényszerűen kiszélesedő, jóval az öregkor előtt fejlődő, soklépcsős biológiai folyamat, amely elkerülhetetlenül a szervezet alkalmazkodóképességének csökkenéséhez, a halál valószínűségének növekedéséhez vezet” (Frolkisz, 1980, 48. old.).

Az országok populációjának átlagéletkora és várható élettartama évről évre nő. Az öregedéssel járó jellegzetes elváltozások, a percepció, gondolkodási zavarok lelki problémákkal és hangulati betegségekkel társulhatnak. Ezek gyakran kapcsolatban állnak a társas aktivitás csökkenésével, vagy megszakadásával, a szociális izolációval, amelyek fokozzák az elmagányosodás miatt kialakuló testi-lelki zavarok, illetve betegségek kialakulásának a valószínűségét.

A népesség öregedése, azaz az időskorúak népességben belüli számarányának növekedése jellemző. A gazdaságilag fejlett országokban, így Európa nyugati részein a társadalmak korstruktúrája megváltozott. A hatvan éven felüliek aránya a XXI. század közepére eléri a 30%-ot, vagyis minden harmadik ember hatvan éven felüli lesz (Losonczi, 2006).

A demencia prevalenciája is folyamatosan növekszik az életkor előrehaladtával. Európában a 60 évesnél idősebb lakosság 6%-a, ezen belül a 65–69 év közötti korcsoport 0,8%-a, míg a 90 éven felüli lakosság közel 30%-a szenved a demencia valamilyen típusában (Érsek, 2010).

Az európai országok népességi adataiból végzett számítások szerint 2000-ben 7,1 millió volt a demens betegek száma, ez a szám 2050-re várhatóan 16,2 millióra emelkedik. Ekkorra a becslések szerint évente 4,1 millió új beteggel kell számolni (Érsek, 2010).

---

2. A demencia

A demenciában a magasabb kérgi funkciók zavara alakul ki, mint például a memória, a gondolkodás, tájékozódás, megértés, tanulási képességek. Gyakran társul a kognitív funkciók romlásával. Okait még nem ismerjük pontosan (DSM-IV, 2004).

A demens beteg egyre kevésbé tud tisztán gondolkodni, elfelejt dolgokat, nem tud kommunikálni, egyre nehezebben tudja a mindennapi feladatokat elvégezni, például főzni vagy felöltözni. Ezen kívül más problémái is lehetnek, lehet depressziós, hullámzó hangulata és agresszívvé is válhat, előfordulhat, hogy elköborol vagy eltéved.

A demencia az életkor előrehaladtával egyre gyakoribb és nem gyógyítható. A demens beteg állapota élete végéig folyamatosan romlani fog. Ugyanakkor a demens betegek életminősége gyakran még hosszú éveik jó maradhat. A tudat nem homályosodik el.

A demencia diagnosztikus ismérvei a DSM-IV alapján

- A Többszörös kognitív deficit a következő megnyilvánulások mindkét csoportjával
- (1) memóriakárosodás (új dolgok megtanulásának vagy a korábban megtanult információk visszahívásának csökkent képessége)
  - (2) egy (vagy több) tünet az alábbiakból:
    - (a) afázia (a nyelvi kifejezés zavara)
    - (b) apraxia (a motoros cselekvés kivitelezési zavara jól működő elemi motoros funkciók mellett)
    - (c) agnózia (tárgyak, szimbólumok felismerési zavara jól működő szenzoros funkciók mellett)
    - (d) zavar a végrehajtó funkciókban (tervezés, szervezés, sorrendiség, absztrakció)
- Jelentős zavart okoznak a szociális funkcionálásban.

Fokozatai

- **Enyhe:** Jelentős deficittünetek mellett az önellátás képessége megtartott, a személyi higiéné megfelelő, az ítéletalkotás képessége a szükségletekhez képest megfelelő.
- **Középsúlyos:** Az önálló életvitel részleges, nehezebb. A beteg életviteléhez rendszeres felügyeletet igényel, de az állandó felügyelet nem feltétlenül szükséges.
- **Súlyos:** Állandó felügyeletet igényel. A személyes higiénét elhanyagolja. A gondolkodás inkoherens.

---

3. A demens betegek gondozásának sajátosságai

A demencia az idős populáció körében előforduló egyik leggyakoribb betegség, amely a társadalom számára nagy kihívást jelent. Egyfajta kettős patológia: probléma a beteg számára, nagy teher a környezete számára (Csernáthné K. E, 2010).

A hazai és nemzetközi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a demenciával küzdő idős emberek többségét a családja – gyakran intézményi segítség nélkül - gondozza (Szabó, 2011). Baumgarten és munkatársai 1992-es kutatásának az volt a célja, hogy megvizsgálják, vajon több egészségügyi és pszichológiai problémával küzdenek-e az idős demens személyek családi gondozói. Interjúkat készítettek a demenciában szenvedő betegek közeli családtagjaival, valamint egy kontrollcsoportot alakítottak ki a szürkehályog műtéten átesett betegek közeli családtagjaiból. A demenseket gondozóknál szignifikánsan magasabb volt a depresszió és a fizikai tünetek szintje, mint a nem demenseket gondozóknál. A gondozás és az egészségügyi változók kapcsolata erősebb volt azon személyek körében, akik a beteg házastársai voltak, mint azok között, akik a beteg gyermekei voltak. Továbbá a demens betegnél tapasztalt nagyobb viselkedészavar a családi gondozók magasabb morbiditásával társult. Az eredmények azt sugallják, hogy családi gondozók számára hasznos lehet az egészségi állapotuk gondos megfigyelése, és hasznos lehet számukra a jobb hozzáférés a speciális támogató szolgáltatásokhoz (Baumgartner és mtsai, 1992).

A hozzátartozók sokszor tapasztalják, hogy egyedül maradnak a gondozói terhekkkel. A demens családtag ellátása gyakran kedvezőtlenül hat a gondozók identitására, a családi identitást háttérbe szorítja a gondozói identitás. Mindez beszűkíti életterüket, és súlyos fizikai, szellemi, érzelmi terhekkal járhat.

A rokonsági fok, a generációs jellemzők, az együttélés infrastruktúrája, földrajzi tényezők, a családtagok segítő hálózatának hozzáférhetősége mind különbözőségeket generál. Jellemző, hogy egy kiemelt családtag látja el a feladatokat zömét, mint elsődleges gondozó, akihez a másodlagos segítőik kapcsolódnak (Pék, 2013).

Számos evidencia szól amellett, hogy férj, és feleség más stílusban nyújt gondozást. A feleségek elkötelezettebbek a férjek, vagy apák érzelmi jólléte iránt, és gyakran feladatuknak

tartják a férj identitásának fenntartását. A férfiak viszont a menedzser stílusú gondozásban jobbak, inkább a feleségek, vagy anyák fizikai szükségleteire koncentrálnak (Pék, 2013).

A hozzátartozók számára nagyon nehéz elfogadni a demencia diagnózisát. Nehéz elképzelniük, hogy a társ és a szülő helyett egy gyógyíthatatlan beteggel közösen várják, hogy mit hoz majd a jövő. Abban az esetben, ha a beteg közvetlen környezete kezdeményezi a beteg szakvizsgálatát, a hozzátartozónak van ideje hozzászokni a betegség tényéhez, ennek megfelelően fogja átszervezni az életét, illetve a családjának az életét (Tariska, 2002).

A demens betegeket gondozó családtagoknak gyakran kell megküzdeniük komplex viselkedési problémákkal a demens idős hozzátartozóik révén. Hinrichsen és munkatársai (1993) tanulmányukban azt vizsgálták, hogy milyen stratégiák léteznek a demencia problémáinak kezelésére az idős embereknél a családtagok beállítódásával kapcsolatban, miközben azok segítséget próbálnak nyújtani a betegnek. Három Demencia Kezelési Stratégia került azonosításra (Kritika, Ösztönzés és Aktív Kezelés), és ezekből azt a következtetést vonták le, hogy kapcsolódnak a családtagok érzelmi beállítódásának három tünetéhez – teher, pszichiátriai tünetek, és vágy a beteg intézménybe küldésére.

A családtag befolyásának, a beteg háttérjellemezőinek és a családtag megküzdésének ellenőrzése után a Demencia Kezelési Stratégiák jelentős és egyedi varianciát mutattak a családtag terheiben és a beteg intézménybe küldésére irányuló vágyban, de ez nem volt jellemző azokra a családtagokra, akik pszichiátriai tünetekkel küzdöttek. Az Aktív Kezelés és a Kritika használata nagyobb terhekkal társult, míg az Ösztönzés használata kevésbé kapcsolódott a családtag terheikhez és az intézménybe küldés vágyához (Hinrichsen és munkatársai, 1993).

A demens beteg otthoni ápolása, gondozása 24 órás „szolgálatot” jelent, mely sokszor 5-15 évig is eltart. Ezt a munkát a családból általában egy személy vállalja fel, annak ellenére, hogy a teljes körű ellátást még akkor sem tudja egy gondozó ellátni, ha a beteg rendszeres szakorvosi ellátást kap. A legtöbb esetben a lelki megterhelés jelenti a legnagyobb problémát. Ennek oka a betegséggel kapcsolatos fel nem dolgozott veszteség, a bizonytalanság.

A gondozásban több szempontot is figyelembe kell venni, amelyek segítségével megkönnyítjük a feladatunkat, és sikerül jobban elfogadnunk a demenciát szenvedő személyt.

Ezek a következők:

- Személyes segítség
- Használjuk óvatosan a valósággal kapcsolatos konfrontációt
- Reagáljunk az érzelmekre
- Legyünk azonosulási modellek
- Érezzünk rá a szellemileg leépült személy szükségleteire (Cars, Zanger, 2009).

Éntámogató hozzáállás

Az „Én” összetartását, összefogását mélyen érinti a demencia. Ahhoz, hogy az életet jól éljük meg szükséges a különféle énfunkciók összehangolása. Ez a demens személyre is vonatkozik. Ha a gondozó környezet éntámogató hozzáállást mutat, akkor a beteg képes lesz saját személyiségének összefogására, a teljesség és az értelmesség megélésére (Cars, Zanger, 2009).

Az éntámogató hozzáállás egy pedagógiai módszer, amelyet azért alkalmazunk, hogy a demenciában szenvedő személy jól érezhesse magát. A beteg önérzetét növeli, ha képességei optimális kifejtéséhez segítséget nyújtunk. Azt jelenti, hogy a gondozó megpróbálja kompenzálni a beteget az elvesztett működési funkciókért, és támogatja azokban, amelyek még megőrződtek, így támogatva a betegséggel sújtott személyt.

Minél inkább megértjük azt, hogy milyen szellemileg leépültnek lenni, annál inkább tudjuk hozzáállásunkat az aktuális helyzetnek megfelelővé fejleszteni, a gondozási tevékenységet egyénre szabottá alakítani. A betegség előrehaladtával a hozzáállásunkat is folyamatosan változtatni kell. Az elején elsősorban az önszolgálatot támogatjuk, később a segítségnek már konkrétabbá kell válnia (Cars, Zanger, 2009).

Irányelvek, melyeket a gondozás során szem előtt kell tartani

- Se túl sok, se túl kevés segítség
- Időt adni
- Motiválás, emlékeztetés, útmutatás
- Bátorítás
- Pedagógiai magyarázat
- Észrevenni az erősségeket és elfogadni a korlátokat
- Támogatás a helyes döntések meghozatalában
- Segítség az érzelmek szóbeli kifejezésében
- Elfogadni és magunkban tartani az érzéseket (Cars, Zanger, 2009).

---

4. Kutatás

A kutatásunk célja, hogy feltárjuk a demens személyeket gondozó családtagok milyen támogató környezetben végzik napi gondozási tevékenységeiket, milyen nehézségekkel kell megküzdeniük nap, mint nap.

Az adatfelvétel a DMJV Városi Szociális Szolgálat Nagysándor Telepi Gondozó Szolgálat Kandia Utcai Demens Idősek Klubjában és a DMJV Városi Szociális Szolgálat Nagysándor Telepi Gondozó Szolgálat Pósa Utcai Idősek és Demens Idősek Klubjában történt.

Az adatok felvételére 2013. augusztusában került sor. A demens klubban dolgozó ápolók voltak segítségemre a kérdőívek kitöltése során.

A Kandia Utcai Demens Idősek Klubjában 18 demens személy, a Pósa Utcai Idősek és Demens Idősek Klubjában 4 demens személy aktív tagja a kluboknak. Így összesen 22 demens személy hozzátartozóját sikerült elérnünk, akik készségesen kitöltötték a kérdőívcsomagunkat (N=22).

4.1. Vizsgálati eszközök:

A kutatásunkban 3 kérdőívet használtunk: a Hozzátartozói Kérdőívet, a Megküzdési MódoK Kérdőívet és a Beck Deprsszió Skálát.

4.1.1. Hozzátartozói Kérdőív

A kérdőív alapjául egy korábbi, Orbánné Gellén Marianna által szerkesztett kérdőív szolgált. A kérdőívvel a demens személyeket gondozó hozzátartozói csoportot céloztuk meg. Az adatfelvételre az önkitöltős kérdőívformát választottuk, mely 19 tételt tartalmaz. A tételek között találhatóak nyitott és zárt kérdések (Fónai, Kerülő, Takács, 2003).

A kérdőív összeállításánál figyeltünk arra, hogy a kérdések minden megkérdezett számára érthetőek legyenek. A kérdések egy része, a kérdőívet kitöltő személyre vonatkoznak, más részük a mentálisan hanyatló személyek ellátásához kapcsolódnak, azok problematikájára kérdeznek rá.

4.1.2. Megküzdési MódoK Kérdőív

A kérdőív eredeti változatát (Ways of Coping, 1980, in Folkman et al, 1986) Folkman és Lazarus dolgozták ki 1980-ban. Az eredeti kérdőív 68 állítást tartalmaz, amely egyfajta specifikus stresszhelyzetekkel való megküzdést ír le az emberek kognitív vagy viselkedésstratégiáiból következően. A magyar mintán Kopp és Skrabski (1992) végeztek vizsgálatokat.

7 különböző konfliktusmegoldási faktortt írtak le, melyek a következők:

- problémaelemzés (1, 21, 22)
- céltudatos cselekvés (8, 9, 17, 18)
- érzelmi indíttatású cselekvés (6, 12, 13, 16)
- alkalmazkodás (2, 3, 4, 5)
- segítségkérés (7, 14)

- érzelmi egyensúly keresés (10, 11)
- visszahúzódás (15, 19, 20)

Az első 2 faktor a problémára irányuló konfliktusmegoldás, míg a többi faktor az érzelmi problémamegoldások közé sorolható (Perczel, 2005).

4.1.3. Beck Depresszió Kérdőív

A Beck - féle Depresszió Kérdőív az egyik leggyakrabban használt kérdőív a depresszió súlyosságának megállapítására. A kapott pontszámok összeadásával megállapítható a depresszió mértéke.

- 0-9: normál érték
- 10-18: enyhe depressziós állapot
- 19-25: közepes súlyos depressziós állapot
- 25 fölött: súlyos depressziós állapot

5. 5. Eredmények

Az eredmények kiértékeléséhez az R statisztikai szoftver csomagot használtuk.

A demenciában szenvedő betegek hozzátartozóinak pusztán a 18,18%-a szenved enyhe depresszióban. Ez az arány valószínűleg nagyobb lenne, amennyiben nem kapnának megfelelő szakmai segítséget, mint például a támogató csoport a demens klubban, illetve a szakképzett ápolók segítése nélkül.

A tehermentesítés számos formája válik szükségessé (Cayton, Graham, Warner, 2006). Ennek egyik formája a hozzátartozók számára szervezett támogató csoport. Debrecenben a DMJV Városi Szociális Szolgálat Nagysándor Telepi Gondozó Szolgálat Demens Idősek Klubjában erre van lehetőségük a hozzátartozóknak.

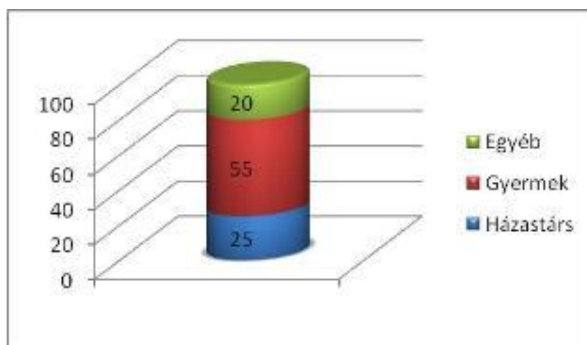
A hozzátartozók szakemberek vezetése mellett rendszeresen találkoznak, és egymást segítve megbeszélik a gondozottakkal kapcsolatos tapasztalataikat. Az egyik legnehezebb témát a beteg családtag intézeti elhelyezésének kérdéskörének érzelmi vonatkozásai jelentik, amiben a kényszerítő realitás és a beteg iránti lojalitás konfliktusai okozhatnak súlyos lelkiismereti problémákat.

Gyakori, hogy a gondozó családtag szolgáltatja az elsődleges ellátást az idős, demenciás beteg hozzátartozó számára. A gondozás széles területen, különböző típusú segítségnyújtást jelent.

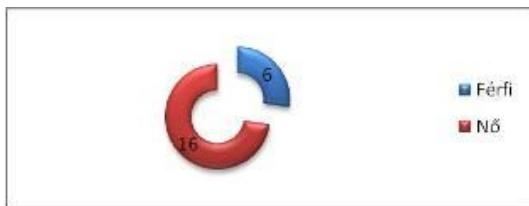
A demens betegek ellátásában különösen nagy a jelentősége a fizikai környezet kialakításának. Fontos, hogy az a beteg számára pozitív (érzelmet stimuláló, stresszmentes) és biztonságos legyen.

Azok a hozzátartozók, akik megtapasztalják, hogy nincsenek egyedül sokrétű problémáikkal, jobban érzik magukat, kiegyensúlyozottabbak. A "nem vagyok egyedül" érzés kialakulásának elősegítése központi törekvése a támogató csoportoknak.

Azok, akik részt vesznek a támogató csoporton, sokkal jobb megküzdési stratégiát mutatnak és kevésbé depressziósak, mint azok, akik nem járnak a csoportba: ($F(1)=1,11, p=0,305$). Minél súlyosabb a demenciája az ellátottnak, annál magasabb értéket ér el a hozzátartozó a depresszió skálán: ($F(1)=3,54, p=0,07$).

1. ábra: A felmérésben résztvevő hozzátartozóknak a mentálisan hanyatló személyhez fűződő családi kapcsolat szerinti megoszlása százalékban kifejezve

2. ábra: A felmérésben résztvevő hozzátartozóknak nem szerinti megoszlása

Az 1. ábrán megfigyelhető, hogy a hozzátartozók többsége a demens betegeknek a gyermeke. A 2. ábrán láthatjuk, hogy a demenciában szenvedő betegek gondozásában több nő vesz részt, mint férfi.

Megvizsgáltuk a mintát arra vonatkozóan, hogy hogyan oszlik meg a segítségkérés alfaktora a (Megküzdési MódoK Kérdőív) támogató csoportban résztvevő hozzátartozók és a támogató csoportban nem résztvevő hozzátartozók között.

Az eredmények azt mutatják, hogy azok a személyek, akik nem vettek részt a támogatói csoporton, magasabb pontszámot értek el a segítségkérés alfaktorban ($t(26.7)=-4.3, p<0,05$).

Ennek valószínűleg az lehet az oka, hogy azok a hozzátartozók, akik nem vettek részt a támogatói csoportban, más segítséget kapnak és kérnek, esetleg szkeptikusak a csoporttal kapcsolatban. Nem hisznek a támogatói csoport hatékonyságában, vagy egyszerűen nincsenek tisztában azzal, hogy mit kapnának ettől a módszertől.

---

6. Összegzés, kitekintés

A demens betegek a betegség felismerése előtt önálló, külön életet éltek, és számukra a demencia okozta dependencia nehéz élethelyzetet jelent. De a betegség nem csak a deméntálódott személyt érinti, hanem a környezetét, a családját is, ezért nagyon fontos, hogy segítsük, támogassuk magukat a segítőköt is. Ha a hozzátartozók pszichésen és fizikailag is rendben vannak, sokkal nagyobb odaadással, türelemmel tudják gondozni a deméntálódott személyt.

A vizsgálati eredményeink azt mutatják, hogy a támogató csoport sokat segít a hozzátartozóknak a fizikai, pszichés sérülés kialakulásának csökkentésében. Általánosan elfogadott, hogy a társas támogatás enyhíti a gondozási terheket és kedvezőbb bio-pszichoszociális helyzetet eredményez a gondozó hozzátartozók számára.

Azok a hozzátartozók, akik rendszeresen részt vesznek a támogató csoporton, egyhangúlag arról számoltak be, hogy az is nagyon sokat segít nekik, hogy egyáltalán beszélhetnek a problémáikról, megoszthatják a nehézségeiket olyan emberekkel, akik hasonló jellegű gondokkal küzdenek.

Fontos szempont minden foglalkozás alatt a remény fenntartása, a bevált stratégiák megosztása a hasonló problémával küzdőkkel, a pozitív szemlélet kialakítása.

Az idősök gondozását tekintve elmondható, hogy egy nagy létszámú populáció problémájáról van szó. A hosszú évekig tartó gondozási folyamat résztvevői a beteg, a család, az egészségügy és a társadalmi szervezetek.

Az idősök problémájának megoldása arra a társadalomra vár, ahol az ember megöregszik. A társadalom célja kell, hogy legyen tagjai számára olyan életfeltételek biztosítása, melyben az ember öregkorában is ember maradhat.

A jelenlegi kutatást szeretnénk folytatni a minta kibővítésével, illetve egy plusz változó hozzáadásával. A további változó a felek közötti kötődés, illetve a társas támogatás egyes aspektusai lennének.

Felhasznált irodalom:

- BAUMGARTEN M., BATTISTA R. N., INFANTE-RIVALD C., HANLEY J. A., BECKER R., GAUTHIER S. (1992). The psychological and physical health of family members caring for an elderly person with dementia. *Journal of Clinical Epidemiology*, 45, 61–70.
- *BNO - 10 zsebkönyv DSM - IV - TR meghatározásokkal.* (2004). Animula Kiadó, Budapest.
- CAYTON H., GRAHAM N., WARNER J. (2006). *Alzheimer-kór és a demencia egyéb fajtái.* SpringerMed Kiadó, Budapest.
- CARS J., ZANDER B. (2009). *Szellemileg leépült idősök gondozása. Tegyük könnyebbé az együttélést!* Animus Kiadó, Budapest.
- CSERNÁTHNÉ KÁRÁNDI E. (2010). A demenciában szenvedő betegek ellátásának társadalmi, egészségügyi és szociális kihívásai. In: SEMSEI I. (szerk.) *Közlemények a demenciáról. Magyar Gerontológia*, 2. évf., 7. szám [online] http://www.defk.hu/lib/100925_Magyar_Gerontologia_2.7v.pdf (2013.08.19.)
- ÉRSEK K., KÁRPÁTI K., KOVÁCS T., CSILLIK G., GULÁCSI L. Á., GULÁCSI L. (2010): *A demencia epidemiológiája Magyarországon.* [online] http://www.elitmed.hu/upload/pdf/a_demencia_epidemiologiaja_magyarorszagon-5711.pdf
- FROLKISZ, V. V. (1980). *Az öregedés és az életkor.* Gondolat Kiadó, Budapest.
- KEGLEVICNÉ URBANICS K. (2007). A demens betegek szociális ellátásának kihívásai-geriáter szemmel. *Továbbképző Füzetek* 8. szám. Fővárosi Önkormányzat Idősök Otthona Modszertani Osztály, Budapest
- LOSONCZI Á. (2006). Az öregségről. In: *Fordulópont*. 8 (31), 49-62.
- PÉK GY. (2013). *Speciális kommunikációs sajátosságok az időskori kétnyelvűséggel kapcsolatban. Idős családtagok gondozásával foglalkozó személyek csoportos és egyéni támogatási lehetőségei.* Kézirat. Debrecen.
- PERCZEL FORINTOS D. (2005). *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában.* Országos Pszichológiai és Neurológiai Intézet, Budapest
- SZABÓ L. (2011). *Időskori demenciák családi, társadalmi és pszichológiai vonatkozásai.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TARISKA P. (2002). *Kortünet vagy kortünet? Mentális zavarok az időskorban.* Medicina Kiadó, Budapest.

The goal of this research is to demonstrate the generations X, Y and Z and also reveal and present the 12th-year-students' habits of using internet, and also to examine the presence of internet addiction among them. Earlier analysis show that access to internet is continuously growing in Hungary and as addition to that, the number of hours the Hungarians spend on line has already increased with 800%, raising too the chances for internet addiction.

These processes are strengthened further by the changes in society in recent decades: individualization, the weakening of local communities and institutes that control the youth directly, and the spreading of online networking.

The results of my research show, that c. one fifth of the students have problems with keeping their use of internet under control, and 7.4% of them are addicted.

Bevezetés

Az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági változásai; a fogyasztás hegemoniájának terjedése, az individualizációs folyamat nyomán kialakuló atomizálódás, illetve a virtuális közösségek előtérbe kerülése és a technikai fejlődés együttese többek között egy új generáció kialakulását is eredményezte (Gábor és mtsai, 2003).

A '89 után születetteknél kezdődött, hogy megjelent egy korábban egyáltalán nem tapasztalható generációs szakadék: ami régebben a fiatalok és felnőttek között volt, az ma a fiatalok és fiatalok (Y, és Z generáció) között van (Tari, 2011). Az új generáció életmódja is merőben megváltozott, de hogyan? És mi jellemzi ezeket a generációkat? Tanulmányomban ábrázolom a különböző generációk közötti különbségeket kiélezve az internetezési szokásaikra, majd saját vizsgálataim eredményeit elemzem.

Kutatásaim során egy nemek szerint reprezentatív mintán vizsgáltam meg a debreceni 12. osztályos fiatalokat online tevékenységük, valamint internetfüggőségük alapján. A dolgozat terjedelme nem teszi lehetővé a kutatás minden aspektusának kifejtését, jelen tanulmányban a fiatalok internetezési szokásait mutatom be, valamint arra keresem a választ, hogy mekkora az internetfüggőség prevalenciája körükben, és vajon mely tevékenység a legaddiktívabb.

A generációs változásokról

Az X generáció tagjait – a mai negyven-ötvenéveseket – a saját koruk már lázadónak tekintette, hiszen ők voltak azok, akiknél divattá vált a házasságon kívüli együttélés, illetve nemi élet, kevésbé voltak vallásosak, mint a szüleik, tudatmódosító szereket használtak, és fiúként a hajukat hosszúra növesztették (Tari, 2010). Részesei voltak a technikai forradalomnak, ezért ismerik, és használják is a számítógépet, ám például szívesebben telefonálnak ahelyett, hogy e-mailben vagy chaten osszák meg a gondolataikat, mondandójukat¹.

Velük szemben az Y generáció tagjai – az 1982 és 1990 között születettek – már készségszinten használják a számítógépeket, preferálják az online kommunikációt, ami életük természetes része, hiszen gyermekkoruk óta látják annak folyamatos, meg nem álló fejlődését, innovációját. Ez az életük jelentős részére hatással van. Míg az X generáció tagjainak, ha valami feszültség érte őket, estig, amíg hazaértek várniuk kellett azzal, hogy kibeszélhessék azt magukból – tehát bírniuk kellett a saját érzelmeiket, a stresszt, a szorongást –, addig az Y generáció tagjainak nem kell sokáig magukban tartaniuk a feszültséget, szinte rögtön találnak valakit online, akivel megoszthatják a problémáikat. Az internet lehetővé teszi az azonnali

---

¹ Forrás: <http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/lelek/3912/x-y-z-generacio>

kommunikációt, és ezzel együtt az éppen aktuális érzelmek megosztását is, ám felvetődik a kérdés, hogy ez a gyors feszültségoldási mód jót tesz-e a személyiségnek. Ilyen esetekben az egyént érő ingerek szinte feldolgozás, végiggondolás nélkül futnak át rajta. Ezekben a szituációkban a másik ember véleménye, meglátásai látszólag segíthetnek, ezek azonban mások gondolatai, amelyek saját tapasztalataikból, habitusukból adódóan születtek, ráadásul túl gyorsan érkeznek. A panaszkodó még át sem gondolta igazán, hogy mi történt vele, máris kész megoldást kapott. Az egyén ebben az esetben mások véleményén keresztül éli át a saját érzelmi szükségletét, amivel azonban az a probléma, hogy az nem a sajátja, tehát mások önértékelésére támaszkodik, így nem az önnön személyisége vezeti az életben, hanem a megfelelés, vagy hasonulás vágya (Tari, 2010).

Az – állandó – online kommunikációt ráadásul amellet teszük, hogy közben több mindent is csinálnak. Az Y generációnak már teljesen magától értetődő dolog a szimultán felületkezelés, vagyis az, hogy egy időben akár három-négy csatornán is jelen vannak. Ők már „multitasking” felhasználók, ami azt jelenti, hogy négy-öt emberrel való beszélgetés mellett még dolgoznak, híreket olvasnak, zenét hallgatnak, emailekre válaszolnak, esetleg játszanak is (Tari, 2010).

Az X generációs szülőket emiatt fenyegeti az a veszély, hogy lassan leszakadnak a gyermekeik világtól, miközben a saját életükben is nőnek az elvárások, nem tudják elég gyorsan követni a folyamatos változásokat, és ez nyomasztja őket. Mivel egy változásokkal teli világban nőttek fel, fontosak lennének nekik a régi dolgok is, mint például az udvariasság, az etikett, nem csak az állandó innováció, az új értékek. Látják a szakadékot, amely a régi és új között húzódik, de nem biztos, hogy képesnek érzik magukat az áthidalására (Tari, 2011).

Az Y generációnak már nem a családalapítás az életének a fő célja, hanem a karrierépítés is igen lényeges tényezővé válik. Sokan – leginkább a nők – megpróbálnak egyensúlyozni a munka és a család között, ám mivel nincsen előttük minta arról, hogy ezt hogyan is kell jól csinálni – hiszen a szüleik életében még a család volt az első helyen –, így nő a belső bizonytalanságuk².

Számukra a siker, a pénz, a karrier fogalma elsődleges fontosságú, mert megtanulták, hogy a fogyasztói társadalomban ezek segítségével lehet boldogulni, előrébb jutni. Emiatt – az X generáció tagjaival ellentétben – nem egy munkahelyen dolgozzák végig az életüket, hanem folyamatosan készek a változásra, továbblépésre, így a munkahelyük iránti lojalitásuk is kisebb, mint pl. szüleik esetében (Tari, 2011). Az érték már nem az, ha valaki egy cégnél dolgozik élete végéig, hanem ha minél mobilisabb, minél több területről rendelkezik szakmai tapasztalattal, amelyeket hasznosítani tud későbbi munkahelyein is (Csoba, 2010).

A 90-es évek közepétől született Z generáció tagjainak ez az online világ, a kibertér már teljesen természetes, nem tudják, hogy milyen volt a világ számítógép, internet, vagy mobiltelefon nélkül. Olyan technológián nőnek fel, amit már a szüleik is ismernek (mobiltelefon, laptop, videojátékok), azonban ők sokkal hamarabb alakítják készséggé ezek használatát (Tari, 2011).

Az első hullámuk (az 1995 és 2000 között születettek) ott volt a digitális korszak kezdetén, amikor elkezdődött a fokozott internet- és közösségioldal-használat. Ennek következtében rendkívüli módon értenek a technikákhoz, rugalmasak, könnyen tudnak új tudást a magukévá tenni (Tari, 2011).

A 2005 és 2010 között született második hullám már beleszületik az online világba, ahol a közösségi oldalakon jelen kell lenni, ahol az érintőképernyők természetesek, és a 3D-s televízió szinte bárki számára elérhető. A magánélet fogalma teljesen átalakult számukra, hiszen – az X generáció megrökönyödését kiváltva – gondolkodás nélkül teszik ki minden mozzanatukat, életük legapróbb részleteit is a közösség oldalakra (Tari, 2011).

---

² Forrás: <http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/lelek/3912/x-y-z-generacio>

A technikai innovációk készségszintű használatán túl fontos jellemzőjük, hogy őket nevezhetnénk a világ első globális nemzedékének. A hálózati technika és a fogyasztói társadalom, illetve globalizáció miatt a határok átalakultak, sok esetben megszűntek, így ezek a gyerekek – szinte függetlenül attól, hogy mely országba születtek – ugyanolyan zenén, ételeken, meséken, mozifilmeken, divatirányzatokon nőnek föl³.

A Z generációt követő, most születő (2010-2020), vagy csecsemő, kisgyermek korban lévő alfa generáció lesz az első valóban XXI. századi generáció, akik még képzetebbek, materialistábbak lesznek, mint a Z volt. Nekik már fogalmuk sem lesz olyan eszközökről, mint a kazetta, a flopi, a VHS, az asztali számítógépek, az analóg kábel tv, vagy éppen az offline zenevásárlás, így egy teljesen más világban fognak élni (Tari, 2011).

Napjainkban a legtöbb gyerek a biológiai érettségének megfelelő, de igen gyakran azt megelőző szinten kezeli a technikai újításokat, azonban az érettségük az élet számos területén is megmutatkozik még. Andrex Fuller (idézi: Tari, 2011) szerint a mai világban kis felnőttet nevelünk, akiknél a 7 éves kor 17 évesnek felel meg. David Chalke szerint (idézi: Tari, 2011) ennek abban is meg fog látszani a következménye, hogy ez lesz a legműveltebb generáció, akik folyamatosan képezni fogják magukat, több diplomával, tanúsítvánnyal rendelkeznek majd, és számos nyelvet beszélnek készségszinten. Chalke úgy véli, hogy a korai felnőtté válás következtében a mai gyerekek talpraesettebbek, okosabbak lesznek korábban született társaiknál, könnyebben fogják megállni a helyüket az életben. Azonban amennyire értelmi képességeik előreszaladva érettnak látszanak, annyira maradnak normális sebességen fejlődőként az érzelmi képességeik; azaz amit értenek, azt felfogják, de érzelmileg feldolgozni képtelenek még (idézi: Tari, 2011).

De miért ennyire koraérettek? Tari Annamária (2011) szerint ez inkább egyfajta „látszat” érettség, amely kutatások alapján látványosan szétesik egy nehezebb érzelmi helyzetben vagy komolyabb konfliktus, probléma esetén. Amikor ugyanis az érzelmek veszik át a hangsúlyt egy adott szituációban, akkor válik láthatóvá az „igazi” arcuk, az, hogy érzelmileg még mennyire éretlenek gondolkodásbeli érettségükhöz képest.

A televízió és az internet olyan eszközök, amelyek szüleik kamaszkorában még nem, vagy csak ritkán voltak elérhetőek, így a világ hírei; az erőszak, az agresszió, a felnőttég árnyoldalai még nem tartoztak a gyerekek számára elérhető információk közé. A gyereknevelés zártabb térben zajlott, így a fiataloknak biztosítva volt a nyugodt cseperedés lehetősége, nem kellett olyan helyzetekkel, információkkal találkozniuk, amelyek feldolgozására még képtelenek voltak⁴. Régen az idősebb testvérek, vagy a szülők kiküldték a szobából a kisebb testvéreket, illetve gyermekeiket, ha olyan dologról beszéltek, amiről úgy ítélték meg, hogy nem az ő életkoruknak megfelelő. Ma már ezek a helyzetek teljesen átalakultak; ha a gyerek kíváncsi valamire, vagy hallott valamiről, amit nem ismer, akkor egyszerűen bepötyögi azt egy internetes keresőbe, és máris cenzúrázatlanul tárulnak fel előtte a dolgok (Tari, 2011).

László Miklós és Kósa Éva vizsgálataikban (idézi: Tari, 2011) a televízió és az internet gyerekekre, fiatalokra vonatkozó hatásaival foglalkoznak. A gyerekkort elemezve arra a megállapításra jutottak, hogy a „rég” és „mai” gyerekeket leginkább az a mód különbözteti meg egymástól, ahogyan tudomást szereznek bizonyos dologról, illetve, ahogyan ismereteiket bővítik. A tömegkommunikáció elterjedése előtti időben a gyerekek a tapasztalataikat, a tudásukat személyes élményeken keresztül szerezték, hiszen a felnőttek mindennapi tevékenységének részesei voltak, ezáltal ismerték meg többek között a fizikai és társas világ működését is. A XIX. század végétől viszont egy olyan világ következett, amelyben a tanulás meghatározó elemévé az írásbeliség és iskoláztatás vált. A gyerekek tanulási csatornája továbbra is személyes maradt, ám már kiegészült az olvasással, amelyből további ismereteket nyerhettek, és fokozatosan – az érési folyamatnak megfelelően – léphettek be a felnőttek világába. A szülők által számukra elmesélt

³ Forrás: <http://blog.cvonline.hu/2011/erdekessegek/jon-a-z-generacio-kik-ok-es-mit-akarnak/1145>

⁴ Jelen esetben egy átlagos család életét veszem alapul, eltekintek azoktól a helyzetektől, amelyek egy problémás családban érhetik a gyermekeket.

történetek és mesék – amelyeket később el is olvashattak –, az ő nyelvi szintjükön volt megfogalmazva, és szülői szűrőn ment keresztül. Természetes tény volt, hogy egy gyerek lassan érik felnőtté, és ezt nem lehet siettetni. Emiatt a szülői védelem is főleg erre irányult; megóvni őket attól, „amihez még kicsik”. László Miklósiék szerint (idézi: Tari, 2011) ez a folyamat a televízió megjelenésével alakult át teljesen. Egyrészt a televízió a gyerekek megismerési szempontjából rendkívül lényeges, hiszen olyan, mintha személyes lenne, azonban mégsem az. Másrészt, a televízió megváltoztatta a gyerekkorból felnőttkorba való átmenetet is, hiszen kendőzetlenül, feldúsítva mutat be mindent, akár a legkisebbek számára is elérhetően. Az általa ábrázolt világ ugyanakkor erőteljesen eltér attól a felnőttek által megszűrt világtól, amit a gyermekeiknek a meséken keresztül régebben ábrázoltak. A tévében jelen van az erőszak, a bűnözés, és nem mindig jó a történet vége; nem az „ásó, kapa, nagyharang” választja el a szerelmespárt, hanem a szürke hétköznapok, vagy a szomszédasszony.

A gyerekek tehát sokkal több dologgal szembesülnek idő előtt, ráadásul ezek feldolgozását semmi, illetve senki sem segíti, hiszen sok szülő babysitterként tekint a televízióra, ahol a gyermekét akár órákra is magára hagyhatja, miközben nem kell azzal foglalkoznia, hogy lekösse őt, vigyázzon rá, mivel a tévé megteszi ezt helyette is, illetve mi gond lehet abból, ha a gyerek mesét néz – gondolja a szülő. Azonban a mesénél, vagy a reklámok hatására is merülhetnek föl a gyerekekben olyan kérdések, amelyekre jobb lenne, ha a saját szüleitől, életkorának, érettségének megfelelő válaszokat kapna. Ha ez nem következik be, akkor majd rákeresnek az interneten – a Z generáció tagjai egyre fiatalabb korban, már óvodában is képesek használni az internet különböző alkalmazásait (Tari, 2011) –, ahol még cenzúrázatlanabban fognak szembesülni a dolgokkal.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a Z generáció tagjai a legkisebb létszámúak, ők a legoktatottabbak, a legkisebb családba születettek – hiszen a gyermekek száma folyamatosan csökken –, őket nevelik a legidősebb anyák az első szülés várható idejének kitolódása miatt, és ők rendelkeznek a leghosszabb várható élettartammal is⁵.

A korábban említett előnyök mellett azonban számos hátránnyal is szembe kell néznie a Z generáció tagjainak. Az internetre, online világra szocializálódva természetes számukra az, hogy a monitor, vagy okostelefon előtt töltik az idejük nagy részét, ott ismerkednek, beszélgetnek a barátaikkal, ott beszélnek meg a dolgaikat, ott tanulnak stb., ám ezek a tevékenységek magukban hordozzák a különböző devianciák, de leginkább az internet-függőség kialakulásának a veszélyét. Mennyi időt töltenek online, és milyen tevékenységeket folytatnak az internet előtt? Kutatásom során többek között ezekre a kérdésekre kerestem a választ.

Kutatásom bemutatása

Vizsgálataim során idén középiskolában végzős, azaz 17-19 éves fiatalokat vizsgáltam, akik mindkét jelentős korszakot megélték, hiszen még az Y éra végén születtek, de már a Z generáció tagjaiként nőhettek föl, így teljes mértékben az online, hálózati világra szocializálódtak.

Az adatgyűjtésbe (N=204) egy debreceni gimnáziumból (n=85, 41%), egy szakközépiskolából (n=49, 25%) valamint egy szakiskolából (n=70, 34%) vontam be diákokat azért, hogy három eltérő szociokulturális milióból érkező csoportot tudjak összehasonlítani. A kutatásba bevont tanulók 55,9%-a (114 fő) lány, 44,1%-a (90 fő) pedig fiú, így a mintám nemek szerint reprezentatív.

Az adatgyűjtés önkitöltéses kérdőív segítségével történt, amely a szociodemográfiai változókon (kor, nem, lakhely, szülők iskolai végzettsége, jövedelme) túl kiterjedt egyebek mellett a fiatalok szabadidőtöltésére, valamint internetezési szokásaira is. A kérdőívben a megkérdezettek ezeken túl Demetrovics Zsolt (2004) internetfüggőségre vonatkozó 18 ítemes tesztjét is kitöltötték. A kérdőívben ezeken kívül rákérdeztem a családban eddig előfordult

---

⁵ Forrás: <http://blog.cvonline.hu/2011/erdekesssegek/jon-a-z-generacio-kik-ok-es-mit-akarnak/1145>

szenvedélybetegségekre, az okostelefon használatára, az internetes barátságokra, valamint az internettel kapcsolatos családi kontrollra is.

Internet használati szokások változása

Prazsák Gergő szerint (idézi: Tari, 2011) az internethasználat módja az elmúlt egy évtizedben teljesen megváltozott. A 2000-es évek elején leginkább a „nihilista” típusú internethasználat volt elterjedőben, azonban 2006 és 2008 között fordult a kocka, és már nemcsak a szórakozás áll az internetezők érdeklődésének középpontjában, hanem ez mára kiegészül egy bizonyos fokú közösségi érzékenységgel és felelősségvállalással is.

Ezt a szemléletváltást mutatja az is, hogy 2003-ban az Amerikai Egyesült Államokban 50 éves trend tört meg: több időt töltöttek az emberek internetezéssel, mint tévénézéssel (Cole, idézi: Albert, 2007).

Hasonló folyamatok indultak el hazánkban is: az ábrát megvizsgálva láthatjuk, hogy az internet-előfizetések száma 2009 és 2012 között megháromszorozódott, amiből kifolyólag a KSH Időmérleg vizsgálatai alapján az emberek egyre több időt töltenek internetezéssel; 2010-ben átlagosan napi 93 percet (forrás: KSH – Statisztikai Tükör).

1. ábra: Az internet előfizetések számának alakulása hazánkban (forrás: KSH – Statisztikai tükör V/96.)

Hasonló helyzet uralkodott el a mobiltelefonok – főleg okostelefonok piacán – is, amelyekből az internet-előfizetésekkel egy időben egyre többet adnak el külföldön, így természetesen Magyarországon is. Egyes vizsgálatok alapján 2014-re ezek a gépek át fogják venni az uralmat a számítógépektől, és az internetezés során ez lesz az elsődlegesen preferált eszköz⁶. Ezen készülékek terjedésével azonban az internetfüggőség prevalenciája is nőhet, hiszen megszűnik az internetezés helyhez és időhöz kötöttsége.

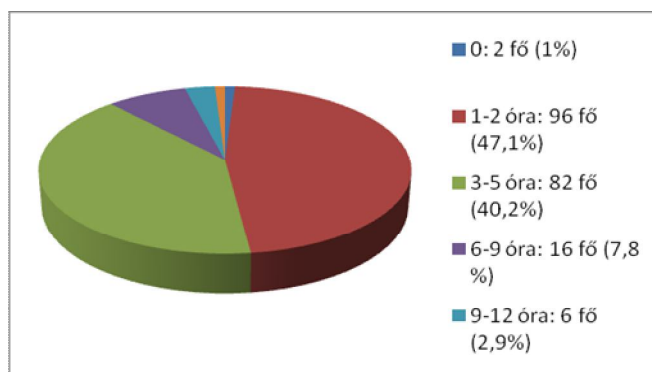
Európában átlagosan 8 évesen kapnak mobiltelefont – nem feltétlenül okostelefont – a gyerekek, akik annyira hozzászoknak a használatához, hogy szorongásforrást jelent nekik az, ha véletlenül otthon felejtik a telefonjukat. A mobiltalan állapot a „kimaradás” érzését erősíti bennük, tehát úgy érzik, mintha kimaradnának valamilyen fontos dologból azért, mert nincs náluk a telefonjuk (Tari, 2011).

Kíváncsi voltam arra, hogy ez a tendencia az általam megkérdezett fiatalok között mennyire terjedt el, így felmértem, hogy elsődlegesen mely eszközön interneteznek többet. A kutatásba bevont fiatalok 77%-a számítógépen szörfözik elsősorban, míg 23%-uk az

⁶ Forrás: <http://blog.fps.hu/post/34183735827/mobil-web-strategia-responsive-ress>

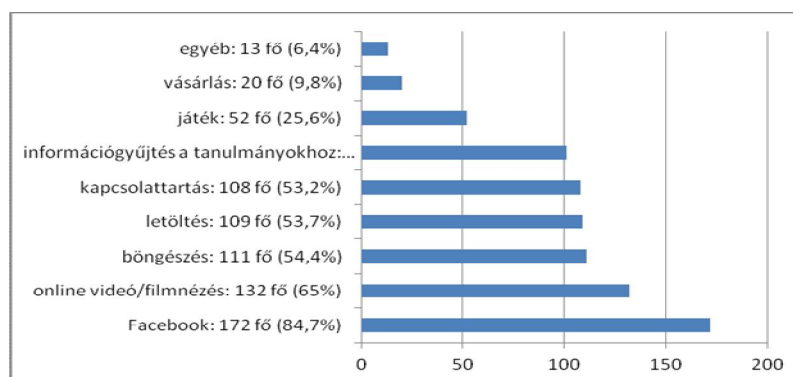
okostelefonját használja ebből a célból, tehát a mai végzős középiskolások negyede elsősorban telefonon internetezik.

De vajon mennyi ideig maradnak online? Az elemzésben részt vett fiatalok átlagosan 2,68 órát interneteznek naponta, ami majd duplája a teljes társadalomban, az időmérlegvizsgálatokban kapott eredményeknek. A legtöbben, 47,1%-uk az 1-2, illetve 40,2%-uk a 3-5 órát jelölte meg válaszként, azonban voltak 2-en, akik egyáltalán nem interneteznek, és ugyancsak 2-en, akik 13 óránál is többet használgják a számítógépüket (lásd 2. ábra).

2. ábra: Az internetezéssel töltött idő naponta (saját ábra)

Mit csinálnak a fiatalok legtöbbször az internet előtt ülve? A következőkben erre keresem a választ.

3. ábra: Internetes tevékenységek megoszlása (saját ábra)

A 3. ábra alapján a fiatalok igen nagy része – 84,7%-a – használja a Facebookot, ezt követi gyakoriság szerint az online filmnézés, a böngészés, a letöltés, majd a kapcsolattartás, és ezek után következik a tanulmányokhoz való információgyűjtés, amelyhez a diákok majd' fele használja az internetet. A minta mindössze negyede használja a számítógépes játékokat, és minden tizedik fiatal szokott csupán az interneten vásárolni.

A kutatásomban részt vett diákok legtöbbször a kapcsolattartáson kívül szórakozásra; filmek letöltésére, megnézésére, illetve böngészésre, általános tájékozódásra veszi igénybe az internet nyújtotta lehetőségeket, azonban mivel a mintába 12. osztályos tanulók kerültek bele, így szignifikáns a tanulmányokhoz kötődő információgyűjtés előfordulási aránya is.

Ezen eredmények a diákok életkorbeli sajátosságaiból adódnak. Nem vásárolnak, mert nincs jövedelmük, azonban mivel a kortárs csoport, az identitáskeresés és a szórakozás dominanciája jellemzi őket, az interneten is ezeket a tevékenységeket preferálják. Barátaikkal a közösségi oldalakon, valamint más programokon keresztül tartják a kapcsolatot, kikapcsolódásként pedig online néznek filmeket, letöltik azokat, böngésznek vagy számítógépes játékokkal játszanak, illetve tanulmányaik folytatásához keresnek anyagokat.

Az internet hatása nem csak a fiatalok szabadidős szokásaiban hozott változásokat. Egyre több fórumon lehet hallani arról, hogy az online letöltések és az otthoni filmnézés terjedésével csökken a mozik bevétele, így azok tönkremehetnek, bezárhatnak, valamint a könyvek vásárlására, olvasására is hatással van az online világ terjedése; mintámban összesen 9-en (4%) mondták azt, hogy szabadidejüket olvasással is töltik.

Összefoglalóan megállapíthatom, hogy a számítógépek, illetve az internet elterjedése magával hozta a szabadidőtöltési szokások megváltozását; az internet előtt töltött idő folyamatos növekedése addikcióhoz vezethet. De kit tekinthetünk internetfüggőnek, és mennyire elterjedt ez a probléma? További vizsgálataim erre irányultak.

Az internetfüggőség alakulása

A kezdeti kutatásokban gyakran kötötték az internetfüggőséget egyedül az internethasználat időtartamához, tehát a függőséget a számítógép előtt töltött időből akarták meghatározni. Heti 38 órát meghaladó használat számított problémásnak, azonban ez a megközelítés sok esetben tévesnek bizonyult, ugyanis vannak olyanok, akik pl. a munkájukból kifolyólag sokat használják az internetet, ám mégsem mutatták a függőség jeleit (Demetrovics-Koronczai, 2010a).

Xu és munkatársai (2012) vizsgálatai szintén az alábbi tényet támasztották alá, vagyis, hogy nem elég az internettel töltött időt megvizsgálni ahhoz, hogy kiderüljön valakiről, hogy addiktív használó-e. Kutatásuk folyamányaként azonban felhívták a figyelmet a fiatalok hétvégi internethasználatának veszélyeire, amely során sokan „túlpöröghetnek”, és szinte egész nap a monitor előtt ülnek azért, hogy behozzák azt az időt, amit hétköznap „elvesztek”, tehát nem a számítógép, illetve internet előtt ülve töltöttek. De ha nem lehet csak az időfelhasználással leírni a problémás internethasználót, akkor mik azok a jelek, amelyekből internet-addikcióra következtethetünk?

Douglas és munkatársai (2008), valamint Yellowlees és Marks (2007) kutatásainak eredményei alapján az internetfüggőség tünetei a következő módon írhatóak le. A problémás internethasználó tevékenységének jelentős részét az internet teszi ki, amely még akkor is jelen van a gondolataiban – vagy éjjel az álmaiban –, ha éppen mással foglalkozik. Az internethasználata kényszeressé válik, jóval több időt tölt monitor – ill. manapság már okostelefon – előtt, mint mások, többször ül le a gép elé, és tovább is marad ott, ám a tényleges internetezésre fordított idejéről nem számol be, vagy hazudik róla. Ez kontrollvesztést eredményez; felismeri, hogy csökkenteni kellene az internetezéssel töltött idejét, azonban képtelen rá. Ha erre valaki felhívja a figyelmét, vagy valamilyen ok miatt nem tud internetezni, akkor feszültté, idegessé, ingerültté válik, ami az elvonási tünetek egyik jele. Ezen feszültségek a még meglévő interperszonális kapcsolataira is hatással lehetnek, amelyek száma a túlzott internethasználat következtében kialakuló elhanyagolás miatt már eleve redukálódott. A családi, baráti, házastársi kapcsolatokat olyannyira károsíthatják ezek a folyamatok, hogy végső soron az egyén elmagányosodásához vezethetnek. Hosszú távon jellemző lehet, hogy a problémás használó számára az interneten kívüli világ unalmassá válik (idézi: Koronczai és mtsai., 2010).

Kutatásom során az internetfüggőség megállapítására a Demetrovics Zsolt és munkatársai (2004) által alkalmazott 18 ítemes Problémás Internethasználat Skálát alkalmaztam, amelyben az azt kitöltőknek egy 1-től 5-ig terjedő skálán kell ábrázolni az egyes állítások gyakoriságát magukra nézve. Tekintve, hogy nem áll rendelkezésre viszonyítási pont arról, hogy ki számít addiktív internethasználónak a skálán elért pontszám alapján, így az egyes eredményeket egymással összehasonlítva lehet csak elemzés tárgyává tenni.

Németh Attila (<https://bet.szerencsejatek.hu>) a szerencsejáték-függőségről folytatott vizsgálatai alapján annak három szintjét állapította meg:

- Az első a szociális szint. Ekkor a játék kizárólag szórakozásként szolgál, nem folyik bele a játékos mindennapjaiba. Akkor hagyja abba a játékot, amikor akarja, tudja kontrollálni magát – mind időben, mind pénzben – így nincsenek nagy anyagi veszteségei sem.

- A második szint a veszélyeztetett szakasz. Ekkor a játékos a problémái elől menekül a játékba, feszültségoldásként éli meg azt, egyre gyakrabban veszti el a kontrollt fölötté. Ezzel problémáit azonban nem megoldja, hanem újabbakkal tetézi. Belekerül egy ördögi körbe, szembesül a veszteségeivel, letargiába esik, örök vesztesnek érzi magát. Egy idő után fellobban benne a hit lángja, hogy ismét nyerhet, hiszen rendelkezik egy biztos szisztémával, ami ebben segítheti, ezért újra játszani kezd, és ismét veszít.
- Innen már nincs messze a függőség, a harmadik szint. Függőség állapotában a beteg gondolkodását és életvitelét teljesen kitölti a játék, illetve az ehhez szükséges pénz megszerzése.

Ezt a kutatást alapul véve az eredmények elemzésekor a nem függő, veszélyeztetett és függő elnevezéseket kívánom használni. Veszélyeztetettnek tekintetem az átlagtól (30,4) legalább egy – de kevesebb, mint kettő – szórásegységgel (9,4), míg függőnek az átlagtól legalább két szórásegységgel nagyobb pontszámú egyéneket.

A tesztet a 204 fős minta 99%-a, 202 fő töltötte ki. Ahogy a 4. ábra mutatja, a tesztet kitöltő, Debrecenben tanuló, 12-edikes diákok 11%-a (22 fő) a veszélyeztetett, és 7,4%-uk (15 fő) internetfüggő. Tehát közel egyötödüknek problémát okoz az internethasználat megfelelő kontroll alatt tartása.

4. ábra: Az internetfüggőség megoszlása a mintán belül (saját ábra)

Demetrovics Zsolt és munkatársai (2004) (idézi: Koronczi és mtsai., 2010) ugyanezen tesztrel folytatott kutatásokat egy 1037 fős mintán, amely tagjainak átlagéletkora 23,3 év volt. A kutatásba bevont személyek 4,3%-a mutatta a dependens internethasználat jeleit, amely 3%-kal kevesebb, mint a 17,99 éves átlagévű korosztályon végzett jelenlegi kutatásaim eredménye. Mi lehet ennek az oka?

Ahogy korábban bemutattam, az általam megkérdezett fiatalok elsősorban Facebookozással töltik az idejüket, amikor interneteznek. Demetrovics Zsolt és Koronczi Beatrix (2010b) szerint az internet legaddiktívabb területe annak szociális aspektusa, azaz azok az alkalmazások, amelyek segítségével a felhasználók más személyekkel kapcsolatba tudnak lépni. Ezek közül is a szinkron (azonos idejű), interaktív alkalmazások tűnnek kockázatosnak a túlzott használat tekintetében. Ezek során a felek azonos időben vannak online és lépnek kapcsolatba egymással (chat, játék), így nem kell sokáig várni a válaszra; az azonnaliság, azaz a késleltetés képességének hiánya minden addiktív magatartás kulcstünete. Ennek alapján például az email használata sokkal valószínűtlenebb, hogy intenzifikálódik, mint a chathasználat.

Young kutatásai (idézi: Wallace, 2006:224) szintén a fentebbi tényt támasztják alá. A vizsgálati eredményei arra engednek következtetni, hogy a függő és nem függő válaszadói nem csak a monitor előtt töltött időben, de az interneten folytatott tevékenységekben is eltérést mutatnak. A nem függők az idejük 55%-át emaillezéssel és webezéssel, 24%-át pedig egyéb dolgokkal, mint például könyvtári kereséssel és szoftverletöltéssel töltötték. A függők ezzel szemben idejük legnagyobb részét szinkron kommunikációs környezetben töltötték, különösen csevegőszobákban (35%), és MUD-okban (28%). Ezeket az állításokat vizsgálati eredményeim is alátámasztják, ugyanis a 15 addiktív internethasználó közül 14-en jelölték meg a Facebookot,

mint tevékenységet, amelyre az internetet használják. 1 lány volt, aki a kilenc választható tevékenységből csak a közösségi oldalt jelölte meg, és mellette 4 olyan lány fordult még elő, aki Facebookozáson kívül csak egy tevékenységet folytat az interneten. A dependens internethasználók harmadánál, valamint a függő internethasználó lányok felénél tehát a Facebook az elsődleges időtöltés, ami miatt az internet elé ülnek.

Összefoglalás

Tanulmányomban bemutattam az elmúlt évtizedekben bekövetkezett generációs változásokat, illetve arra kerestem a választ, hogy ezen társadalmi változások hogyan hozták magukkal az internetfüggőség kialakulását, elterjedését. Kutatások (Koronczay és mtsai., 2010) szerint az internetfüggőség prevalenciája magasabb a kiskorú, fiatal felnőtt korosztály körében. Az önmagukat kereső, kortársaiknak megfelelni akaró tizenéves generáció számára kedvez az internet nyújtotta anonimitás, a közösségi oldalak, a számítógépes játékok konstruálta világ, amelyben olyan személyiségjegyeket vehetnek fel, amivel az életben nem rendelkeznek, és az ismerkedéstől való szorongásuk is csökkenhet.

A témához kapcsolódó saját vizsgálatom elvégzéséhez az adatokat kérdőív segítségével lekérdezett fiatalok szolgáltatták. A kutatásban részt vevő diákok átlagosan napi 2,68 órát interneteznek, a legtöbben a Facebookkal foglalkoznak ez idő alatt, filmet néznek online, letöltöttek, vagy böngésznek. Vizsgálataim alapján a tanulók 7,4%-a internetfüggő, továbbá 11%-uk a veszélyeztetett kategóriába tartozik, azaz kb. ötödüknek problémás az internet megfelelő kontroll alatt tartása, amelynek kialakulásában legnagyobb szerepe a közösségi oldalaknak van.

Összefoglalóan megállapíthatom, hogy vizsgálataim rámutattak a probléma relevanciájára, hiszen minden ötödik fiatalról elmondható, hogy függő az internettől, vagy veszélyeztetve van általa, tehát tíz fiatalból kettőnek problémás az internethasználata.

A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Felhasznált irodalom

- ALBERT FRUZZINA - DÁVID BEÁTA - MOLNÁR SZILÁRD (2007): *Internethasználat és kapcsolati erőforrások időbeni alakulása Magyarországon – Egy longitudinális vizsgálat eredményei.* Szociológiai Szemle. 2007/3-4. 93-114
- CSOBA JUDIT (2010): *A tisztességes munka. A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája.* Budapest, L'Harmattan
- DEMETROVICS ZSOLT - KORONCZAY BEATRIX (2010a): *Az internet árnyoldala: problémák és függőség.* Oktatás, informatika. 2010/1-2. 44-51
- DEMETROVICS ZSOLT - KORONCZAY BEATRIX (2010b): *Az internetfüggőség néhány pszichológiai vonatkozása.* In: Talyigás Judit (szerk.) (2010): *Az internet a kockázatok és mellékhatások tekintetében.* Budapest, Scolar Kiadó
- DEMETROVICS ZSOLT - SZEREDI BEATRIX - NYIKOS EMESE (2004): *A Problémás Internethasználat Kérdőív bemutatása.* *Psychiatria Hungarica* 2004/2. 141-160
- GÁBOR KÁLMÁN – KABAI IMRE – MATISCSÁK ATTILA (2003): *Az információs társadalom és az ifjúság.* Szeged, Belvedere Meridionale
- <http://blog.cvonline.hu/2011/erdekessegek/jon-a-z-generacio-kik-ok-es-mit-akarnak/1145> (utolsó letöltés: 2013. 03. 11.)

- <http://blog.fps.hu/post/34183735827/mobil-web-strategia-responsive-ress> (utolsó letöltés: 2013. 01. 06.)
- <http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/lelek/3912/x-y-z-generacio> (utolsó letöltés: 2013. 02. 26.)
- <https://bet.szerencsejatek.hu/Info/html/kj.pdf> (utolsó letöltés: 2009. 12. 28.)
- KORONCZAI BEATRIX - DEMETROVICS ZSOLT - KUN BERNADETTE (2010): *Internetfüggőség és problémás internethasználat*. In: Az addiktológia alapjai IV. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 253-283
- Statisztikai Tükör (2012): V/96.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/tav/tav21209.pdf> (utolsó letöltés: 2013. 01. 09.)
- TARI ANNAMÁRIA (2010): *Y generáció*. Budapest, Jaffa Kiadó
- TARI ANNAMÁRIA (2011): *Z generáció*. Budapest, Tericum
- XU J. – SHEN LX. – YAN CH. – HU H. – YANG F. – WANG L. – KOTHA SR. – ZHANG LN. – LIAO XP. – ZHANG J. – OUYANG FX. – ZHANG JS. – SHEN XM. (2012): *Personal characteristics related to the risk of adolescent internet addiction: a survey in Shanghai, China*. Abstract. BMC Public Health. 2012. 12. 22. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23259906> (utolsó letöltés: 2013. 02. 25.)
- WALLACE, PATRICIA (2006): *Az internet pszichológiája*. Budapest, Osiris Könyvtár

Abstract

Napjainkban egyre többször hallhatunk arról, hogy az oktatási intézményekben sok probléma merül fel a gyermekekkel kapcsolatban, amely miatt az iskola nem tudja ellátni megfelelően az alapfunkcióját. A problémák enyhítésében, megoldásában gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök segítik a pedagógusok munkáját, szerencsésebb esetben iskolai szociális munkások is bekapcsolódnak ebbe a tevékenységbe, ami egyre több helyen jellemző.

Az iskolai szociális munkának a segítő szakmák közé történő integrációjával kapcsolatban fölmerülnek olyan gondolatok, amelyek az új szakma születésének alapkérdéseit vetik fel. Arra keressük a választ, hogy a segítő szakemberrel szemben milyen szerepeltvárások fogalmazódnak meg és a segítő szakmákkal kapcsolatban megfogalmazott igények mögött milyen egyéni, társadalmi okok, értékmintázatok húzódnak meg.

Abstract

Nowadays it has been often discussed that in the educational institutions many problems arise in connection with the children, hence the school cannot perform its basic function properly.

A child and youth protection responsible helps the educators' work in the alleviation of the problems, his solution, school social workers may engage in this activity as well, which is typical of one or more place, in a luckier case.

Fundamental questions are formed toward the birth of the new trade, when the integration of the school social work into the helping professions are discussed. We are looking for the answers for the following questions: what kind of expectations are formed toward the professional helper? What kind of individual and social reasons and value-patterns can be found in the background of the claims formed in connection with the helping profession?

Nowadays it has been often discussed that in the educational institutions many problems arise in connection with the children, hence the school cannot perform its basic function properly.

A child and youth protection responsible helps the educators' work in the alleviation of the problems, his solution, school social workers may engage in this activity as well, which is typical of one or more place, in a luckier case.

Fundamental questions are formed toward the birth of the new trade, when the integration of the school social work into the helping professions are discussed. We are looking for the answers for the following questions: what kind of expectations are formed toward the professional helper? What kind of individual and social reasons and value-patterns can be found in the background of the claims formed in connection with the helping profession?

*

Napjainkban sokan sokféle módszerrel, talán gyorsan, előzetes ismeretek és tapasztalatok nélkül látnak neki a segítő folyamatoknak és a szociális szolgáltatások nyújtásának. Ezek között a segítésre irányuló kísérletek között egyre népszerűbb az iskolai szociális munka is.

Az iskolában folytatott segítő tevékenység Magyarországon közel száz éves, de a modern értelemben vett iskolai szociális munka alig két évtizedes múltra tekint vissza. A tapasztalatok hiánya és a szűk szakirodalmi ismeretek miatt nincs kidolgozott módszertana az intézményrendszernek, tehát szakmai, tartalmi keretei formálódnak (Szabó 2008).

A szakma formálódásával párhuzamosan az oktatási intézményekben jelentkező gondok száma megnőtt. Új típusú problémák jelentkeztek, s a korábban elenyésző számban előforduló esetek száma megsokszorozódott. Egyre többször találkozhatunk a magatartászavarral, fiatalkori szenvedélybetegséggel, erőszakkal, bántalmazással, melynek kezelése egyre nehezebb. Az iskolákban jelenleg működő gyermek- és ifjúságvédelmi rendszer nem tud kellő hatékonysággal föllépni az egyre gyakrabban és tömegesen kialakult, iskolákban előforduló

nehézséggel szemben, éppen ezért szükség van a szakma modernizációjára, új eszközök bevezetésére.

Új szakmai területek, technikák, elvárások és stratégiák jelennek meg a változó valósággal és a szakma számára megfogalmazott megrendelésekkel kapcsolatban. Az átalakulás következtében hogyan változik a szakmakép, milyen identitással lépnek ki a szakemberek a képzésből? Milyen szakmai szocializáció mentén fejlődik az iskolai szociális munka, és a szakemberek milyen sémákat visznek magukkal, s ez mennyire felel meg a környezeti elvárásoknak?

Az iskolai szociális munka, mint most születő szakma, sikeres rendszerintegrációjának alapját az képezi, ha a szolgáltatást nyújtók figyelembe veszik a kliens igényeit, s erre alapozva tevékenykednek. Érdekes kérdés, hogy a szolgáltatás az igényekhez igazodik-e, és a segítővel szemben milyen szerepelvárások érkeznek, amelyekre reagálnia kell.

A segítői szerepekre irányuló vizsgálat azt mutatja, hogy a segítő szolgáltatással kapcsolatos szerepelvárások az utóbbi években átalakultak, s a segítő szerepével kapcsolatban egy új, sok tekintetben az eddigiekhez képest eltérő szerepelvárás fogalmazódik meg, melynek elemeit a szolgáltatást igénye vevők társadalmi státusza jelentősen befolyásolja.

A tanulmányban bemutatásra kerülnek a szociális szakemberek munkájához köthető szerepkategóriák, a segítői szerepekkel szemben támasztott szerepelvárások, s a segítői szerepek átalakulása is. A szociális szakemberek szerepei hat kategória szerint definiálhatók. A szerepkategóriák a segítő, bizalmi, kontrollőr, tanácsadó, ellenfél, szakértő, de a jelen tanulmány szempontjából három releváns szerepkategória kerül ismertetésre: a segítő, a bizalmi és a kontrollőr.

A szakember a segítő szerepkategóriában az érzelmek kölcsönös cseréjére épít. A beszélgetőtárs, a közvetítő, a terapeuta, a lelki támogató, a védelmező, a kísérő, a tűzoltó stb. szerepeket veheti fel. Látható, hogy egyfajta támogató szerep társul a szociális segítőhöz, melyben a szakember egyfajta katalizátorként működik. Hozzájárul ahhoz, hogy a kliens megtalálja a probléma megoldására az eszközt, azaz képessé teszi a klienst a saját problémájának megoldására (empowerment). A kliensnek sok esetben arra van szüksége, hogy pozitív visszajelzést kapjon, egyfajta megerősítést, mely képessé teszi a fennálló probléma megoldására (Gosztonyi – Pik 1998; Pataki 2006).

Releváns továbbá a bizalmi szerepkategória, melyben a segítő kapcsolatok alappillérei a bizalmon nyugvó kliens-segítő kapcsolat. A szakma alapkérdéseit szabályzó Etikai Kódex is kimondja, hogy a kliens és a segítő közötti kapcsolat a bizalmon alapul¹. Tehát a segítő folyamat akkor a legeredményesebb, ha a bizalmi kapcsolaton alapul. A segítő általában a támogató, tűzoltó, védelmező, ápoló, cinkos szerepeket tölti be. Hatásosabb lehet pl.: szenvedélybetegség, fiatalkori terhesség esetén, mely partnerkapcsolatot kíván a két fél között (Pataki 2009; Szalai é.n.).

A kutatás szempontjából érdekes szerepkategória még a kontrollőr is. Legtöbb esetben hatósági személyként, bíróként nevezhetők meg. A kontrollt általában negatív értelemben használjuk, hiszen az egyént, a cselekedeteit ellenőrzik (pl.: ellenőrzik az életvitelét). Pritchard és Taylor szerint a szociális munkások munkakörükből kifolyólag állandó kontroll funkciót töltenek be, hiszen az állam alkalmazottai, s munkájuk törvényi keretek között szabályozott (Pritchard – Taylor 2000).

Ha a fent említett definíciókat, valamint a tanulmány segítő szakemberekre vonatkozó szerepfogalmát vizsgáljuk, akkor látható, hogy a társadalom által közvetített normák milyen mértékben határozzák meg a szerepet. Pritchard és Taylor is erre hívja fel a figyelmet, hiszen a törvények automatikusan kontrollfunkciót társítanak a szerepekhez, melyek egy előre

---

¹ <http://www.hilscher.hu/component/content/article/37-fooldal/119-a-szocialis-munka-meguujtott-etikai-kodexe>

meghatározott attitűdöt várnak el a segítőktől. Például a törvényi szabályozás esetében az látható, hogy az írott és íratlan szabályok, kontrollt ír elő, melynek végrehajtását ellenőrzi. Így ebben az esetben a szociális szakemberrel szembeni szerepelvárás a kontrollőr szerep. A segítő folyamatban a kliens segítséget vár el a szakembertől, s azt, hogy a kapcsolat bizalmi elveken nyugodjon. Így a kliens irányából a segítő, bizalmi szerepigény érkezik. Tehát a szerepek a szerepfelfogástól függenek.

Pataki Éva (2009) állásfoglalása szerint a szociális szakemberek munkájuk során a megrendeléstől függően több szerepkategória közül választhatják ki, hogy mely segítségével tudják megoldani hatékonyan a problémát. Elképzelhető, hogy a szakember nem egyetlen szerepkategóriának megfelelően tevékenykedik, hanem több szerepkategória kombinációjával tud a hatékony segítő folyamatban közreműködni. Pataki Éva szerint a segítő szakembernek munkája során legtöbbször a kontroll és a segítő szerep kettősségével kell megbirkóznia, s megtalálni a megfelelő egyensúlyt a segítői folyamatokban. Nem egyszerű feladat a két szerep – kontroll és segítő – közül kiválasztani, hogy melyik bizonyul hatékonyabbnak. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a szociális szakemberek szerepei között nem húzható éles határvonal, hiszen a szerepek egymást kiegészítve vannak jelen.

A szociális szakember szerepét több tényező is befolyásolhatja, úgymint a kliens és a szakember közötti interakció, a közvetlen környezetéből érkező, valamint a társadalmi elvárások (Pataki és mtsai 2009). A társadalom által támasztott elvárásokat törvény szabályozza, melynek kötelessége megfelelni. Továbbá befolyásolja a szakember szerepét a kliens által támasztott megrendelés, a kliens hozzáállása, milyen szituációban találkozik a segítő és a kliens, a kliens hogyan gondolkodik a problémáról. Ha jól megfigyeljük, a segítőnek három különböző szintű elvárásnak kell megfelelnie, ami korántsem könnyű feladat, s így a szerephordozó különböző szerepkonfliktusokba kerülhet ebben a ma egyáltalán nem egyértelmű rendszerben.

A szakirodalmi ismeretek, illetve előzetes vizsgálat eredményei tükrében felállított hipotézis szerint a segítővel szembeni legfőbb szerepelvárás a segítő és a bizalmi szerep. A hipotézist saját vizsgálaton alapuló kutatással kívánja bizonyítani, vagy cáfolni a tanulmány. A szociális segítő szerepeinek vizsgálatához egy 2008-as kutatás adatainak² másodelemzésére került sor. Az adatok elemzése során az eredmények arra világítanak rá, hogy az oktatási intézményekben milyen típusú problémák fordulnak elő, s mekkora arányban. A 2008-as kutatás által felvetett problémák besorolásra kerültek a korábban említett Pataki Éva (2009) szociális segítő szerepkategóriáinak megfelelően aszerint, hogy a fennálló probléma megoldása mely segítő szereppel valósulhat meg a leghatékonyabban. Vagyis a szolgáltatás igénybevevői milyen szerepigényeket támasztanak a segítővel szemben. Ennek során az tapasztalható, hogy a tanárok, a diákok és a szülők is a kontroll erőteljesebb jelenlétét várják el a segítőktől. Így az adatok a segítő, a kontrollőr, a bizalmi, a tanácsadó, a szakértő és az ellenfél szerepkategóriákba kerültek besorolásra.

A kutatás második részében a saját kérdőíves vizsgálat Jász-Nagykun-Szolnok Megyében és Hajdú-Bihar Megyében, 7 iskolában, 110 pedagógussal, 112 szülővel, továbbá 341 diákkal készült el. A vizsgálat célcsoportjai a diákok, akik 14 és 20 év közötti gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók, a kutatásban részt vevő diákok szülei és az őket oktató pedagógusok voltak.

A kérdőíves vizsgálat szintén a Pataki Éva szerepdimenziói szerint kategorizált, így a kutatás során felhasznált kérdőív kérdései 6 kategóriára, dimenzióra bonthatók, de a kutatás szempontjából csak három dimenzió a releváns: a kontrollőr, bizalmi, segítő. Kategóriánként 5, illetve 6 kérdést használatára került sor, amelyek segítségével olyan problémákra, szituációkra kérdezett rá, melyek megoldása az adott kategóriának megfelelő szerepekkel történhet a

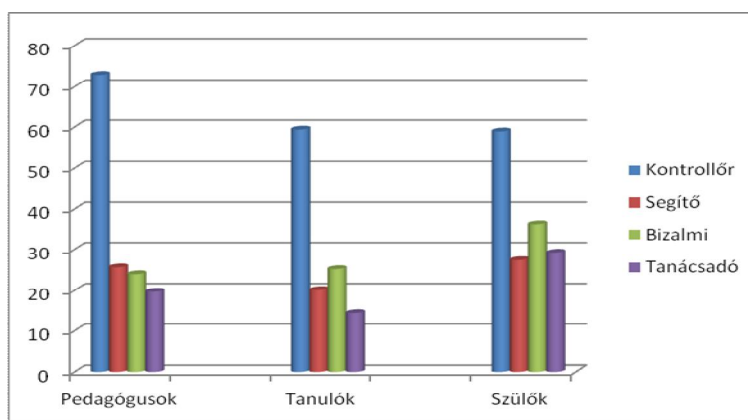
---

²A Magyarországi Iskolai Szociális Munkások Egyesülete által 2008-ban készült „Iskolai szociális munka és gyermekvédelem” címmel készült kutatás adatai másodelemzésére került sor. A kutatás 1393 tanulót (10-16 éves), 198 pedagógust és 1138 szülőt szólított meg.

leghatékonyabban, ez várható el a segítőtől. Az adatok összehasonlíthatóságát mindhárom célcsoportban ugyanazon kérdőív kitöltése szolgálta. A kategóriák átlagolására került sor, hogy mind a hat dimenzióban 1 és 5 közötti érték legyen. A problémák besorolása a szociális munkával, iskolai szociális munkával kapcsolatos szakirodalmak segítségével történt.

A kérdőíves vizsgálat adatai részben alátámasztják a Magyarországi Iskolai Szociális Munkások Egyesületének 2008-as adatainak³ másodelemzésének eredményeit, és a kutatási hipotézis – mely szerint a segítővel szemben támasztott szerepigények a segítő és a bizalmi – részben beigazolódott.

1. ábra Szerepkategoriák megoszlása (% , 2013)

Forrás: saját szerkesztés

A diákok segítővel szembeni szerepelvárása (1. ábra) a segítő, bizalmi, majd ezt követi a kontrollőr, a szülőknél a segítő, kontrollőr, bizalmi, ugyanakkor ez a pedagógusoknál elsősorban kontrollőr, majd segítő és bizalmi. Tehát a diákok és a pedagógusok szerepigénye éles ellentétet mutat. Ennek hátterében az állhat, hogy az oktatási intézményekben dolgozó gyermek- és ifjúságvédelmi felelős nem független szakemberként dolgozik az iskolában, hanem a tantestület tagjaként, akivel a gyermekek tanítási óra keretében is találkozhatnak. A segítői szerepbe került pedagógus a legtöbb esetben pedagógiai módszerekkel kívánja a problémákat megoldani, melyek sokszor hatástalannak bizonyulnak. Ebből következhet a kutatás eredményeként kapott ellentét.

Az oktatási rendszer tradicionális, poroszos működése a hagyományokon alapuló, konzervatív ideológiát részesíti előnyben. Hazánkban a diákok tárgyai és nem alanyai az oktatásnak (Fóti é.n.). Az iskolában működő gyermek- és ifjúságvédelmi rendszerben dolgozó szakemberek a legtöbb esetben pedagógusi feladatot is ellátnak, melyre szintén igaz, hogy a szolgáltatást a tradicionális iskolai keretek között nyújtják. A kutatás eredményei között is látható, hogy a vizsgálat alá vont célcsoportok (diákok, szülők, pedagógusok) közül a pedagógusok egyértelműen kontroll funkciót várnak el a segítőtől, mely ellentétes elvárás mutat a diákokkal és a szülőkkel szemben.

Felmerülhet a kérdés, hogy ennek tükrében meddig tudja a gyermek- és ifjúságvédelem ellátni a feladatát, ha a segítő pedagógusi feladatokat is ellát? Kinek az elvárása érvényesül? Meddig tud a szakember teljes magabiztossággal olyan helyzetben dolgozni, ahol nem tudja melyik elvárásnak feleljen meg?

A kérdések szakmai dilemmákat vetnek fel. Ha a szolgáltatással, szakemberrel szembeni elvárások nem tisztázottak, akkor a szakember nem tudja a feladatát hatékonyan ellátni, s az új

³ A Magyarországi Iskolai Szociális Munkások Egyesülete által 2008-ban készült „Iskolai szociális munka és gyermekvédelem” címmel készült kutatás adatai másodelemzésére került sor. A kutatás 1393 tanulót (10-16 éves), 198 pedagógust és 1138 szülőt szólított meg.

szolgáltatás sem tud jól működni. Ez kiüresedett szerepekhez, mélyülő helyzethez, majd végső esetben kiégéshez vezethet. A modern iskolai szociális munka a problémákra való reflektálással együtt fejlődik, formálódik, változik (Kozma 2007). Ha egy új szolgáltatás nem a meglévő igényekre reagál, akkor eredményessége megkérdőjelezhető. Az iskolai szociális szolgáltatások a megrendelők igényeihez igazodnak? Milyen tényezők befolyásolhatják a szakma fejlődését?

Ligeti – Márton (2000) megfogalmazta ajánlását, hogy az iskolai szociális munkás személye egy olyan személy legyen, aki független az iskola vezetésétől és a tantestülettől, s nem lát el pedagógusi feladatokat az oktatási intézményekben. Ezzel elkerülhető a hierarchikus, alá-fölé rendeltségi viszony, mely pedagógus és diákja között fennáll. Továbbá a szerepelvárásokat figyelembe véve megállapítható, hogy a pedagógusok által ellátott gyermek- és ifjúságvédelem általában nem igazodik a diákok igényeihez. Ez több okra visszavezethető, úgymint kompetencia hiány, a probléma megoldására szánt eszközök hiánya, fizikai akadályok, stb.

A szociális segítővel szembeni elsődleges elvárás, hogy szaktudásának megfelelően olyan szolgáltatást nyújtson, amelynek alapját a segítő kapcsolatok adják, s amely a bizalmi kapcsolatokon nyugszik. Legfőbb célkitűzése, hogy a szolgáltatás igénybevevőjét képessé tegye arra, hogy a problémáját egyedül oldja meg, hozzásegítse a problémamegoldáshoz (Szalai é.n.). A kutatás eredménye érzékelteti, hogy a diákok a segítő, bizalmi szerepigényt támasztják a szakemberekkel szemben, de szem előtt kell tartani a kontroll szerepigény erős jelenlétét is, amely elsősorban a pedagógusoknál jelentkezik, de mindhárom célcsoport szerepigényei között szerepel.

Az iskolai szociális munka, mint most születő szakma tartalmi és formai keretei meghatározásánál figyelembe kellene venni, hogy a szolgáltatást igénybevevők milyen szerepigényeket támasztanak a szakemberrel szemben. A klasszikus segítő kapcsolatokban a szakemberrel szembeni elvárás a bizalmi kapcsolatokon nyugvó segítő kapcsolat, melyet a szociális munka Etikai Kódexe is kimond,⁴ azonban a szakemberek nem minden esetben tudják a szakma álláspontját képviselni, hiszen a többségi társadalom, a külső környezeti feltételek, a társadalmi-, gazdasági-, politikai változások a szakma eredeti célkitűzését a kontroll irányába mozdítják el.

A kutatás eredményeként az oktatási intézményekben a pedagógusok nem ilyen szerepigényeket támasztanak a segítővel szemben, s a diákok és a szülők igényei között is jelen van a kontroll.

Ha a szociális munka, a gyermekvédelem történetét vizsgáljuk, látható, hogy a szakma fejlődése során mindig jelen volt a kontroll funkció. Így ebből is következhet az elvárás, az igény a segítővel szemben, mely a kontroll funkció dominanciája.

A gyermekvédelem jogszabályokkal történt szabályozása, s hatósági feladatként történő ellátása is nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szakemberek segítői szerepkészletét, segítő célkitűzéseit átvegye a hatósági kontroll szerepe. Ezért szakemberek javaslatot tettek arra vonatkozóan, hogy a gyermekvédelmi feladatokat emeljék ki a közhatalmi feladatokból, s közszolgáltatási feladatként kezeljék (Szöllősi 2000). Előrelépést jelent, hiszen fölismerték, hogy a segítő szakmában a szociális szakember segítő minőségben vegyen részt a problémamegoldásban és a segítő, bizalmi kapcsolatok elve érvényesüljön.

A szakma fejlődésének irányvonalát meghatározzák a fent említett folyamatok, melyek megnehezítik az egységes szakmai körvonalak megszilárdulását. A rendszerváltozás óta a jóléti állam válságáról beszélhetünk, mellyel párhuzamosan a szociális szakma stabilitása is megkérdőjelezhető. Felértékelődött a gyakorlati tapasztalat, s a tudásalap erőssége gyengült (Kozma 2007). Elengedhetetlen feltétel egy új szakma születésénél, hogy a tartalmi, formai keretek körvonalazódása során a szakma stabilitása ne legyen megkérdőjelezhető, különösen

---

⁴ <http://www.hilscher.hu/component/content/article/37-fooldal/119-a-szocialis-munka-meguujtott-etikai-kodexe>

egy olyan területen, mint a gyermekvédelem. Ha az iskolai szociális szakma nem stabil szakmai keretek között jön létre, hosszú távú fenntarthatósága, hatékonysága vitatható.

A szociális szakma legfőbb célkitűzése háttérbe szorul, melyet Niel Gilbert (1998) is alátámaszt, miszerint a szociális munkás klasszikus segítő, szociális szerepei megváltoztak, s nőtt a társadalmi kontrollt jelentő funkció, vagyis a szociális munkás kvázi hatósági személyként dolgozik együtt a kliensekkel. Ugyanakkor felhívja arra is a figyelmet, hogy a szociális szolgáltatások közül az önkéntességen alapuló szolgáltatások csökkentek, melynek helyébe kötelezettségen alapuló szolgáltatások léptek. Ha a kliensek hozzászoknak a kötelezettséghez, egy jól működő rendszerben kapnak ellátást, a rendszer megszűnésével megszűnik a kontroll, így az egyének nem fognak segítséget kérni, hiszen az új szolgáltatásokkal szemben bizalmatlanok lesznek. Fölvetődik a kérdés, hogy ha a megrendelők igényeihez igazítják az iskolai szociális szolgáltatásokat, s a diákok esetében az erőteljes kontroll helyett – az igényeikhez igazodva – segítő, bizalmi szereppel kívánnak problémát megoldani, akkor milyen hatékonysággal fog működni a szolgáltatás?

Gilbert véleményét osztja Asquite – Clark – Waterhouse (2005) is, aki szerint is átalakulóban van a szociális szakma. A szociális munkások szerepét vizsgálva a 21. században arra jutott, hogy a felszabadító, támogató, segítő szerep helyett elnyomó szerepe van a szociális munkának. Azt a nézetet vallják, hogy a szociális munka feszültségét az adja, hogy hidat képez a politika és az egyének között, hiszen a szociális munkát olyan területekre terjesztik ki, ahol más politikák hatástalannak bizonyulnak (pl.: oktatás). Ha az elnyomó szerep szinonimájaként kerül értelmezésre a kontrollfunkció, akkor szintén az figyelhető meg, hogy a szociális szakma átalakulóban van, s a szakma eredeti célkitűzéseit is felváltja a kontroll dominanciája.

Kozma Judit (2007) állásfoglalása szerint a szociális munka a modern jóléti államok keretei között azt a célt szolgálja, hogy a szegénységet enyhítse, továbbá segítse a klienseket, az erre rászoruló csoportokat, a jóléti ellátások igénybevevőit, s a szolgáltatásokat kontrollálja. Tehát Kozma Judit véleménye szerint is a szociális szakma legfőbb célkitűzése a segítő szerep.

Krémer Balázs (2009) szerint a szociális szakma legfőbb kritikája, hogy a szakma valójában a kliensek igényeit háttérbe szorítva a többségi társadalom által előírt normákra, elvárásokra, igényekre koncentrál, s ennek következtében nem az egyénekre szabják a szolgáltatást, hanem a többségi társadalom igényeinek megfelelően. Kozma Judit (2007) is ezt a gondolatot fűzi tovább, hogy a segítő szakma a többségi társadalom és a segítségre szoruló csoportok egymáshoz való viszonyát tükrözi.

Gakovic Dániel (2007) szerint is inkább jellemző a kontrollfunkció a szociális munkások munkájára. Érvelésében azt hangsúlyozza, hogy a szakemberek az állam alkalmazottai, s a jogszabályi keretek még inkább hangsúlyozzák a kontroll-hatás felerősödését. Ugyanakkor segítő, partnerkapcsolatot követel meg a segítő kapcsolat. Tehát megjelenik a szakmai dilemma, mely választás elé állítja a szakembert, amit Pataki Éva (2006) is hangsúlyoz. A kontroll és a segítő funkció kettősségének dilemmája. A szakembernek el kell döntenie, hogy melyik elvárásnak feleljen meg, az állam, a társadalom, vagy a kliens elvárásait helyezze előtérbe.

Látható, hogy a segítő szakma irányvonalában elmozdulás látszik a kontroll irányába. Vajon a későbbiekben milyen mértékű lesz az eltolódás?

A kérdés tehát az, hogy ilyen tendenciák, irányok mellett az iskolai szociális munka, mint jelenleg formálódó szolgáltatás hogyan és milyen keretek között tudja betölteni funkcióját? Ahogy már korábban is hangsúlyozásra került, a szolgáltatásokat a megrendelő(k) igényeihez kellene igazítani. Milyen hatékonysággal tudja ellátni feladatát e nélkül egy új intézmény?

Érdeemes vizsgálat alá vonni, hogy a kontrollfunkció igen erőteljes jelenléte hogyan befolyásolja a most születő szakma kereteit. Magyarországon az a tendencia látszik kirajzolódni, hogy az oktatási intézményekben nem ilyen funkciót várnak el a segítőktől. Fölvetődik az a gondolat, hogy ebben az esetben meg lehet-e valósítani azt az elképzelést, hogy a kontrollfunkcióval ellentétben a demokratikus jóléti államokra jellemző segítői szerepeket

integrálunk. A most születő iskolai szociális munka esetében is fölmerül a kérdés, hogy a szolgáltatás alárendelődik a társadalmi elvárásoknak, vagy új szemléletmódot kíván kialakítani, mely a segítő szakemberekkel szemben háttérbe szorítja a kontrollőr szerepkategóriát és előtérbe helyezi a segítő és a bizalmi.

Ha azt tekintjük mérvadónak, hogy a szociális munka fejlődése során a kontroll funkció volt a domináns, mely a szakma eredeti célkitűzéseit háttérbe szorítja, akkor a dolgozat álláspontja szerint a most születő iskolai szociális munka is alárendelődik a társadalom elvárásainak, melyhez az oktatási intézmények tekintélyelvű, konzervatív, porosz rendszere is hozzájárul. A segítő, bizalmi szerepet a szakemberek ajánlásával ellentétben felváltja a kontrollőr szerep, a társadalom igényeinek megfelelően. A segítő hivatás alárendelődik a külső elvárásoknak, s az eredeti célkitűzése, ideológiája is elmozdul a kontroll irányába.

Az oktatási intézmények a problémák gócpontjainak is tekinthetők, s sok esetben a gyereke csak tűnethordozók, hiszen a problémák megoldása sokkal bonyolultabb, s valódi szakértelmet igényel. Ha néhány gondolat erejéig vizsgálat alá vonjuk az oktatási intézményekben iskolai szociális munka/gyermek- és ifjúságvédelem helyett/mellett bevezetésre kerülő iskolarendőrséget, akkor jól példázza az igények figyelembe vétele nélküli szolgáltatásnyújtást. Erőteljesebben nő a kontroll, s a segítő, bizalmi kapcsolatok gyengülnek. A problémák elfojtásra kerülnek, tüneti kezelés valósul meg, s a segítő folyamatokban a korrekcióra tevődik a hangsúly, de lappangva, elfojtva továbbra is jelen lesznek.

Tehát szükség lenne az oktatási intézményekben nyújtandó szolgáltatások szakmai kereteinek meghatározása során figyelembe venni, hogy a szolgáltatás megrendelői milyen igényt támasztanak a szakemberrel szemben. Ha a felmerülő igény és a nyújtott szolgáltatás között nem található egyensúly, akkor a szolgáltatás sikere megkérdőjelezhető, s a szakma hosszú távú devalvációjára kerülhet sor. Előrelépés lenne továbbá, hogy a segítő folyamatok során csak szükséges mértékben legyen jelen a kontroll funkció, s ennek helyét a segítő, bizalmi kapcsolatok váltanák fel, hiszen nem a kliens helyett kell megoldani a problémát, hanem képessé kell tenni annak megoldására.

A tanulmány álláspontja szerint a szakma integrációja egy hosszú és küzdelmes folyamat lesz, hiszen mint minden új rendszernek, amely változtatással jár, ki kell vívnia a szakma iránti tiszteletet, s meg kell nyernie az emberek bizalmát.

A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Felhasznált irodalom

- Asquith, Staward – Clark, Chris – Waterhous, Lorraine (é.n.): A szociális munkások szerepe a 21. században. ncsszi.hu/download.php?file_id=367 [2013.07.24.]
- Fóti Péter (é.n.): Az iskolai demokrácia alternatívái (A magyar iskola és az úgynevezett demokratikus iskolák tapasztalatainak összehasonlítása). <http://www.foti-peter.hu/foti-isk-dem-alt.html> [2012.12.30]
- Pataki Éva (2006): Kettős mandátum: a kontroll és a segítő funkció problematikája a szociális képzésekben. szm.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/3054/.../4169 [2012.12.08.]
- Ligeti György – Márton Izabella (2000): Diákjogok és pedagógusjogok az iskolában. http://www.oktbiztos.hu/kutatasok/diakjog/dj_00_tart.htm [2013.07.24.]

- Gakovic Dániel (2007): A tehetetlenség lehetséges okai a gyermekjóléti szolgáltatás területén. *Esély*, 3. szám 84-97. oldal
- Gilbert, Neil (1998): Szolgáltatásból társadalmi ellenőrzés. A jóléti reform hatásai a szociális munkások szakmai gyakorlatára az Egyesült Államokban. *Esély*, 6. szám, 85-97. oldal
- Gosztonyi Géza – Pik Katalin (1998): A szociális munka szótára. Budapest, Grafit Kiadó
- Kozma Judit (2007): A szociális munka professzionalizációja a jóléti államokban I. *Kapocs*, VI. évf. 2. szám (29) 2-16 oldal
- Krémer Balázs (2009): Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, Napvilág Kiadó
- Pataki Éva – Ágoston Magdolna – Jászberényi Ágnes – Hallgató Éva (2009): A rendszeres szociális segélyezettekkel végzett szociális munka sajátosságai, speciális módszerei, fókuszban a közösségi és a csoportmunka. In: Csoba Judit (szerk.): *Peremhelyzetű társadalmi csoportok társadalmi és munkaerőpiaci integrációja*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó
- *Pritchard, Colin – Taylor, Richard (2000): Politikai irányvonalak a szociális munkában (angol társadalmi viszonyok között)*. In: *Hegyesi Gábor – Talyigás Katalin (szerk.): A szociális munka elmélete és gyakorlata I. Budapest, 163-180. oldal*
- Szabó Ágnes (2008): Szociális munka az általános és szakiskolában. *Háló, A Szociális Szakmai Szövetség hírlevele*, 14. évf. 3. szám. 16-17. oldal
- Szalai Júlia (é.n.): A szociális munka néhány jellemzőjéről. http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/szalai_julia_a_szocialis_munka_nehany_jellemz_oje.pdf [2012.12.30.]
- Szöllősi Gábor (2000): A gyermekjóléti szolgáltatás előzményei, közpolitikai kapcsolatai és funkciói. *Család, Gyermek, Ifjúság*, IX. évf. 4. szám 12-23. oldal

1- Bevezetés

Az utógondozói ellátásban részt vevő fiatal felnőttek élethelyzetének vizsgálata, az arról való gondolkodás aktualitását az adja, hogy 2013. január 1-től állami kézbe kerültek az oktatási intézmények mellett a szociális, pszichiátriai és a gyermekvédelmi intézmények is, ami a „rendszer” működésében változásokkal jár.

Az utógondozói ellátás problémája egyre szélesebb célcsoportot érint, amelynek egyik oka, hogy a mai társadalmi helyzetben a családok számára a mindennapi megélhetéshez szükséges anyagi javak előteremtése egyre nehezebb. Az egzisztenciális bizonytalanság, a munkanélküliség és sok egyéb tényező a családokat nehéz helyzetbe sodorja, így a társadalmi rétegződést tekintve azt tapasztalhatjuk, hogy az elszegényedő réteg elemszáma folyamatosan növekszik, így egyre nagyobb az a populáció, ahol a gyermekek gyermekvédelmi ellátásba emelése az egyedüli mód a megfelelő ellátásukhoz. Az ellátás egyik fókuszpontját képezi az integráció, ami nem csupán egy feladat, hanem egy fontos cél is a családot pótló intézmények számára.

A jelen kutatásban arra kívánunk választ kapni, hogy az utógondozói ellátásban részt vevő fiatalok önálló életének kezdéséhez az ellátói rendszerből való kikerülés után a társadalom megfelelő támogatást ad-e az intézményrendszeren keresztül. A társadalmi beilleszkedés vizsgálata jelen kutatásban csak néhány kiragadott szegmensen keresztül történik. Célunk feltárni, hogy van –e az intézményen belül és kívül olyan személy, aki, akik a fiatalok sikeres integrációját szolgálják az utógondozói ellátórendszerből való kikerülést követően.

Fontos kutatási kérdés, hogy a fiatal felnőttek a munka világában meg tudják-e állni a helyüket, képesek-e a normáknak megfelelő családi környezetben élni annak ellenére, hogy többségüknek nem adatott meg a megfelelő együttélési minták és családi formák megtapasztalása.

2- Az utógondozói ellátás hazai gyakorlata

Az utógondozói ellátás („1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” alapján)

Az utógondozói ellátás keretében a gyámhivatal a fiatal felnőtt kérelmére - illetve a gyermek nagykorúságának elérése előtt a gyám (hivatásos gyám) javaslatának figyelembevételével elrendeli az utógondozói ellátást.

Utógondozói ellátás elrendelhető abban az esetben, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt átmeneti vagy tartós nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg, valamint a következő esetek valamelyikének teljesülése esetén:

Létfenntartását önállóan nem tudja biztosítani, mert:

- havi jövedelme az öregségi nyugdíj legkisebb összegének háromszorosát nem haladja meg, vagy
- a nagykorúvá válásának időpontjában a rendelkezésére bocsátott
  - o készpénzvagyonának értéke nem haladja meg az öregségi nyugdíj legkisebb
  - o összegének negyvenszerezését, valamint lakhatása saját vagy közeli hozzátartozója
  - o lakókörnyezetében nem oldható meg.
- A nappali oktatás munkarendje szerint, illetve felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat
- Szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja.

A gyámhivatal az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt mellé az ellátás időtartamára utógondozót rendel. Az utógondozó félévente, vagy a gyámhivatal felhívására, vagy

az ellátás megszűnésekor köteles tájékoztatást adni az utógondozás eredményéről a gyámhivatalnak. A fiatal felnőtt huszonnegyedik életévéig az utógondozói ellátás ismételt elrendelhető.

Ha az ellátott személy elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsít, vagy a házirendet többször is súlyosan megsérti, az utógondozói ellátás ismételt elrendelésére nincs lehetőség. Az utógondozói ellátásban részesülő, nevelési, oktatási intézményekben nappali tanulmányokat nem folytató munkaképes fiatal felnőtt köteles az állami foglalkoztatási szervvel együttműködni.

Az utógondozói ellátás szinterei: nevelőszülőnél, gyermekotthonban, utógondozó otthonban, illetve a gyermekvédelmi szakszolgálat által működtetett, lakhatást nyújtó külső férőhelyen, különösen albérletben vagy egyéb helyen (külső férőhely) lehetséges. A gyermekotthonokban legalább 12, legfeljebb 48 – önálló lakóegységben elhelyezett – gyermek lakhat. A lakóotthonban maximum 12 fő ellátását biztosítják családi körülmények között, önálló családi házban vagy lakásban.

A nevelőszülő - a működtető által elkészített egyéni gondozási-nevelési terv alapján - saját háztartásában nyújt teljes körű ellátást az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermeknek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek. Ennek érdekében elősegíti a gyermek fejlődését, személyiségének kibontakoztatását, családjába való visszakerülését, valamint felkészíti a gyermeket az önálló életvezetésre, ügyeinek intézésére.

Az utógondozói ellátás megszűnik abban az esetben, ha:

- a fiatal felnőtt bejelenti az ellátás megszüntetését és a bejelentés időpontjától számítva letelik a házirendben meghatározott idő
- a fiatal felnőtt betölti huszonnegyedik életévét
- elsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytató fiatal felnőtt befejezi tanulmányait (legkésőbb huszonötödik életévének betöltésével),

A gyámhivatal az utógondozói ellátást megszünteti, ha a fiatal felnőtt:

- ellátásának feltételei már nem állnak fenn,
- ellátását szociális bentlakásos intézmény biztosítja,
- a nevelőszülőjével vagy más utógondozói ellátást nyújtóval szemben elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsít,
- a házirendet többször súlyosan megsérti és az ellátás megszüntetésével az intézmény érdek-képviselői fóruma is egyetért

---

3. Az integráció hazai tapasztalatai

3.1. Elméleti áttekintés, az integráció fogalma:

Az integráció kifejezést kezdetben a fogyatékos személyek társadalomba való beilleszkedéseként értelmezték, hiszen a gyógypedagógiai nevelés a kezdetekben is célul tűzte ki azt (Tóth, 1933). Az integráció az a folyamat, amely a fogyatékos és nem fogyatékos tanulók közötti interakció maximális megvalósulását célozza meg (Csányi, 2000).

A nevelésben – oktatásban megvalósuló integráció tehát a fogyatékos emberek, sajátos nevelési igényű gyermekek, fiatalok beilleszkedését jelenti a többségi nevelési – oktatási intézménybe – legyen az óvoda, általános-, közép- vagy elsőfokú intézmény, avagy egy munkahely.

Az integrált nevelés – oktatás fajtái és szintjei

Az integráció legegyszerűbb változata a helyi, lokális integráció. Az integráció ezen típusában az épület közös, a gyermekek között viszont nincs igazán kapcsolat (Csányi, 2000). Ez az egyén társadalmi integrációját legkevésbé segítő nevelési forma, mert ebben az esetben szegregált csoportban folyik a fejlesztés, nevelés – oktatás, ami a későbbiek során a szélesebb körű beilleszkedést hivatott elősegíteni.

Szociális integrációról beszélünk akkor, amikor a többségi intézményben elhelyezett fogyatékos csoportot tudatosan egyesítik a kortársközösséggel, az óvodában a foglalkozásokon kívüli, az iskolában tanórán kívüli időben (Csányi, 2000).

Fontos cél, és egyben a legmagasabb szint az integráció szintjén a funkcionális integráció, amely során együtt fejlesztik, nevelik, oktatják a tipikusan fejlődő gyermekeket az atipikusan fejlődő, fogyatékos gyermekekkel az óvodai foglalkozásokon vagy az iskolai tanórákon. A különböző képességű és értelmi-szintű gyerekek együttes fejlesztése során a nevelő a gyerekek egymás számára nyújtható segítségét is beépítheti a fejlesztő tevékenységbe, így az elfogadás és az integráció már csoporton belül teljessé válik. Amennyiben a csoport összetétele hozzávetőlegesen leképezi a társadalom összetételét, akkor a társadalmi integráció sem jelent problémát a csoportból kikerülő fiatalok számára.

Az integráció részleges, amikor csupán az idő egy részében van együtt a fogyatékos gyermek a tipikusan fejlődő társaival.

Egy magasabb szinten, az inklúzió vagy befogadás esetében alapvetően más pedagógiai szemlélettel találkozunk. Célja az, hogy kis kivételtől eltekintve – valamennyi gyermeket a lakóhelyéhez közeli intézményekbe vegyék fel, amelyek mindegyike felkészült erre a feladatra (Csányi, 2000).

3.2 Az integráció gyakorlata a gyermekotthonban élő fiatalok körében

---

A hazai gyermekvédelmi gyakorlatban 1997-től van arra törvény adta lehetőség, hogy a 18. életévük betöltése után a rendszerbe bekerült fiatalok a szakellátásban maradhassanak legfeljebb 24 éves korukig, mint utógondozói ellátottak. Ha ezzel a lehetőséggel nem él a fiatal felnőtt, visszakérül a családjába vagy önálló életet kezd. A szakellátásban maradás lehetősége a nagykorúság után azt mutatja, hogy a gyermekvédelem számol a társadalmi integráció nehézségeivel a rendszerből kikerülő fiatalok esetében. Figyelembe veszi, hogy a gyermekvédelemben nevelkedetteknek a jogi értelemben vett felnőtté válásuk után is szükségük van további segítségre a szociológiai értelemben vett felnőtt szerepek elsajátításához. A gyermekvédelmi szakellátásban maradás nagykorúság utáni lehetősége azt mutatja, hogy a szakellátásban nevelkedetteknek szükségük van további segítségre a kibontakozó felnőttkor megéléséhez.

Az utógondozói ellátás és utógondozás jelenleg egy olyan rendszer része, amely a gyermeki jogok védelmére épül. A nagykorúvá vált fiataloknak különtámogatásra, szakmai segítségre van szükségük fiatal felnőttként is. Kutatások bizonyítják, hogy igényük van a segítségre, támogatásra. Esetükben már nem a nevelés a meghatározó, hanem az önálló életvezetéshez szükséges készségek elsajátításában, hivatalos ügyek intézésében és általánosságban a felnőtt szerepek megélésében, azok felvállalásában való segítségnyújtás (Rácz, 2009).

Egyre több gyermek kerül gyermekvédelmi szakellátásba. A családok többnyire maguk is devianciákkal, problémákkal terheltek, amelyek nem oldódnak meg automatikusan a gyermek nagykorúvá válásával, így ezek a családok általában nem alkalmasak a fiatal felnőttek fogadására, és sok esetben a fiatal felnőttek maguk sem kívánnak visszatérni családjukba. A fiatal felnőttek többsége erős családi kapcsolatokkal sem rendelkezik, ami azt is jelentheti, hogy a kapcsolattartás kialakításával, erősítésével megbízott szakember (családgondozó, nevelőszülői tanácsadó) sem tud olyan segítséget nyújtani, ami segítené a fiatal felnőttet, hogy visszataláljon a vérszerinti családjához.

Gyakori probléma, hogy az utógondozói ellátottak gyakran váltanak oktatási-nevelési intézményt, gyakori az osztályismétlés, vagy olyan későn kezdik a középfokú tanulmányaikat, hogy nem tudják azt befejezni addig, amíg lehetőségük van a szakellátásban maradni. A gyermekvédelmi szakellátásban felnövő fiatal felnőttek munkába állása is gyakran nehézségekbe ütközik, az alacsony vagy nem megfelelő képzettségük miatt, illetve a munkalehetőségek korlátozott volta miatt.

Fontos tapasztalatként említhető, hogy a fiatal felnőttek otthonteremtési támogatása az esetek többségében nem elegendő és alkalmas arra, hogy a nagykorúvá válás után önálló életvitelt tudjanak kialakítani, mivel nem fedezi a saját ingatlanhoz jutás költségeit (Szabóné – Szikulai, 2002).

A jelen kutatásra vonatkozóan az inklúzió és integráció viszonya sajátos a vizsgált intézményben. A gyermekek külső iskolába járnak, az intézményen kívül, ahol a többségi társadalmi környezet veszi körül őket. Ezen keresztül folyamatosan tapasztalhatják és tapasztalják meg a társadalmi integrálódást, vagy éppen a kirekesztés érzését.

Az intézménybe „hazatérve” a család helyett egy intézményesített inkluzív környezet veszi körül őket. Itt az egyéni igénynek megfelelően kialakított nevelési-fejlesztési terv szerint az aktuális mentális, pszichés hangulati és fizikai állapotot figyelembe véve történik a bio-pszicho-szociális igényeknek megfelelő fejlesztés.

---

4. A kutatás bemutatása

4.1. A kutatás módszertanának ismertetése

Jelen kutatás kvalitatív jellegű. Egy korábbi, 10 interjúalany életkörülményeit elemző szakdolgozat eredményeinek bemutatása, valamint folytatása hatásvizsgálat céljából, melynek anyagát annak az 5 interjúalanyunk a dokumentációja adja, akik az intézményi kereteket elhagyva fiatal felnőtteként önálló életvezetésbe kezdtek.

4.2. A kutatás célja

A kutatás célja egy szakdolgozat eredményeit felhasználva és kiegészítve választ kapni arra, hogy az utógondozói ellátást igénybe vevő fiatalok társadalmi integrációját hogyan befolyásolja az intézményi élet.

A kutatás során a társadalmi integráció megvalósulását a kapcsolatrendszerek, a diszkrimináció, az intézményi ellátás igénybe vett időtartama és a választott szakma tükrében vizsgáljuk.

4.3. Kutatási résztvevők

A kutatás résztvevői az utógondozói rendszeréből kikerült, de korábban az utógondozói ellátásban részesült 5 fő, életkoruk 27- 30 év.

A kutatásban részt vevők neve fantáziánév a személyiségi jogaik védelme érdekében. A jelenleg utógondozói ellátásban részt vevő további 5 fő, akik a szakdolgozat integráns részét képezték, jelen mintában nem vettek részt.

4.4. A kutatás helyszíne, intézménybemutató

A Gyöngyvirág Gyermekotthon egy őspark közepén található. Az épület egy főjegyző villája volt. Mára műemlék jellegű épületté nyilvánították. 1945 óta nevelkednek itt állami gondozott gyermekek. 1985-től az iskolaéretté, tanköteles korúvá vált gyermekek laktak itt, az intézmény iskolázta be őket, így elkezdődött a szélesebb korosztályú nevelést biztosító intézmény kialakítása. A cél az volt, hogy folyamatos nevelést lehessen biztosítani a növendékek számára és elkerülhető legyen az intézményváltások következtében kialakult visszaesés a személyiségfejlődésükben. 2000-től új telephellyel bővült az intézmény, így 2 szakmai egységből áll a gyermekotthon. A központi intézményben 40 fő, a lakásotthonban 12 fő nevelkedik. 2001-ben a központi épületet belsőleg átépítették. Ennek eredményeként 4 apartman alakult ki a 40 fő részére. Az apartmanok kétszintesek. Egy szobában maximum 4-en laktak. A testvérek egy apartmanban és szobában kerülnek elhelyezésre. A csoportok létszáma 8, 10, 11 fő. Összetételük a valóságos élethelyzetnek megfelelő, így fiúk, lányok és a különböző korosztályok együtt nevelkednek. Ezt meghatározza elsősorban az, hogy testvérpárok, testvércsoportok alkotják az ellátottak nagy részét. A Gyermekotthonban az ellátott gyermekek, fiatalok 75%-a 2002 után került be az intézménybe. Az érkező gyermekek saját családjukból és nevelőszülői családból kerültek kiemelésre. Emelkedett a 14 éves kortól bekerülő növendékek száma is az

intézményben. A gyermekekkel foglalkozó felnőttek összetétele oly mértékben változott, hogy növekedett a férfi kollégák száma. A csoportokban összehangolt nevelőmunka folyik, melynek elsődleges célja az önálló életre való felkészítés, a biztonságot nyújtó családi, otthon pótló nevelés biztosítása. Az intézmény a fővárosi gyermekotthoni hálózat rendszeréhez egy széles korhatárú, (3-24 éves kor) integrált nevelést biztosító gyermekotthon azzal a specialitással, hogy anyagcsere betegségekben, allergiákban szenvedő gyermekek ellátását is biztosítja.

A Gyermekotthonban folyó nevelés célja: az elhelyezett gyermekek gyermekvédelmi gondoskodása. Minden gyermek számára, beleértve az utógondozói ellátás keretében a gyermekotthonban tartózkodó fiatal felnőtteknek is biztosítani kell a teljes körű ellátást.

A nevelés célját a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (TEGYESZ) által készített egyéni elhelyezési terv nagymértékben megalapozza. Az utógondozói ellátás keretében a nevelés célja, hogy a fiatal felnőtt a nappali tagozatos tanulmányai befejezéséig, szükség esetén a szociális ellátás keretében szakellátásként végző bentlakásos intézménybe történő felvételéig, illetve a tanulmányokat nem folytató munkaképes fiatal felnőtt vonatkozásában, a munkavégzés és az önálló lakhatás megteremtéséig megfelelő, a gyermekotthonról történő leválást is elősegítő, szerződésen alapuló, segítő gondozásban részesüljön.

A Gyermekotthon legfőbb törekvése, hogy minden növendékéből a legtöbbet hozza ki, egyéniségüket adottságaikhoz, képességeikhez mértén fejlessze önálló személyiségekké. Ennek érdekében a kollektív nevelés gyakorlatával szemben az egyéni nevelés megvalósítására törekszik.

4.5 Feltételezések a társadalmi integráció tükrében

4.5.1. KAPCSOLATRENDSZER

A társadalmi beilleszkedés fontos feltétele, hogy a beilleszkedő elsajátítsa az adott kultúra szokásait és normarendszerét. Sikeresen lássa el a társadalomban a tőle elvárt feladatokat. Tudjon a különböző szituációkra és konfliktushelyzetekre reagálni. Az elsődleges szocializációs színtér a család. Az egyénnek a családtól kapott minta alapján alakul ki a személyisége és identitása. A családi minta hatással van az egyén későbbi életére és jövőjére, legyen az a társadalom által elfogadott minta vagy sem. A családon keresztül a gyermek észrevétlenül gyűjti magába a tapasztalatokat és az információkat. Megtapasztalja, hogyan kell ellátnia testvérét, mit kell elvégezni egy háztartásban, hogyan kell a pénzzel gazdálkodni, stb. Tapasztalatokat szerez a féltésről és a szeretetről. Ezeket az információkat sokkal nehezebb mesterséges környezetben (gyermekotthonban) közvetíteni a gyermekeknek, fiataloknak. Ennek több oka is lehet: egy-egy intézmény nem tudja biztosítani azt az érzelmi töltést a gyermekek, fiatalok számára, amire egy család képes. A nevelő nem képes azt a fajta viselkedés mintát átadni, amivel a családi miliőben találkozhat a gyermek. A nevelő feladata, hogy nevelje a rábízott fiatalt és kövesse fejlődését, de saját nehézségeit, problémáit, bánatát, örömét, döntéseit nem osztja meg a neveltjeivel, pedig ez a tapasztalatszerzés és a kudarcokkal szembesítés szempontjából nagyon fontos lenne.

Természetesen egy családban nevelkedést nem lehet összehasonlítani egy intézményi neveléssel, még akkor sem, ha vannak olyan esetek, amikor jobb a gyermek számára, ha a családjából kiemelik és a gyermekvédelmi szakellátásba kerül (Szombathelyi, 2012).

A rendszerből kilépő fiataloknak már jóval a kilépés előtt el kell kezdenie az önálló életre való felkészülést. Felkészítésük során figyelembe kell venni, hogy a rendszerben történhetnek olyan változások a gyermekekkel, fiatal felnőttekkel, mint például sorozatos intézményváltás, kortárs kapcsolatok felbomlása, bár nem kizárólag ezek a tényezők állnak a kapcsolatok alakulásának a háttérében (Rácz, 2012).

Feltételezésünk, hogy az utógondozásból kikerült fiatal felnőttek kapcsolatrendszere az évek során olyan kapcsolatokkal bővül, ami lehetővé teszi azt, hogy a fiatalok egymást is segítsék, ha problémájuk van, a volt nevelő támogatásában is bízhatnak.

Bizonyítottak tekinthető a hipotézist, ha az 5 vizsgált személyből legalább 4 fő az interjúban pozitív értelemben említést tesz a kapcsolattartásról. Ettől eltérő esetekben további kutatás szükséges – tekintettel a megkérdezettek kis elemszámára.

A kutatási kérdés bizonyításához az interjúalanyok által említett interjúrészeket kerülnek felhasználásra.

Példának okáért Eleonóra esetét:

Személyes, magánéleti kérdésre adott válasz (szakítás, kiköltözés apropójából) mesélte el:

„...Elmentem az egyik barátnőmhöz, ott csak 6 hétig laktam, ... és ezután végül kikötöttem Jolán néninél, a volt nevelőmnél. Most már majdnem egy éve itt lakom nála, és ez így most jó. Itt is az van, hogy segíték a rezsibe, adok a kajába, és így most jó nekem.”

„Interjúvoló”: „Azokkal a fiatalokkal, akikkel egy csoportban laktál az intézményben, tartod még a kapcsolatot?”

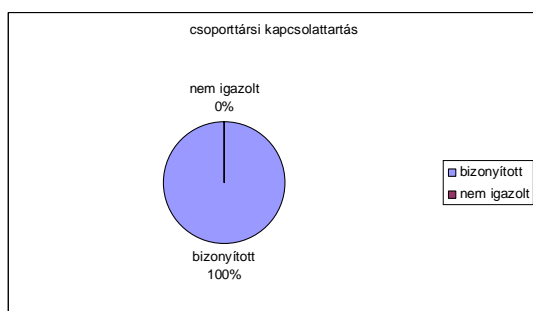
„Nem mindenkiről tudok, igazából a lányokkal tartom a kapcsolatot, szorosabban két lánnyal, Gitta és Emese, a többiekről is azért érintőlegesen valamennyit tudok, de nem mondanám olyan nagy kapcsolatnak. Hébe-hóba azért szoktunk beszélgetni. Akikről tényleg tudok, akik számon vannak tartva, az tényleg a Gitta és az Emese, ők ketten.”

„Interjúvoló”: „Az intézmény szakemberei közül valakivel tartod még a kapcsolatot Jolán nénin kívül?”

„A Laura, akit még az interjú elején említettem, ő még a gyermekotthonos létem alatt a keresztanyukám lett, mert 14 évesen eldöntöttem, hogy én meg szeretnék keresztelkedni, és őt kértem fel keresztanyának. Ő bent van a képben, hozzá szoktam járni, nem olyan sűrűn ugyan, mert Esztergomban lakik, de telefonon elég sűrűn beszélünk. Julcsival is szoktam még beszélni, vele van még kapcsolat, mással nem nagyon, mert olyan nagyon nem alakítottam ki mély kapcsolatokat.”

Összegzés:

Interjúalanyok	Nevelői kapcsolattartás	Csoporttársi kapcsolattartás
Eleonóra	bizonyított	bizonyított
Anikó	bizonyított	bizonyított
Emma	bizonyított	bizonyított
Emese	bizonyított	bizonyított
Gitta	Nem egyértelműen bizonyított	bizonyított
összesítés	1 főnél nem egyértelműen bizonyítható	100%-ban igazolt

A kutatási eredmények alapján a feltételezés beigazolódt. Az interjúalanyok a nevelőkről minden esetben pozitívan nyilatkoztak. A nevelőre, mint lehetséges támaszra gondolnak az intézményi környezetből kikerülés után is. Még abban az esetben is, amikor az interjúalany nem mondta ki egyértelműen, hogy a nevelőre, mint segítségre számíthat, közvetetten több

alkalommal is utalt rá. Ebben az esetben a nevelő, mint támasz nem megemlézése sokkal inkább az érintett önállósulási törekvését, és érvényesülési vágyának megnyilvánulását jelzi. A csoporttársi kapcsolattartás eredményeként azt tapasztalunk, hogy kivétel nélkül mindenki pozitívan szölt erről a kapcsolattartásról, függetlenül attól, hogy testvérkapcsolata van-e. A fiatal felnőtteket az intézményi élet a "kirepülést" követő magánéletben is összekovácsolta.

4.5.2. VÉGZETTSÉG/MUNKA

Az intézményi ellátás, az utógondozás egyik fontos célja, hogy minél több olyan lehetőséget nyújtson az intézményben levő fiatalok számára, ami a társadalomba való beilleszkedést megkönnyíti. A szakma megszerzése is egy fontos célrendszer képez.

A társadalomba való sikeres beilleszkedés egyik feltétele, hogy a fiatal munkavállalóként képes legyen önmaga, majd családjá fenntartására. A társadalmi integráció egyik fontos feltételeként tartjuk nyilván a biztos munkahelyet, a jó szakmát. Gyakorlati szakemberként gyakran tapasztaljuk, hogy a szakma választásánál gyakori probléma az átgondolatlanság, a felelőtlen választás. Van, aki csak annyit lát a lehetőségből, hogy ezáltal még néhány évig az utógondozói ellátásban maradhat, ami azzal jár, hogy nem kell a saját életéért teljes felelősséget vállalnia, mert helyette az intézményi háttéren keresztül az állam biztosítja az alapellátását.

A társadalmi integrálódásnak az egyik fontos jeleként értelmezzük, ha a fiatal már nem fogadja el azt, hogy mások gondoskodjanak az életéről, az önállósodási szándék tettekben is megnyilvánul.

Egy-egy sikertelen szakmaválasztásban gyakorta a felelősség előli menekülést fedezhetjük fel, hiszen a választás gyakran nem arról szölt, hogy a megélhetést biztosító szakmát szerezzék meg a fiatal, hanem az élet elől a bármi-tanulásba menekülve az intézményi keretek védőfalai között keres menedéket.

Feltételezhető, hogy az utógondozást kihasználó fiatal felnőttek azt a képzettséget, ami miatt az utógondozásban bent maradhattak, a „kinti” életben használni fogják, amennyiben erre nincs lehetőségük, más szakmában, valamely más munkalehetőség révén biztosítani tudják a megélhetési feltételeiket. Bizonyítottnak tekinthető a hipotézist, ha az interjú alanyok közül az 5 főből 4 esetében teljesül a feltételezés. A mélyinterjú részleteit megismerve még inkább érthető válik a kérdés.

„Interjúvoló”: „Gitta, 18 éves korodban hogyan élted meg az utógondozás folyamatát? Egyértelmű volt számodra, hogy kérni fogod, vagy valamilyen külső hatásnak köszönhető, hogy utógondozásban maradtál?”

Gitta: „18 éves koromban abszolút nem éreztem magam érettnak arra, hogy dolgozzak, és önálló életet éljek, úgyhogy inkább a tanulást választottam. Főleg a munka, az nagyon távol állt tőlem. Még a mai napig sem tudom, hogy mit dolgoznék szívesen.”

Interjúalanyok	Képzettségének megfelelő munkát végez	Nem is akart abban elhelyezkedni	Munkanélküli	Megjegyzés
Eleonóra	Bizonyított			
Anikó	Nem a szakmájában kezdett dolgozni először, de abban is dolgozott.		GYES	Jelenleg nincs hova visszamenjen dolgozni.
Emma	Bizonyított			
Emese	Bizonyított			
Gitta	Nem akar tanítani.	+	GYES	Nem dolgozott még.
összesítés	3 fő	1 fő	2 fő	

Forrás: Saját készítés

Feltételezésünk nem igazolódott be. Három fiatal a megkérdezettek közül valóban azon a területen dolgozik, amit tanult,

vagy még jelenleg is tanul. Egy esetben kiderült, hogy az érintett fiatal államvizsgázott (nyelvvizsga nélkül), majd mesterképzésen tanult tovább, mely képzést azért nem fejezte be, mert közben gyermeke született. Sajnálatos, hogy igen sok időt töltött el a tanulással és nem sikerült olyan szakmát választania, amelyben szívesen dolgozott volna. Számára a munkakeresés nehézségekkel fog járni, hiszen 27 éves, korábban nem dolgozott, és van egy kisgyermke is.

Forrás: Saját készítés

Egy másik kutatási résztvevő esetében a feltételezés részben igazolódott be, hiszen nem a szakmájában dolgozik, gyese van, de a korábbi munkahelyére, az óvodába nem tud visszamenni jelen állapot szerint. Így nem mondható ki egyértelműen, hogy ismét dajka lesz, munkavállalással kapcsolatos státusza bizonytalan. Természetesen a társadalmi integráció sikerét nem az fogja befolyásolni, hogy dajkaként fog tudni dolgozni vagy sem. Sokkal inkább az, hogy mennyire tud önállóan munkát keresni, mennyire tud a személyiségével versenyképes lenni a munkaerő piacon.

5. Összegzés, kitekintés

A tanulmány célja volt, hogy összegezze és feltárja az utógondozói hálózathoz kikerült fiatalok élethelyzetét az integráció fényében. A tanulmány elkészítése során azzal kellett szembesülnünk, hogy a jelenlegi témával kevés kutatás foglalkozik.

A szakdolgozatban korlátozottan volt lehetőség a téma vizsgálatára, feldolgozására. A probléma viszont fontos, megkerülhetetlen, mivel az utógondozói ellátásban részesülő fiatalok száma évről évre nő. Tapasztalataink szerint a gyermekvédelmi rendszerbe folyamatosan szélesedő körből - az anyagi vagy egyéb okból a társadalmi perifériára kerülők köréből - érkeznek ellátásra szoruló gyermekek és fiatalok. A növekvő ellátotti létszám igényelné a bővülő, és folyamatosan szakmailag és infrastrukturálisan is fejlődő ellátási hátteret.

Kutatási kérdéseinkre, miszerint az utógondozói ellátásban részt vevő fiatalok önálló életkezdéséhez a társadalom megfelelő támogatást ad-e, képesek-e a fiatalok hosszútávon működő kapcsolatrendszerek kialakítására, csak részben sikerült választ kapni.

Figyelemre méltóak, és további kutatás, fejlesztés tárgyául szolgálhatnak a rendszer működésében észlelt hiányosságok, mellyel egy korábbi kutatás foglalkozik (Hordós né -Egri, 2013).

Fontos lenne, hogy a lokális integrációt felváltsa a funkcionális integráció, mely egy, az ellátott fiatalok speciális igényéhez igazodó szociális integrációval is kiegészül, figyelembe véve az egyéni haladási, fejlődési ütemet. Ezáltal a befogadás feltételei is megteremtődnek, megteremtődnek.

A legtöbb esetben csupán részleges integrációra van lehetőség, mert az intézményi, társadalmi és szakmai körülmények csupán ezt teszik lehetővé.

A kapcsolatrendszer tekintve az ellátottak szocializációja megfelelőnek mondható az intézményi keretek között, hiszen őket az intézményi élet a "kirepülést" követő magánéletben is

összekovácsolta. A kérdés további vizsgálata ajánlott nagyobb elemszámú fiatalok bevonása révén.

A munkavégzés szempontjából vizsgálva a társadalmi integráció sikerességét, nem könyvelhetünk el maximális sikert, hiszen itt kiderül, hogy az ellátottak egy része még nem alkalmas a pályaválasztás eldöntésére, a választott szakma csak a rendszerben maradási célozza meg, de az egyéni életvitel szempontjából gyakorta vakvágány. Az intézménynek ezen a területen is nagy felelőssége van, hiszen az új, immár második szakma tanuláshoz gyakran nem elég motiváltak a rendszerben lévő fiatalok, akik számára az egyik legfontosabb dolog a sikeres pályaválasztás lenne, ami a „kinti” élet alapját képezi számukra a jövőben.

Irodalomjegyzék

- Csányi Y. (2000): A speciális nevelési szükségletű gyermekek és fiatalok integrált nevelése- oktatása In: Illyés S. (szerk.) (2000): Gyógypedagógiai alapismeretek. p. 377-408. ELTE – BGGYFK, Budapest
- Hordósné V. J. – Egri T. (2013): Utógondozói ellátásban résztvevő fiatal felnőttek élethelyzetének bemutatása egy budapesti intézményben. In.: Koncz I. – Szova I. (szerk.) (2013) Társadalmi problémaérzékenység, szakmai megoldáskeresés. p. 34 – 41. Elektronikus könyv ISBN: 978-963-88433-9-5.
- <http://www.peme.hu/userfiles/Ny%C3%A1ri%20%20Ph.D-Konferencia%202013.pdf>, a letöltés dátuma: 2013.10.15.
- Rác A. (2009): Posztadoleszcsek az ontológiai stádiumban megrekedt állami gyermekvédelem rendszerében. Műhelytanulmány, Digitális archívum: 2009/1.
- <http://mek.oszk.hu/07700/07794/07794.htm>, a letöltés dátuma: 2013.08.23.
- Rác A. (2012): Gyermekszerepben tartott felnőttek. In: Rác A. (szerk.) (2012): Gyermekvédelemben nevelkedettek társadalmi integrációs esélyei. Rubeus Egyesület, Budapest.
- http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/00/50/14/dd/1/24426_gyermek_es_ifjusagv_edelmi_tanulmanyok_elso_kotet.pdf, a letöltés dátuma: 2013.08.15.
- Szabóné P. B.– Szikulai I. (2002): Az utógondozói ellátás. *Család Gyermek Ifjúság*. 2002/4.
- http://www.tegyesz.hu/file/Szakmai_informaciok/Kiadvanyok/Szab%C3%B3n%C3%A9%20P%20Iuh%C3%A1r%20Bernadett%20Szikulai%20Istv%C3%A1n%20Az%20ut%C3%B3gondoz%C3%B3i%20ell%C3%A1t%C3%A1s.pdf, a letöltés dátuma: 2013.08.18.
- Szombathelyi Sz. (2012): Gondolatok a család modern értelmezéséhez. In. Rác A. (szerk.) (2012): Gyermekvédelemben nevelkedettek társadalmi integrációs esélyei. Rubeus Egyesület, Budapest.
- http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/00/50/14/dd/1/24426_gyermek_es_ifjusagv_edelmi_tanulmanyok_elso_kotet.pdf, a letöltés dátuma: 2013.08.15.

---

1. Bevezetés

Az utóbbi években a kommunikációs technológia és az informatika nagyon gyors ütemű fejlődésével nagy szerepet kaptak az Online- és a Multiplayer játékok. A versengés és a tudás összemérése más játékosokkal már korán helyet kapott a virtuális játékok körében. Azonban viszonylag új keletű dolog a kooperatív stratégiák integrálása a játékok közé. (Szabó, 2013)

A kooperatív stratégiákon a legnagyobb hangsúly az Online-böngészős játékoknál illetve az úgynevezett MMOPRG (Massively Multiplayer Online Role-Playing Game) típusú játékoknál van. Nagyon sok esetben nemhogy nagy hangsúly van a szociális aspektuson, hanem szinte kizárólagosan meghatározza egyes helyzetekben a sikeres, és eredményes játékot. Éppen ezért az ilyen játékokban lehetősége van a játékosoknak egy őket összefogó csoportba, szövetségbe tömörülni. Ez biztos háttérrel, egy csoporthoz tartozás élményét, segítséget, fejlődési lehetőséget, de akár még ismerkedési lehetőséget is biztosít a játékosok részére. Természetesen felmerül a versengés lehetősége a csoportok között, de nem minden esetben. Illetve egy átfogóbb, fontosabb közös célért össze is foghatnak egymással.

Mivel a sikerhez nélkülözhetetlen az együttműködés, egymás segítése és támogatása, ezért kialakulnak közöttük szociális kapcsolatok. Természetesen egy ilyen csoportban – hogy jól működjön – szükség van vezető(k)re, szabályokra, tehát egy fix struktúrára. Az alá-fölé rendeltségi viszonyok mellett vannak szimpátia alapú kapcsolatok, melyek nemcsak szakmai alapon alakulhatnak ki (A szakmaiság jelen tanulmányomban a játékbeli teljesítményt jelenti). A szerepjátékos csoportok tehát formális, és informális csoportok is egyben. (Szabó, 2013)

Mivel a szerepjátékos csoportok (guildok, céhek, klánok, stb. Számos elnevezésük lehet játéktól függően) összetett csoportokat, és bonyolult közösségi hálózatot alkotnak, ezért alkalmasak vizsgálati célcsoportnak különböző csoportkutató szempontokból. (Szabó, 2013) Egy korábbi kutatásom és OTDK pályamunkám folytatásaként terveztem meg egy vizsgálatot, mely a csoporttal való elégedettség okait kísérli meg feltárni, különböző változók segítségével.

---

2. Szakirodalmi háttér

Egyre több tanulmány jelenik meg a virtuális játékokkal kapcsolatban, illetve a kommunikációs technológia fejlődéséről. Népszerű kutatási témák ezen a területen a Z generáció helyzete, illetve a játék-függőség és az agresszió, amely vitára adhat okot a tudósok között. A virtuális játékokkal kapcsolatban sok tanulmány foglalkozik a felhasználói attitűdökkel, játékkal töltött idővel, addikcióval, agresszióval, FLOW-élménnyel és ugyancsak számos tanulmány foglalkozik átfogóan a játékokkal, mint kikapcsolódási formával. Viszont kevés az olyan kutatás, amely a folyamatok mélyére megy. Én ezt kíséreltem meg a korábbi kutatásaim során, feltárni a csoportközi viszonyokat, a játékosok közötti szociális helyzetet. (Szabó, 2013)

2.1 Generációk átfedésben

Mivel az általam vizsgált MMORPG játékban, a World of Warcraft-ban több generáció is képviselteti magát, ezért fontos megemlíteni az X-, az Y-, és a Z- generációk helyzetét.

A generációk felosztása szempontjából ez a 3 generáció azért lényeges, mert ők vannak legtöbben az általam vizsgált szerepjátékban. Természetesen előfordulhatnak játékosok a generációk első 2 kategóriájából is, de abszolút nem számottevő létszámban. Ez egy korábbi kutatás mintájából derült ki. (Szabó, 2013) A generációk egyébként az alábbi táblázat szerint oszthatók fel. (Tari, 2011)

Építők

1946 előtt születettek

---

1. táblázat (generációk felosztása)

Baby-boomerek	1946 – 1964 között születettek
X-generáció	1965 – 1979 között születettek
Y-generáció	1980 - 1994 között születettek
Z-generáció	1995 – 2009 között születettek
Alfa-generáció	2010 után születettek

Az X generáció az a korosztály, akik még nem a technika újdonságaival nőttek fel, tehát ők később ismerkedtek meg a virtuális világ rejtelseivel. Az Y generáció helyzetét kettősség jellemzi, ugyanis ők nem a virtuális világban szocializálódtak, viszont részesei annak. Az X és az Y generáció esetében predigitális szocializációról beszélhetünk, míg a Z generáció felhasználói pedig már a virtuális világban szocializálódtak. Az Y és a Z generációt együtt nevezik digitális bennszülötteknek. A generációk ilyen felépítése miatt kerül sor arra a jelenségre, hogy a fiatalabb generáció tanítja az idősebbet. (Fromann, 2011)

2.2 A szerepjátékosok vizsgálatának metaanalízise, illetve a kutatási téma társadalmi fontossága

Fromann tanulmánya áthatóan foglalkozik a World of Warcraft felhasználóinak körével. A világon megközelítőleg 30 millió online sokszereplős játékos van, ebből 12 millió WoW-ozik. Egy kutatás szerint, amely 12425 online játékokkal játszó játékos adataiból áll, kiderül, hogy a férfiak többen vannak, azonban nem a túlnyomó többségük, ugyanis az 58 % - 42% az arány a férfi és női játékosok között. A válaszadó játékosok átlagéletkora pedig 28 év volt. Azonban a vizsgálat eredményeit kategóriákra bontva megváltozik az arány. A szerző az online játékosokat 2 kategóriába bontja le: Az egyik csoport a szerepjátékosok, vagy más néven MMORPG-ek (ez a nemzetközi rövidítés, a Massively Multiplayer Online Role-Playing Game típusú játékok rövidítése, magyarul annyit jelent, hogy sokszereplős-online szerepjáték). A második csoport pedig a stratégiai játékosok, azaz az MMORTS-ek (ez a rövidítés pedig a Massively Multiplayer Online Real-Time Strategy-t tarja, azaz sokszereplős Online-stratégiai játék). A szerepjátékosok átlagéletkora 23 év, a stratégiasoké pedig 31 év. A szerepjátékosoknak a 85 %a férfi, a stratégia játékosoknál pedig a nők vannak többségben 63 %kal. Ezenkívül még más érdekes statisztikai adatokat is tartalmaz a vizsgálat, például, hogy hazánkban átlagosan 3 órát játszanak naponta a válaszadók és átlagosan 180 facebook ismerősük van. (Fromann, 2011)

A tanulmány szerint, a magas érzelmi kontrollal rendelkező játékosoknak hasznára válik a játékban átélt tapasztalat, míg az alacsony kontrollal rendelkezők hajlamosabbak lehetnek az agresszióra és az addikcióra. Náluk jelentősebbek a különbségek a virtuális szerep és a valódi szerepek között. (Fromann, 2011)

Azonban van egy játék, amely a World of Warcraft népszerűségét is túlszárnyalja a játékkal töltött órák tekintetében, ez pedig a League of Legends, ami nagyban hasonlít a WoW-hoz, Szerkezetileg ugyanaz a két játék. Emellett vannak még kevesebb felhasználót érintő játékok is ugyanebben a kategóriában, tehát nem csoda, hogy a világon sokmillió felhasználót érintenek a szerepjátékos csoportok.

2.3 Deperszonalizáció

Ehhez a területhez kapcsolódóan fontosnak tartok megemlíteni még egy tanulmányt, mely, egy fontos funkcióra hívja fel a figyelmet a játékokkal kapcsolatban, mégpedig a deperszonalizációs funkcióra. Ez azt jelenti, hogy a játékos felveszi a játékbeli szerepét, és a karakter irányítójaként, játékosként éli bele magát a játékba, nem pedig, mint családapa, cégvezető, alkalmazott, vagy tanuló van jelen. (Fekete, 2011) Ismertem olyan családot, ahol a két szülő a két gyerekével közösen játszottak a World of Warcraft világában, és nem volt közöttük alá-fölé rendeltségi viszony, és a szülő-gyerek kapcsolat sem volt megfigyelhető azok számára, akik nem tudtak róla, csupán az volt nyilvánvaló, hogy ismerték egymást. Ebben az esetben még a Baby-boomer generáció jelenléte is az X-Y- és Z- generáció mellett is érdekességnek számított. (Szabó, 2013)

Egy másik érdekes eset, amikor a deperszonalizáció jelenségével találkoztam a World of Warcraft világában, amikor is a csapat (guild) vezetője, egy általános iskolás, nyolcadikos fiú volt, és a csapata a legnagyobb létszámúak között volt számon tartva a szerveren. Ebben az volt az érdekes, hogy a társadalmi szerepek teljesen eltűntek, ugyanis a végzős fiú beosztottként játszott többek között a való életben jogász, orvostanhallgató, közgazdász, informatikatanár, családapák, és sok felsőoktatásban tanuló diák is. Ez a példa remekül szemlélteti, hogy mennyire függetlenek a játékos-szerepek a valódi szerepektől. Illetve, az olyan csoportokban (guildokban), amik a vizsgálatom egységét képezik, mennyire nem számítanak a társadalmi szerepek. (Szabó, 2013)

2.4 Csoporton belüli szociális folyamatok

A szakirodalmi háttérben elengedhetetlen, hogy a csoportfolyamatokról is említést tegyünk, hiszen a független változók is ezekre épülnek. A tanulmány terjedelme miatt lehetetlen minden idevonatkozó folyamatot átbeszélni, ezért csak a legszükségesebbeket tekintjük át röviden, hiszen ezzel kapcsolatban olyan terjedelmes a szakirodalom, hogy egész könyvek szólnak a témáról.

Elsőként a formális és informális csoportok közötti tekintjük át, a kérdőív utolsó iteme méri ezt. A formális csoport mesterségesen lett kialakítva, és szabályok szerint működik, ezek tartják fenn a csoport normális viszonyait. Erre jó gyakorlati példa az iskolai osztály. Az informális csoport teljes mértékben önkéntes alapú, a tagok egymás között határozzák meg a szabályokat, és osztják fel a munkát. Például ilyen egy utcai gyermekbanda. Az informális csoportot a tagok közös érdeklődése alakítja ki. (Tóth, 2003)

A kérdőívben a formalitást mérő item azt vizsgálja, hogy mennyire formális a guild egy 7 fokú szemantikus differenciál skálán. A legkisebb érték (1) jelenti a teljes formalitást, tehát kizárólag szakmai együttműködés van közöttük, a legmagasabb érték (7) pedig a teljes informalitást, tehát a közösségi életen van a hangsúly. Ilyenre is sor kerülhet a játékban, ha például egy játékos ráveszi a valódi ismerőseit, barátait, hogy játszanak ők is, és akkor a játékban is megalkotják ugyanazt a közösséget, mint a valóságban.

A csoportkohéziót vizsgáló item szintén 7 fokú skálán mért kérdés volt: Milyen a guildban a közösség, a csapatszellem? (1-gyenge; 7-szuper közösség) Köztudott, hogy a kohezív csoportok csoportok vonzzák és megtartják az értékes tagokat. (Smith és Mackie, 1995) Ezért vettem bele a vizsgálatba változónak a csoport nagyságát. A nem kohezív csoportoknak fennáll a veszélye, hogy elveszítsék tagjaikat. A közös társas identitás viszont megoldhatja ezt a problémát. (O'Reilly és Caldwell, 1985)

Az erős identitású csoportok fenntartják a kohéziót sikertelenség esetében is. (Brawley, 1987) Ezért került be változóként a lojalitás, hogy ki mennyire lojális a saját szerepjátékos csoportjához.

Az összetartó csoportok általában bátorítják a csoportkohéziót. Ez a játékban akkor derül ki, amikor egy csoportos eseményen nem sikerül legyőzni egy játékbeli ellenséget. Szakzsargonnal élve „wipe-olnak”. Az, hogy mennyiszer futnak neki, jól mutatja az összetartást. Miután elmennek játékosok az eseményről, akkor még kisebb az esélye, hogy közös erővel legyőzzék, ezért nagy a veszélye, ha valaki elhagyja a csoportot, akkor megy vele a többi játékos is. Az összetartó csoportok a kooperációt a csoportcélok szolgálatába állítják, nem pedig az egyéni érdekek diadalmaskodnak. (Turner, 1987)

2.5 Szerepjátékosok rejtett közösségi hálózata

A szakirodalmi áttekintés utolsó részében egy saját korábbi kutatásomat mutatom be, melynek célja az volt, hogy a szerepjátékos csoportok (guildok) közösségi hálózatát feltérképezze szociometria segítségével.

A szociometriáról röviden annyit, hogy a pedagógusok és a pszichológusok által gyakran használt vizsgálati eszköz az osztályok és csoportok szociális hálózatának a feltérképezésére. Moreno nevéhez fűződik a módszer, hazánkban Mérei Ferenc vezette be. A vizsgálat első lépése egy 15–20 kérdésből álló kérdőív felvétele a csoporttal, melynek kérdései választásra szólítják fel a csoporttagokat. Hipotetikus (de a csoport szempontjából valós) helyzeteket idéznek fel, melyekben meg kell nevezni, ki kell választani egy vagy több csoporttársat a vizsgálatban résztvevők közül. (pl: „Rendkívüli túlórázás esetén melyik munkatársát választaná segítségül, ha gyorsan és jól akarná elvégezni a feladatot?”) A csoporttagok a választásaikkal megjelenítik, hogy hogyan viszonyulnak a társaikhoz. (Gebauer, 2008) (Mérei, 1971)

Hátrányként említhető, hogy hazánkban kevés standard érték áll rendelkezésre, amihez viszonyíthatunk. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pszichológiai Intézetében foglalkoznak a szociometria fejlesztésével, standardizálással, ugyanis beindítottak egy olyan programot, aminek segítségével lehetőség van Interneten keresztüli kiértékelésre. Ezáltal országos mintákhoz juthatnak, amiből standard értékeket számolhatnak. (Gebauer, 2008)

Én is ezekhez a standard magyar értékekhez viszonyítottam a saját vizsgálatomban kapott eredményeket, és azt tapasztaltam, hogy a kölcsönösségi index a standard érték alatt van, a sűrűségi index, és a kohéziós mutató pedig jóval felette. Ez szemlélteti a 2. táblázat.

	Szerepjátékos csoportok (guildok)	Standard értékek (középiskolai osztály)
Kölcsönösségi index	78 %	88-95 %
Sűrűségi index	2,86	1-1,3
Kohéziós mutató	65,2 %	8-12 %

2. táblázat (a szociometriai értékek összevetése a standard-d-el)

A vizsgálat még arra is választ adott szociogramok formájában, hogy a csoportokban milyen helyzetben vannak a vezetők. Amikor a vizsgálati csoportban jelen voltak a vezetők, akkor „sztárhelyzetben” voltak. Viszont amikor nem voltak vezetők, akkor is voltak játékosok, akiknek magas volt a fok-centralitási mutatójuk, azaz központi helyzetük volt, tehát ők a népszerű játékosok, még ha nem is vezető pozícióban vannak. (Szabó, 2013)

3. Vizsgálati módszer, hipotézis, változók

A vizsgálat kiindulópontjaként egy olyan regressziós modellt képzeltem el, amely arra keresi a választ, hogy mitől sikeres egy csoport. Ezt a tagok elégedettségének függvényében képzeltem el. Így lett a függő változó az elégedettség, mely egy hétfokú likert skálán mért változó, a független változók pedig fontos csoportkohéziós tényezők (pl: lojalitás, csoport mérete, formalitás)

A vizsgálatához kétféle online kérdőívet használtam, egy magyar, és egy nemzetközi, vagyis angol változatot. A kettő közötti egyetlen különbség a megjelentetés helye volt, hiszen amerikai és európai WoW portálokon nem használhattam magyar nyelvű kérdőívet. A kérdőív csupán 11 ítemes volt, amely a kevesebb információért cserébe azzal kompenzálta a vizsgálatot, hogy a rövid kitöltési idővel növelje a mintaelemszámot. A kérdőív magyar és amerikai szerverek fórumain lett hirdetve, ezen belül is guild-fórumokon. Sajnos akadt példa, hogy bannoltak a fórumról spamolás vádjával, mert a kérdőív linkjét jelenítettem meg a fórumban. Illetve még az online-játékon belül is hirdettem, de sajnos ezzel az a probléma, hogy a játékban nem lehet megjeleníteni a hivatkozást, és a chat program szövegeit kimásolni, és így gyakorlatilag nagy mintaelemszámtól estem el. (Egy addon segítségével lehetséges, de ezt a játékosok kliens gépein kell telepíteni)

3.1 Független változók

A faktorok elkülönítéséhez nyílt kérdéseket használtam. A társadalmi kívánatoságnak való megfelelést pedig teljes anonimitással csökkentettem. Ez egy olyan veszélyforrás, amely kérdőíves vizsgálat esetében gyakran fennáll. A vizsgálat demográfiai változói közül csupán a

nemre, a korra, a játékbeli karakter fejlettségére (GS) és a játékkal töltött időre kérdeztem rá. Az 5. kérdés szűrőváltozóként volt jelen: „Tagja vagy-e guildnak? (ha nem, akkor a további kérdések nem vonatkoznak rád)”

A guild-dal kapcsolatos változók az alábbiak voltak:

- A guild létszáma („Körülbelül mennyi az online tagok száma a hétfégi délutánokon?”)
- A guild összetartása („Milyen a guildban a közösség, a csapatszellem?”)
- A guild morálja („Milyen a hangulat a guildchat-en?”)

A játékosokkal kapcsolatos változók:

- Lojalitás („Egy magasabb presztizsű, nagyobb guildért meggondolnád, hogy otthagyd a jelenlegit?”)
- Jogosultságok („Körülbelül mennyi jogosultságod van a guildban?”)

A guild-dal és a játékosokkal kapcsolatos változókat hétfokú likert-skálán mértem, ahogyan a függő változót (az elégedettséget) is, ezáltal megkönnyítve a statisztikai elemzést. A demográfiai adatok esetében a nem dichotóm változó, a kor és a karakter fejlettsége metrikus változók.

3.2 Hipotézis

Az egyetlen hipotézisem az, hogy a független változók segítségével fel lehet állítani egy regressziós modellt a guilddal való elégedettség tekintetében. Ez a modell meg fogja mutatni mely változóknak van nagyobb hangsúlya a függő változóra (elégedettség), illetve mely független változóknak van egyáltalán szerepe. Hipotézisem szerint mind a négy változó szerepet játszik, ezért vettem bele a vizsgálatban. A hipotézis felállításának indoklását egyrészt a játéktapasztalatommal tudom alátámasztani. Egykor én is aktív és rendszeres játékos voltam, teljes mértékben ráláttam a szerepjátékos csoportok életére, és tudományos szempontból azt mondhatjuk, hogy ez gyakorlatilag a vizsgálat kvalitatív része volt. Másrészt a független változók igen fontos csoportkohéziós tényezők, melyre a szakirodalmi háttér is rávilágít.

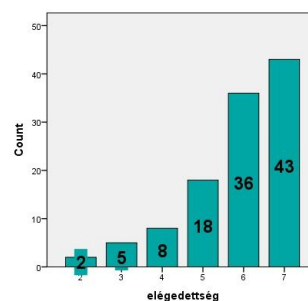
4. Leíró statisztikák

A mintaelemszám a statisztikai elemzés megkezdésekor 118 volt. Mivel a „Guildtagság” nevű dichotóm változó szűrte ki, hogy ki tagja játékon belüli közösségnek, ezért aki nemmel válaszolt, azt a személyt a vizsgálat további részébe nem vettem bele. Így alakult ki a 112 fős adatbázis. $N = 112$. Tehát ezzel az adatbázissal végeztem el az elégedettség modellezését a független változók segítségével.

Nemek arányában a férfiak majdnem kétharmados többségben voltak a nőkkel szemben (71 férfi; 41nő). A vizsgálatban részt vevő szerepjátékosok átlagéletkora 21,94 év volt, kerekítve 22 év. A legfiatalabb kitöltő 11 éves volt, a legidősebb 42. Átlagosan 27,21 órát játszanak hetente. Van, aki csak 15 órát játszik, de olyan is akad, aki 48-at. Mivel nyár végén, és szeptember elején történt a mintavétel, ezért ez sem megbízható információ a tanévkezdés és a nyári szünet miatt.

A karakterfejlettség átlaga: 6130 GS. Ami érdekes ebből a szempontból, az, hogy a legkisebb GS is, 5600, ami a vizsgált játékverzió keretében azt jelenti, hogy gyakorlatilag bármely eseményre eljuthat vele a karakter tulajdonosa.

A guildok mérete egy délutáni hétfvén átlagosan 44,06 online felhasználó. Mivel a szórás csak 8,55, és a minimum (30) és a maximum (70) közötti eltérés nem sok, ezért olyan tag nem volt a vizsgálatban, aki kis létszámú guild tagja lett volna. Persze ez csak becült adat, hiszen a kérdőívben is csak körülbelüli értékre kérdeztem rá. Tehát előfordulhat, hogy ugyanaz a guildtag másképp becüli meg a hétfégi létszámot.

1. ábra (elégedettség)

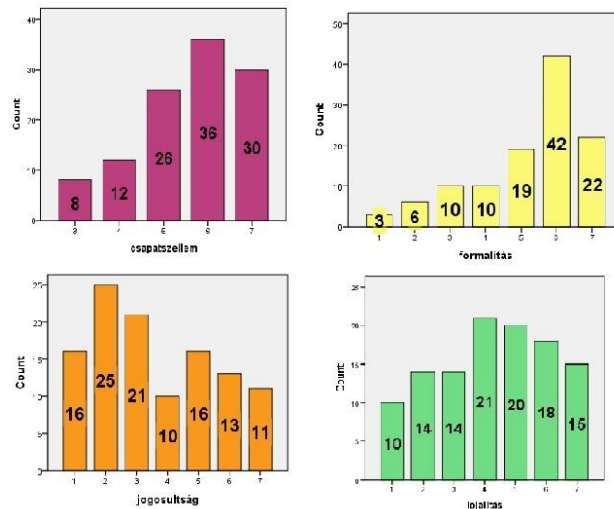
Az 1. ábrán láthatjuk, hogy a játékosok túlnyomó többsége elégedett a guildjával, sőt, a legtöbben a maximális elégedettséget jelölték meg.

A játékosok inkább lojális, mint sem hiszen 46 %-uk a középső érték felett van, míg a középső alatti értéket csak a válaszdók 36 %-a jelölte meg. A maradék 18 % a középső értéket jelölte meg. Egyébként a lojalitás 4,25-ös átlaga is mutatja ezt a tendenciát. A játékosok jogosultsága a leginkább vegyes független változó, mert pont a középső értéket kivéve mindegyik hasonló arányban fordul elő. Formalitás tekintetében a legtöbben (42-en) a 6-os értéket választották. Csapatpszellelem, lojalitás és formalitás tekintetében is a túlnyomó többség a skála felső végére korlátozódott. Tehát a diagramjuk alakzata igen hasonló a függő változóéhoz, nem véletlen korrelál a csapatpszellelem 0,505-tel a függő változóval szignifikánsan, ami egy közepes szintű korreláció. A lojalitás pedig 0,52-vel korrelál, ami szintén közepes, szignifikáns kapcsolat. A jogosultság is szignifikánsan korrelál az elégedettséggel, azonban csak 0,343-as szinten, ami gyenge. Az áttekinthetőség kedvéért táblázatban összegzem a szignifikáns korrelációkat a vizsgálatban. A formalitás is korrelál – még ha gyengén is – a csapatpszellemmel és a jogosultsággal, bár nem került bele a regressziós modellbe a formalitás, mint függő változó.

Változók	Korreláció mértéke
Elégedettség - lojalitás	0,52
Elégedettség - csapatpszellelem	0,505
Elégedettség - jogosultság	0,34
Lojalitás - csapatpszellelem	0,35
Lojalitás - jogosultság	0,309
Formalitás - csapatpszellelem	0,235
Formalitás - jogosultság	0,28

3. táblázat (korrelációk)

Az áttekinthetőség kedvéért a 2. ábrán alábbi 4 diagramon ábrázolom a 4 független változó gyakorisági eloszlását.

2. ábra (a csapatpszellelem, formalitás, jogosultság és lojalitás változók eloszlása)

5. Többváltozós statisztikai elemzés

A lineáris regresszió egyik feltétele a reziduumok (hibatagok) normál eloszlása. Ennek tesztelésére Kolmogorov-Smirnov próbát használtam, mely szerint teljesül a normál eloszlás feltétele ($Z = 0,42$; $p > 0,05$)

A másik fontos feltétel, hogy ne legyen multikollinearitás. Ez sajnos nem teljesült. A 3. és a 4. táblázat alapján láthatjuk, hogy vannak szignifikáns korrelációk a független változók között.

	elégedettség	lojalitás	csapatszellem	formalitás	jogosultság
elégedettség	-	0,521	0,505	0,342	0,182
lojalitás	0,521	-	0,352	0,309	0,078
csapatszellem	0,505	0,352	-	0,17	0,235
formalitás	0,343	0,309	0,17	-	0,281
jogosultság	0,182	0,078	0,235	0,281	-

4. táblázat (korrelációs mátrix)

A homoszkedaszticitás feltétele szintén nem teljesült. A reziduumok pontdiagramon történő ábrázolása segítségével teszteltem a feltételt, és a kiszélesedő alakzat miatt nem teljesült.

Ezek után a létrehozott lineáris regressziós modell „enter” módszere alapján megállapíthatjuk, hogy a hipotézis nem teljesült. A modell magyarázó ereje közepes (R Square = 0,418), az F-próba szignifikanciaszintje alapján elmondhatjuk, hogy a modellnek van magyarázóereje (F = 19,215; p > 0,05). A koefficiensek táblázatából csak a formalitás nem szignifikáns, tehát nem illik a modellbe. A független változók Béta-súlyait, és a szignifikanciaszinteket az 5. táblázat tartalmazza.

Független változó	Béta-súly	t-próba	Szign.
Lojalitás	0,229	4,187	0
csapatszellem	0,359	4,317	0
formalitás	0,108	2,11	0,03
jogosultság	0,02	0,323	0,74

5. táblázat (Béta-súlyok és szignifikancia szintek)

A modell független változói hiába bírnak jó bejósoló erővel, közöttük multikollinearitás áll fenn, ezért a továbbiakban a függő változóra nézve értelmetlen lenne a predikció. Tehát a modellből csak a korrelációs értékeket tudjuk hasznosítani.

6. *Diszkusszió, kitekintés*

A hipotézisem nem teljesült, hiszen a regressziós modell alapján nem lineáris a kapcsolat a függő és független változók között. Ezért összefoglalásképp csak a korrelációs értékeket tudjuk hasznosítani.

A vizsgálatból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az elégedettség közepes mértékben függ össze a lojalitással, és a csapatszellemmel, és gyenge a kapcsolat a jogosultsággal. A formalitás nem függ össze vele. Tehát azt mondhatjuk, hogy három vizsgált változó is szerepet játszik, hogy mennyire sikeres egy ilyen csoport: Ha a tagja lojálisak, erős közöttük a csapatszellem, és hogy mennyi jogosultságot kapnak a tagok. Az, hogy mennyire központi téma a játék és mellette mennyire van jelen az informális, hétköznapi téma, az nem számít a csoporttal való elégedettség megítélésében.

A gyakoriság-értékek alapján elmondhatjuk, hogy a vizsgált csoportokban átlagosan a hangulat informális, a tagok lojálisak, és a csapatszellem jó. Ezenkívül, elégedettek is a saját csoportjukkal.

A további terveim a kutatás fejlesztéséhez kapcsolódóan mindenképpen még több független változó használata. Olyanok, amelyek szintén fontosak a csoportkohézió szempontjából. Például: Vezetővel való elégedettség, rendszeres események gyakorisága. Illetve a játékosokkal kapcsolatban is több információra kérdeznék rá. De ami a legfontosabb, hogy a játék legfrissebb verziójában venném fel a vizsgálatot egy olyan szerverten, amit a játékfejlesztő cég üzemeltet. Ez egyrészt nem szabna korlátot a mintagyűjtésnek, másrészt a csoportok szerkezeti felépítése is összetettebb. Sajnos semmilyen saját élményű tapasztalatom nincs a

játék legfrissebb verziójában, illetve más népszerű MMORPG típusú játékokban, ezért próbálom vizsgálni az általam ismert verziót a World of Warcraft játékokban.

IRODALOMJEGYZÉK

- Brawley, L. R., Carron, A. V., & Widmeyer, W. N. (1987) Assessing the cohesion of teams: Validity of the Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*, 9.
- Fekete Zs. (2011) Amit szülőként feltétlenül tudnod kell a videojátékokról. In: *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra VI.* Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület. Balatonalmádi
- Fromann R. (2011) Magára hagyott generációk, avagy mit kezdünk az online (szerep)játékokkal? In: *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra VI.* Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület. Balatonalmádi
- Gebauer F. (2008) A Mérei-féle „Többszemponutú Szociometria” mai alkalmazási lehetőségei. In: *Budapesti Nevelő*. 2008/2
- Mérei F. (1971) *Közösségek rejtett hálózata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- O'Reilly, C. A., & Caldwell, D. F. (1985) The impact of normative social influence and cohesiveness on task perceptions and attitudes: A social-information processing approach. *Journal of Occupational Psychology*, 59.
- Sajtos L., Mitev A. (2007) *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest
- Smith, E. R., Mackie, D. M., (1995): *Social Psychology*. New York: Worth Publishers
- Szabó J. (2013) Személyiségjegyek a virtuális világban. In: Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és könyvtartudományi szekció rezümekötet és programfüzet. Eszterházy Károly Főiskola Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar kiadója, Eger
- Szokolszky Á. (2004) *Kutatómunka a pszichológiában*. Osiris kiadó, Budapest
- Tóth L. (2004) *Pszichológia a tanításban*. Pedellus tankönyvkiadó, Debrecen
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes P. J., Reicher, S. D., Wetherell, M. S. (1987) *Rediscovering the social group: A self categorization theory*. Oxford: Blackwell

Mindszenty József, ahogyan „Isten felé: toronyirányt!” jelmondatában megfogalmazta ¹, egész életében következetesen elutasított minden, a keresztény hittel ellentétben álló diktatórikus törekvést: mind a német, mind a szovjet megszállás alatt vállalta meggyőződéséért a börtönbüntetést a „fehér vértanú”. A II. világháború alatt nemcsak a zsidóság érdekében emelte fel a szavát, hanem a másik üldözött, faji ellenségnek tekintett népcsoporttal, a cigánysággal is szolidaritást vállalt.

A cigányság segítése esztergomi érseki kinevezésekor még a Szentszék előtt is fontos érvek számított. 1945. augusztus 14.-én a Serédi Jusztinián halálával megüresedett magyar egyházfői tisztség betöltéséről tárgyalt XII. Pius pápa P. Nagy Töhötöm jezsuita szerzetessel, aki Mindszenty mellett felhozta, hogy zalaegerszegi plébánosként és veszprémi püspökként „Sok éven át fáradozott a szegény cigányok segítésén.” ²

Ezt az állítást számos dokumentum támasztja alá Mindszenty lapjában, a *Zalamegyei Újság*ban.

A Zalamegyei Újság vezércikkei a cigányság integrációjának útjáról

A *Zalamegyei Újság* szellemi irányvonalát Mindszenty József (1942 februárjáig Pehm József) szabta meg. az 1918-tól eleinte hetilapként, majd heti három alkalommal, 1924-től pedig napilapként megjelenő sajtóorgánum a zalaegerszegi plébános saját nyomdája, a „Zrínyi” *Nyomdaipar és Kereskedés Rt. (Zrínyi Nyomda) kiadásában látott napvilágot. Az újság 1918 és 1922 közötti számaint a II. világháború után teljes egészében megsemmisítették, így sem az OSZK-ban, sem a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárban nem lelhetők fel ezek az évfolyamok.*

A *Zalamegyei Újság*, amellett, hogy részletesen követte Mindszenty prédikációt, beszédeit, ill. egyházi és közéleti megnyilvánulásait, számos cikket is közölt a plébános tollából. A kor szokásának megfelelően az általa írt vezércikkek egy részét nem a saját nevével, hanem név nélkül vagy különféle monogramokkal jegyezte.

A cigányság felemelésének, polgárosodásának sürgető szükségességéről a *Zalamegyei Újság*ban az első fennmaradt írás az 1929. június 28.-i számban *A cigányok* c. vezércikk. Az –s –n monogrammal megjelölt szerző – stílár, fogalmazásbeli jellegzetességei alapján – valószínűsíthetően Mindszentyt takarja, de az teljesen bizonyos, hogy a szerkesztőségben a cikk írójával alaposan konzultált a plébános.

A vezércikk kifejti, hogy a cigány népcsoport a cigányzenével maradandó módon hozzájárult a magyar kultúrához: „Az úri cigányok elsőrendű muzikusok, a magyar örömmek és bánatnak legkiválóbb kísérői, az idegen zeneműveknek lágyszavú magyarozói. Gyermeküket iskoláztatják, egyetemet is végeztetnek velük. Ezek már úri emberek barátai, fejedelmi udvarok mulattatói, a magyar zeneiségnek a szélrőzsa minden irányában a legszorgalmasabb széthordói. Ezért büszkék lehetünk úri cigányainkra.”

Ezzel a réteggel az írás szembeállítja a kóborló cigányok nagyszámú, társadalmon kívül álló csoportját, akik számára a letelepítés és az iskoláztatás mielőbbi követelmény lenne. Ez az asszimilációs program József főherceg koncepcióját igyekszik feleleveníteni és továbbgondolni:

¹ F ... s.: Toronyiránt! In: *Zalamegyei Újság*. XX. évf. 241. szám 241. szám 1937. október 24. (vasárnap) 1.o. – Mindszenty a saját lapjában, a *Zalamegyei Újság*ban számos írását aláírás nélkül jegyezte vagy különféle monogramokkal látta el, ilyen rövidítés az F ... s. is.

² Balogh Margit: Mindszenty József és a KALOT. In: Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945. Felolvasóülések Veszprém történetéből 4. Szerk.: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996, Veszprémi Érsekség – Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata – Laczkó Dezső Múzeum. 48-62.o. (53.o.)

„Boldogult József főherceg jólelkének sem sikerült az áldozatok legnagyobb árán sem a kóborló cigányokat egy helyhez kötni.”³

A hadvezérként, botanikusként és társadalmi, ill. jótékonyági egyesületek szervezőjeként is jelentős Habsburg-Lotharingiai József Károly főherceg (1833-1905) elsőként szorgalmazta politikai téren a cigányság integrációját, letelepítését és oktatását, tudósként – az MTA igazgatósági, majd tiszteleti tagjaként – pedig cigány szótárt szerkesztett és megírta az első cigány nyelvtannal foglalkozó szakkönyvet.⁴

József főherceg kísérlete nem hozta meg a kívánt eredményt. Mindszenty lapjának vezércikke a társadalmi felelősségre, a többségi társadalom közönyére hívja fel a figyelmet: „Sokat lehetne írni erről a kérdéstről és arról a közönyről, amellyel elhaladunk a cigányok élete mellett. Csak akkor fordul feléjük a figyelmünk, ha már a bíróságok elé kerülnek a cigányok valami bűnügyben.”

A bűnmegelőzésen túl azonban komplex kérdésként láttatja az integrációt, amelynek legfontosabb eleme: az oktatás, a cigányság integrációja a magyarországi iskolarendszerbe. Szemléletes helyi példákat is hoz tehetséges cigány származású diákok kirekesztésére, szegregációjára:

„A törvény kötelezi őket is, hogy gyermekeiket iskolába járassák. A múlt iskolai évben bevetődött hozzám két elemi iskolás cigánygyerek. A bozsoki úti otthonukba délre nem akartak hazamenni, mert kettőre már az iskolában kellett lenniök; de talán nem is főztek otthon nekik semmit, tehát úgy koldulták ki maguknak az ebédet a városban. Mindkettő kitűnő tanuló, jó magaviseletű gyerek. Kérték, hogy eszközöljem ki nekik, hogy a gimnáziumba fölvegyék őket: mert ők nem akarnak cigányok maradni, tudják, hogy az ő cigányéletük nagyon csúnya élet. Az idén ismét könyörgött nálam egy harmadik. Ennek az írása, mint a gyöngy, a könyve tiszta, hogy sok úrigyerek megirigyelhetné. Első tanuló és kifogástalan viseletű. Az első kettő látta igyekezetének sikertelenségét, kezd visszasülyedni a cigányposványba, amiből magukat gondolatban már egészen kiemelték. Az egyik, ha már nem tanulhat tovább, legalább cipész, a másik asztalos szeretne lenni, de nem veszik be őket sehol, mert cigányok.

Azt hiszem, a cigánykérdést leginkább meg lehetne oldani az ilyen kínálkozó alkalmak fölhasználásával. A hatóságok és a társadalom fogjon össze és tegye lehetővé, hogy az ilyen iparkodó cigánygyerekek belejussanak a polgári társadalmi életbe. Ezek aztán magukkal vihetnék a többieket is...” A cigány értelmiség megteremtése így kapcsolódik össze az egész népcsoport integrációjának, asszimilációjának programjával.

A vezércikk záró gondolatában feltűnik a József főherceg által képviselt felvilágosult, humanista álláspont mellett a keresztény meggyőződés is, melynek értelmében minden ember Isten saját képére formált gyermeke: „A cigány maga akar civilizálódni, maga akar a tisztességes polgári életbe átlépni. Fogjuk meg a kezét ennek a szintén Isten képére teremtett embertársunknak,

³ -s –n.: A cigányok. In: Zalamegyei Újság. XII. évf. 144. szám 1929. június 28. (péntek) 1.o.

⁴ József főherceg: Cigány nyelvtan. Románo Csibákero Sziklaribe. Budapest, 1888, MTA; József főherceg – Wlislöck Henrik: A cigányokról. A cigányok történelme, életmódja, néphite, népköltése, zenéje, nyelve és irodalma. Budapest, 1895, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.; a letelepítés előkészületeként: A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás eredményei. Budapest, 1895, Statisztikai Hivatal (Magyar Statisztikai Közlemények U.F.9.); az alcsúti birtokára letelepített cigányokról: József főherceg: Észleletek az Alcsúton letelepedett sátoros cigányokról. Budapest, 1893;

http://www.kethanodrom.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2053:habsburg-jozsef-karoly-fherceg-es-a-ciganyok&catid=62:tarsadalomciganyosag&Itemid=86 – Báthory János: Habsburg József Károly főherceg és a cigányok;

http://www.kethanodrom.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=344:jozsef-fherceg-es-a-romak&catid=62:tarsadalomciganyosag&Itemid=86 – Soós István: József főherceg és a romák;

segítsük át a szakadékon, vegyük a társaságunkba, hogy minél jobban leszálljon a dánosi és a kassai cigányok száma.”⁵

A cigányság polgárosodását: letelepedését és iskoláztatását irányozza meg a *Zalamegyei Újság* 1931. október 10.-i számának név nélkül megjelentetett vezércikke is, szintén *A cigányok* címmel: „A polgárosodás csak akkor következhetik be, ha a cigányok szétszóródnak és megszűnik a lehetősége annak, hogy egy helyen nagyobb csoportokban lakhassanak. Erre természetesen várunk kell most már, de meg kell követelni az egy kolónián lakó cigánycsoporttól, hogy háztáját éppúgy tartsa rendben, mint a község többi lakói, hogy az udvar, a lakás tiszta legyen, a gyermekek pedig föltétlenül járjanak iskolába.”⁶

Mindszenty József a XVIII. század kiemelkedő katolikus főpapjáról, Padányi Bíró Mártonról írt, 1934-ben megjelent *Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora* c. történeti művében röviden kitért a korabeli cigányság társadalmi felemelésének igényére. Padányi az integráció alapfeltételének azt tartotta, hogy a cigányságot „rá kell szorítani a munkára.” A vándorló életforma felszámolását szorgalmazva „érdekükben könyörületből ... levelez a vármegyével, hogy ott, ahol – mint pl. Sümegen – már letelepedtek, ne vegyék el lovaikat.”⁷

Mindszenty a szélsőjobboldali megoldások ellen

Az 1930-as évek közepére a szélsőjobboldali ideológia egyre erőteljesebben terjedt a közgondolkodásban. A cigányság helyzetének rendezése több politikai oldalról is felmerült. A *Zalamegyei Újság* álláspontja továbbra is az integráció, s ennek érdekében egy átfogó törvényi szabályozás: „A kóborlást végleg meg kell szüntetni, rendes életmódra, munkára kell a kóbor cigányokat szoktatni, kényszeríteni. Elvégre is a huszadik században vagyunk, magas kultúrájú államban élünk, teljesen érthetetlen tehát, miért nézzük ölbetett kezekkel, hogy állandó lakás- és rendes foglalkozás nélküli csoportok csatangoljanak az országban. ... hanem rendezzük haladéktalanul törvényhozás útján a cigánykérdést. ... joggal várja tehát az ország népe a cigányügy gyökeres megoldását.”⁸

A kérdésben az indulatok egyre inkább elszabadultak: a sterilizáció és a tetoválás szorgalmazása a náci haláltáborok gyakorlatát vetítette előre. Mindszenty a *Zalamegyei Újság* 1934. október 27.-i számának nagy valószínűség szerint saját maga által jegyzett, „*A somogyiak tetováltatni akarják a cigányokat. A cigányügy rendezésének itt van a legfőbb ideje.*” c. vezércikkében megdöbbenésének adott hangot, amikor a szomszédos Somogy megye marcali járásának mezőgazdasági bizottsági ülésén az alábbi határozatot hozták:

1. a cigánykataszter fölállítása,
2. a cigányoknak a születésük után való tetoválása,
3. a cigányok helyhez kötése és rendszeres iskoláztatása,
4. az elhullott állatok húsának élvezhetetlenné tétele és a koldulás eltiltása.

Mindszenty főként a tetoválás ellen emelt szót, amely súlyosan sérti az emberi méltóságot: „Azonban a rendezésnél semmi esetre sem szabad túlmenni az emberiség határán, tehát nem helyeseljük azt, hogy a cigányokat „tetoválják”. Ez már büntetésszámba menne, amit a cigányok még sem érdemelnének meg, mert hiszen nem ők az okai annak, hogy helyzetük a mai napig rendezetlen.” A letelepítéssel és a koldulási tilalommal egyetértett, de csak annyiban, amennyiben ez a cigányság társadalmi integrációját elősegíti: „Szigorú intézkedésekkel kell őket helyhez kötni, a csavargástól, koldulástól eltiltani, de megőrizni őket nem szabad.” A döghús fogyasztási tilalmát is az asszimiláció aspektusából látatja: „Az elhullott állatok húsát föltétlenül élvezhetetlenné kell tenni, mert, ha ezt a cigányok meg nem ehetik. Akkor alig lesz ennivalójuk

---

⁵ -s –n.: *A cigányok*. In: *Zalamegyei Újság*. XII. évf. 144. szám 1929. június 28. (péntek) 1.o.

⁶ *A cigányok*. In: *Zalamegyei Újság*. XIV. évf. 236. szám 1931. október 10. (szombat) 1.o.

⁷ Pehm József: *Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora*. Zalaegerszeg, 1934, Zrínyi Nyomdaipar Részvénytársaság. 208.o.

⁸ Nem tudjuk, In: *Zalamegyei Újság*. XVII. évf. 210. szám 1934. szeptember 18. (vasárnap) 1.o.

és így rákényszerülnek arra, hogy beletörődjenek a teremtenő új helyzetbe s munkás tagjaivá váljanak a társadalomnak.”⁹

Zalaegerszezen az 1934. december 11.-i megyegyűlés foglalkozott a törvényi szabályozás előkészítésével. A december 4.-i lapszám a következőképpen jelöli meg a célokat: „szükséges, hogy – amint a zalaegerszegi járási bizottság ülésén is elhangzott, – a kormány sürgősen országos értekezletet hívjon össze, amelyen megállapíthatják, mit kell tartalmaznia a cigánykérdést rendező törvénynek. Mert ezt a kérdést mindenesetre törvényhozási úton kell dűlőre juttatni.”¹⁰ A Dunántúl más megyéi is az átfogó törvényi szabályozást szorgalmazták: „Azóta a cigánykérdés már az egész országot foglalkoztatja” – írta a Zalamegyei Újság 1935. január 18.-i száma, Sopron, Veszprém és Fejér vármegyéket külön kiemelve.¹¹

A Zala vármegye törvényhatósági kisgyűlésének, Gyömörey György főispán elnökle mellett december 11.-i délelőtt megtartott havi rendes ülése a letelepítés elősegítésében kívánt előrelépni: „A közgyűlési tárgyak előkészítésénél javasolják, hogy a Vármegye csatlakozzék Veszprém megyének ahhoz a föllíratához, hogy tiltsák el a cigányokat a kóborlástól.”¹²

1934 decembere folyamán a zalaegerszegi járás mezőgazdasági bizottsága ülésén a felszólalók a letelepítés, a munkavállalás, az adóztatás és a koldulás beszüntetése terén tettek javaslatokat. A sterilizáció kérdése ekkor merült fel megyei szinten először, amelyet Mindszenty lapja azonnal elítélt: „Sőt még a sterilizáció kérdése is felmerült, ami azonban természetszerűen nem volna helyes, mert a legelemibb emberi jogokat érinti.” A cikk szomorúan állapítja meg: „Somogy megyében szintén felmerült a sterilizáció ötlete, hogy a cigányfaj ne szaporodhassék tovább.”¹³

A törvényi szabályozás azonban elmaradt, a Darányi-kormány alatt 1937-ben ismét felvetődött a kérdés. A *Zalamegyei Újság* 1937. február 27.-i számának *Feljegyzések* c. vezércikke tájékoztat az újabb fejleményekről: „A cigányügy rendezését még 1928-ban megígérte a belügyminiszter (a Bethlen-kormány alatt Scitovszky Béla – N.L.), de azért még máig sem került sor arra. ... Most legutóbb a Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete terjesztett javaslatot a belügyminiszter elé”, amely a letelepítést, ill. fényképes igazolványok és személyazonosságot igazoló jegyek bevezetését irányozza elő. A letelepítést és a polgárosodást a cigány lótenyésztés visszaszorításával kívánja elérni: „El kell rendelni a cigányok lovainak eladását, mert mindaddig, amíg lovuk van, kóborolni fognak.”¹⁴ Országos törvény ezúttal sem született, a javaslatok még az elején elakadtak...

1939 elején az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara „sürgős és gyökeres intézkedések megtételére kérte fel” az Imrédy-kormány földművelési miniszterét, gr. Teleki Mihályt. A *Zalamegyei Újság* 1939. január 15.-i száma foglalkozott a szigorú megoldásokat szorgalmazó tervvel: „A cigánykérdés rendezése érdekében az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara sürgős és gyökeres intézkedések megtételére kérte fel a földművelési minisztert. Nyomatékosan rámutatott a kamara ennek a kérdésnek nagy jelentőségére és arra, hogy ennek mielőbbi megoldása általános gazdakívánság. Mint megoldási lehetőséget megemlítette, hogy a telepítéssel kapcsolatosan a cigányokat egy helyre telepítsék és ott szigorú ellenőrzés alatt tartásuk, lótenyésztésüket vonják el stb. A kamara a módszerek tekintetében nem foglalhat

⁹ A somogyiak tetováltatni akarják a cigányokat. A cigányügy rendezésének itt van a legfőbb ideje. In: *Zalamegyei Újság*. XVII. évf. 244. szám 1934. október 27. (szombat) 1.o.

¹⁰ A cigánykérdés is sorra kerül a december 11-iki megyegyűlésen. In: *Zalamegyei Újság*. XVII. évf. 274. szám 1934. december 4. (kedd) 2.o.

¹¹ Lakatlan szigettől a sterilizációig mindenfélét ajánlanak a cigánykérdés megoldására. Érdekesség a cigányokról. In: *Zalamegyei Újság*. XVIII. évf. 18. szám 1935. január 18. (péntek) 2.o.

¹² A kisgyűlés egyhangúan Bódy alispán visszatartása mellett foglal állást. In: *Zalamegyei Újság*. XVII. évf. 279. szám 1934. december 11. (kedd) 1.o.

¹³ Lakatlan szigettől a sterilizációig mindenfélét ajánlanak a cigánykérdés megoldására. Érdekesség a cigányokról. In: *Zalamegyei Újság*. XVIII. évf. 18. szám 1935. január 18. (péntek) 2.o.

¹⁴ Feljegyzések. In: *Zalamegyei Újság*. XX. évf. 47. szám 1937. február 27. (szombat) 1.o.

határozottan állást, hanem teljes bizalommal kérte a földművelésügyi minisztert, hogy a belügyminiszterrel egyetértésben teremtsen végre rendet ebben a régóta vajdó kérdésben.”¹⁵

Cigányzene vagy jazz? A magyar nóta válsága

Mindszenty lapja arra is felhívta a többségi társadalom figyelmét, hogy az 1930-as években a cigányzenészek egyre válságosabb helyzetbe kerültek. A 1935. október 24.-i számának *Panaszkodnak a cigányok* c. cikke megvilágítja ennek okait, a rádió elterjedését és a jazz egyre népszerűbbé válását: „Megnehezült az idők járása a szegény cigányzenészek fölött. Feketeholló számba megy ma már az a vendéglő és kávéház, ahol cigánybanda játszik. A gyérszámú közönség rádió, vagy dzsessz mellett élvezzi a háromdecit, a hosszúlépést, szürcsöli a feketét. ... Panaszkodnak a cigányok, Zalaegerszegen éppúgy, mint más városban, akár a fővárosban.” A zalai székhelyen élő munkanélküli cigányzenészek a vármegye vezetéséhez petíciót intéztek. A sajtóorgánium teljes szolidaritást vállalt az egzisztenciájukat veszített emberekkel, hangsúlyozva, hogy ők is a helyi társadalom értékes tagjai: „Zalaegerszegen négy banda körülbelül negyven taggal áll munka nélkül. ... A „hely nélkül” szolgáló cigányok most beadványt intéznek az alispánhoz, a polgármesterhez, a rendőrség vezetőjéhez, hogy valamiképpen segítsenek rajtuk, hiszen ők is egerszegiek. ... Talán az volna az egyedüli lehetőség a cigányzenészek megsegítésére, ha a dzsesszbandák szereplését korlátoznák? E fölött majd gondolkoznak azok, akikhez elhat a cigányok kérése. És ha tudnak, segítenek is rajtuk. Ha tudnak...”¹⁶

A zalaegerszegi cigányzenészek nagyszabású rendezvényt ünnepelték meg 1937. május 7.-én és 8.-án a cigányzenészek magyarországi letelepedésének 500 éves jubileumát. A *Zalamegyei Újság* részletes előzetessel hívta fel a figyelmet az eseményre:

„Most ötszáz esztendeje, hogy a cigányzenészek Magyarországon megtelepedtek. Azóta küzdelmes sorsuk összeforrt a magyar zenével, dallal a félezer esztendő alatt kiérdemelték teljes megbecsülésünket. A magyar cigányzenészek szövetsége a félezer éves jubileumot országos ünnepség keretében ünnepli meg Áldozócsütörtökön. Az ünnepből – mint már megirtuk, - a zalaegerszegi cigányzenészek is ki veszik részüket s holnap, Áldozócsütörtökön hazafias térzenét adnak az Országzászlónál.

Ezt megelőzően ma este az egyesített cigányzenekarok a helybeli prímások vezetésével szerenádokat adnak a főispánnak, az alispánnak és a polgármesternek.

A szerenád a vármegyeháza előtt fél 9 órakor, a polgármesternél 9 órakor kezdődik.”¹⁷

A Zalaegerszegi Katolikus Legényegyesület 1941. február 23.-án vasárnap, este 8 órától a Kultúrházban rendezett nagybálján is központi szerep jutott a cigányzenészeknek: „Sipos Árpád és Feri jónevű cigányzenekara húzza a talpalávalót” – tudatja a *Zalamegyei Újság* 1941. február 19.-i számának előzetese.¹⁸ A február 21.-i számban a részletes program is fennmaradt – a számok közül érdemes kiemelni a *cigány* c. cigányhistoriát, amely a többségi társadalom figyelmét:

1. Engem senki még nem szeretett (angol-keringő)
2. Valahol messze földön (hawaji tangó)
3. Szeretném, ha szeretnél (show-fox, duett)
4. A cigány (cigányhistoria). Előadják: Boncz Imre és Pete Géza.
5. A furfangos asszony (paraszthistoria). Előadják: Válics Joli, Szalay József, Szökrönyös István és Csertői Károly.
6. Szeretem a napot (slow-fox)

---

¹⁵ A cigánykérdés rendezése. In: *Zalamegyei Újság*. XXII. évf. 12. szám 1939. január 15. (vasárnap) 2.o.

¹⁶ *Panaszkodnak a cigányok*. In: *Zalamegyei Újság*. XVIII. évf. 244. szám 1935. október 24. (csütörtök) 2.o.

¹⁷ A cigányzenészek félezeréves jubileuma. Ma este szerenád a vármegyeház előtt, holnap térzene az Országzászlónál. In: *Zalamegyei Újság*. XX. évf. 101. szám 1937. május 8. (csütörtök) 3.o.

¹⁸ Napi Hírek. In: *Zalamegyei Újság*. XXIV. évf. 41. szám 1941. február 19. (szerda) 3.o.

7. Mindig maga jár az eszemben (slow-fox, duett)
8. Te vagy nekem (tangó-szerenád), trió.

Az énekszámokat Ángyán József joghallgató, mint saját, díszoklevéllel és ezüstéremmel kitüntetett szerzeményeit adja elő zongorán.

A szövegeket éneklik: Svastics Ödön, Boncz Imre és Pete Géza joghallgatók.”¹⁹

Izgalmas kultúrtörténeti dokumentum a világhírű cigányprímással, Berkes Bélával (1859-1935) készített interjú a *Zalamegyei Újság* 1938. február 27.-i számában. A visszavonult prímás készséggel adott interjút Nyáry Lászlónak²⁰, miután véletlenszerűen egy fogorvosi rendelő előszobájában találkoztak, de kikötötte, a beszélgetés csak a halála után jelenhet meg.

A cigányzenészek egzisztenciáját fenyegető jazz térhódításának Berkes Béla hosszabb távon nem tulajdonított különösebb jelentőséget:

- Nem fél a jazz hódításától? – kérdem.
- Nem! Amíg magyar cigány lesz, addig a jazz nem veszélyes. Divathóbort, majd elmúlik, de a magyar cigánymuzsika soha!”

A világon mindenütt ünnepezt virtuóz már gyermekkorában eljutott Párizsba. Ismeretséget kötött a korabeli arisztokrácia színe-javával, többükkel baráti kapcsolatba is került: „Colignac Bourbon herceg éveken keresztül írt nekem, a nagyháború óta hírért sem hallottam.” Londonban is a legbefolyásosabb körök ismerték el a tehetségét: „1880-ban már Londonban muzsikáltam, hol a Hotel Savoyban, hol a Cecilben. ... a lordok kedvence lettem és mennyire a szívéhez nőttem a walesi hercegnek! Ismerték muzsikámat a Rotschildok palotái is, Rotschild Náthán, Ferdinánd, Alfréd, Leopold csak az én muzsikámra volt kíváncsi. A walesi herceg számon tartotta esténcént, melyik palotában vagyok, mindenütt felkeresett. Nem dicsekvésképpen mondom, de mindig olyan szépen mosolygott rám és parolázott, minden nótámat mindig megdicsérte.”

Az orosz udvarban, a szentpétervári cári palotában 1892-ben és 1893-ban vendégeskedett. Itt ismerte meg a III. Sándor bizalmát élvező szerb trónkövetelőt, Karagyorgyevics Pétert, az 1903-tól 1918-ig uralkodó I. Péter (vagy Petar) szerb királyt. A politikus a prímás előtt őszintén beszélt a magyarokról alkotott véleményéről: „Furcsa, amit most fogok mondani, mert én is megkérdeztem tőle, hogy szereti-e a magyarokat. Azt felelte erre, hogy a környező államok népe közül egyedül a magyarokat szereti és becsüli nagyra a nemzetünket, kénytelen azonban úgy mutatni, hogy nem szeret bennünket, mert ha ezt nem tenné, őt magát is leszólnák. Különben is magyarul beszélgetett velem Petár.”

A nemzetközi sikereknél Berkes Béla azonban többre tartotta a bécsi udvar elismerését: „Róma, Páris, London, Szentpétervár emlékei mellett a vén cigány legnagyobb öröme, hogy ő volt Ferenc József kedvelt prímása és Erzsébet királynéé, valamint Rudolf trónörökösé. Ferenc József nemességet is adott neki. „Cserhádi” előnévvel tüntette ki Héderváry Károly gróf felterjesztésére, Pálffy Miklós főudvarmester ajánlására udvari zenész címet is kapott. Sokszor muzsikált Gödöllőn is.” A muzsikus felelevenítette, hogy Erzsébet királyné legkedvesebb nótája a füredi emlék („Képeddel alszom el, képeddel ébredek!”), Ferenc József a „Vékony deszka kerítés...” volt, Rudolf pedig az „Édesanyám is volt nekem...” és a „Ha én nagyságos úr lehetnék...” c. dalokat hallgatta a legszívesebben.

¹⁹ A Katolikus Legényegylet február 23-i báljának műsora. In: *Zalamegyei Újság*. XXIV. évf. 43. szám 1941. február 21. (péntek) 3.o.

²⁰ <http://www.netlexikon.hu/yrk/Ryrgenwm/11109> - Nyári László (1913-1970): jogász, 1935-től a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott, majd 1945 után a színházak államosításának előkészítésében vett részt. 1948-ban az állami színházak miniszteri biztosa, 1949-től 1951-ig a Népművelési Minisztérium szakembere volt. Ezután az Operaházban és az Operettszínházban dolgozott és színházi ügyvitelt tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. Több könyvet írt: Szórakoztató zenészek zsebkönyve (Bp., 1960), Latabár Kálmán-albumot (szerk. - Bp., 1962), Színházi útmutató (Bp., 1964); A színházi jog egyes kérdései (Bp., 1968).

Az I. világháborút követő politikai összeomlás kataklizmája Berkes Béla pályáját is félbeszakította. A visszaemlékezés a következőképpen idézi vissza politikai és művészi elszigetelődését: „sötétképű, fiatalember ül a Hungária egyik asztalánál és revolverét maga elé dobva, követeli az öreg Berkestől, hogy azonnal hagyja abba a magyar nótákat és húzza el az „Internacionálét”. Az öreg cigány látja, hogy fent ül a karzaton társaságával Kun Béla. Elborul előtte a világ, hegedűjét a cimbalomra vágja és kimegy a kávéházból... Örökké keresték ezután.”

21

Dr. Kéthely Sándor összefoglaló írása a cigányságról

– polémia az előítéletekkel és a nemzetiszocialista fajelmélet alaptézisével szemben

Mindszenty az előítételek felszámolása, az objektív szemlélet kialakítása érdekében jelentette meg a miskolci evangélikus jogakadémia professzora, Dr. Kéthely Sándor ²² *A cigányok. A cigányság neve, származása, nyelve, vallása, a cigány faji jelleme, a cigányság babonája, halálfélelme, irtózása a halottaktól.* c. írását a *Zalamegyei Újság* 1941. április 19.-i számában.

A tudományos, ismeretterjesztő cikk a kölcsönös megértés és közeledés jegyében hívja fel a figyelmet a kisebbségi népcsoport eredetére, történelmére és kultúrájára. A cigányság árja eredetének hangsúlyozásával az írás a szélsőjobboldali-hungarista történelemszemléletnek üzent hadat, amelynek a kalandor festő, Zajti Ferenc *Zsidó volt-e Jézus?* ²³ és Baráth Tibor (nyilas ideológus, a hungarista puccs után a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felsőoktatással foglalkozó ügyosztályvezetője) *A magyar népek őstörténete* ²⁴ c. propagandamunkái, ill. Szálasi Ferenc írásai ²⁵ az alapművei. Ezek a rendkívül zavaros, meggyőző bizonyítékokat nélkülöző, önellentmondásos fejtegetések megfeleltetik egymásnak az árját, a gondvánait /az évmilliárdokkal, az Atlanti-óceán megjelenése előtt létezett őskontinensen, Gondvánán (Dél-Amerika és Afrika egysége) valójában nem létezett ember/, a sumért, a pártust (olyan más népekkel együtt, mint az egyiptomi, a görög, az etruszk, a római, germánok stb.) és a magyart, mint „felsőbbrendű, kultúra-és értékteremtő” nemzeteket. Ezzel szemben tételezték fel az ún. „alsóbbrendű” fajokat, főként a sémitákat, akiket „romboló népekként” állítottak be. A kiindulópont, a német náci ideológia a cigányságot egyértelműen „alsóbbrendűnek” tartotta és az „Endlösung” jegyében a teljes kiirtásukat irányozta elő. A fajbiológia egyik fő propagandistája, Hans Günther a cigányságot eredetileg árja népként határozta meg, viszont kiemelten hangsúlyozta „keveréknép”-jellegüket, keveredésüket a sémitákkal és más népekkel (dravida, török, szlávok). Éppen ezért a sémita hatás miatt ítélte el teljes egészében a népcsoportot, állítva, hogy „a cigányok voltak azok, akik idegen vért hozták be először Európába”. ²⁶

---

²¹ Nyáry László eredeti riportja: Az öreg cigány visszanez a múltba. Berkes Béla, a császárok, királyok híres primásának emlékei. In: *Zalamegyei Újság*. XXI. évf. 47. szám 1938. február 27. (vasárnap) 4-5.o.

²² <http://data.decalog.net/enap1/liens/fonds/F7H26.pdf> - Dr. jur. Kéthely Sándor: Az öngyilkosság és az euthanasia. Kriminálpolitikai tanulmány. A Miskolczi Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia szemináriumainak értekezései. 2. szám. Pécs, 1924, Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda Rt. Különlenyomat a Miskolczi Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia 1923/24. évi almanachjából.

²³ <http://www.angelfire.com/real3/hmult1/konyvek/zsjezus0.htm> - Zajti Ferenc: *Zsidó volt-e Jézus?* (Bp., 1936)

²⁴ <http://www.angelfire.com/real3/hmult/barat/mosbar.htm> - Baráth Tibor: *A magyar népek őstörténete.*

²⁵ Szálasi Ferenc: *Börtönnapló 1938-1940.* Bp., 1997, Budapest Főváros Levéltára és a Filum kiadása. 109-110.o. (1939.júl.6.); Szálasi Ferenc börtönben írt feljegyzései (1945. október 23- 24) a nyilasok fajelméletéről. In: Szálasi-per. Bp., 1988, Reform Kiadó. 139-140 o.

²⁶ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Porajmos> , <http://en.wikipedia.org/wiki/Porajmos> ,

http://en.wikipedia.org/wiki/Hans_F._K._Günther ,

<http://history1900s.about.com/od/holocaust/a/gypsies.htm> ,

http://www.didaweb.net/mediatori/articolo.php?id_vol=46 – Ian Hancock: A Brief Romani Holocaust

Chronology, http://kitekinto.hu/hatter/2009/08/17/porajmos_az_elfelejtett_holokausz/#.Ulci8dl73Kg – Lénárt G. József: Porajmos, az elfelejtett holokausz

A ködös feltételezésekkel polemizálva Dr. Kéthely Sándor szigorúan tudományos alapon közelítette meg a kérdéskört, nyelvészeti bizonyítékokat hozva a cigányság indiai, árja eredetére vonatkozóan. A hivatkozásául szolgáló értékes forrásanyagokat is pontosan megjelölte:

„Ennek az egész földön elterjedt kóbor népnek a számát korábban öt millióra becsülték, amelynek negyed része Európára esik. Magukat „rom”-nak (embernek), vagy „káló”-nak (fekete) mondják, de sokféleképpen hívják őket. Az angolok állítólagos egyiptomi származásukra emlékezve „gypsy”-nek, a spanyolok egypliano-nak, a portugálok cigano-nak, a franciák bohémien-nak, a németalföldiek ungern-nak, a dánok és svédok tatern-nak és heidenen-nak nevezik őket, a finnek mustalainen (fekete) megjelöléssel illetik őket. Nálunk, ugyancsak e nép állítólagos egyiptomi származására tekintettel a „fáraók népe” megjelölés járja. Mária Terézia 1761. november hó 13-án kelt rendeletében akként rendelkezett, hogy a cigányok az „újlakosok”, „újmagyarok”, „újparasztok” (Neubauer) megjelölést használják. Firduszi elbeszéléseiből tudjuk, hogy Beran Gur, Perzsia királya a Krisztus utáni V. században egy indiai uralkodótól 12000 cigányt kapott (luri). Valóban fejedelmi ajándék! A kutatók nagy tömege a cigányság őshazájával valóban Indiát jelöli meg. Maga a cigányság Európában való megjelölésekor már mit sem tudott őshazájáról s így feltehető, hogy évszázadokon át vándoroltak, mielőtt Európában feltűntek volna. Magyar ember volt az első, aki a cigányok indiai származására rámutatott. 1776-ban egy bécsi lap, az *Anzeigen aus den saemmtlichen k. k. Erblaendern* (6. évf. 1776. 87., 88 lap) latin nyelvű levelet közölt egy Székely nevű kapitány tollából, amelynek tartalma a következő:

„1763. november 6-án egy Szathmár-Németi Pap István nevű nyomdász látogatott meg. Sok mindenről beszélgettünk, többek között a cigányokról is és ez alkalommal vendégem a következő anekdotát beszélte el, amelyet Vályi Istvántól ²⁷ hallott, aki Almáson, Komárom megyében református lelkész volt.

Midőn Vályi a leidai egyetemen tanult, malabári fiatalemberekkel ismerkedett meg. Három mindig található Leidában... Midőn Vályi észrevette, hogy ezek a fiatalemberek anyanyelve szerfelett hasonlít kifejezésére nézve a magyar cigányokéhoz, felhasználta az alkalmat s több mint 1000 malabári szót jegyzett fel, jelentésükkel együtt. Ugyanezen három fiatalember azt is elmondotta Válynak, hogy hazájuk egyik tartománya: Cigánia. Midőn Vályi hazájába visszatért, a malabári szójegyzéket felolvasta a győri cigányoknak s minden egyes szó jelentését megkérdezte. A cigányok majdnem minden egyes szó jelentését meg tudták mondani.” E nagyfontosságú levél kikerülte a tudósok figyelmét. Csakis Grellmann reflektál rá 1783-ban a cigányokról írott és sokat plagizált művében. ²⁸ A német tudósok ezért Rüdiger ²⁹ mellett Grellmannnak tulajdonítják a cigányok indiai származásának felfedezését. Az angolok Marsdennek ³⁰, Szumátra történetírójának tulajdonítják az elsőbbséget.

Pott F.A. ³¹ hallei egyetemi tanár, a magyar tudományos akadémia kültagja, bizonyította be az összehasonlító nyelvészet alapján a cigányok indiai származását. *Die Zigeuner in Europa u. Asien* című, Halléban 1845-ben megjelent művében Pott sem említi meg az említett lelkész nevét s ő is Grellmann-t tartja elsőnek ez ügyben.

²⁷ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar cigányok> , <http://romagov.kormany.hu/palyazati-felhivas-a-valyi-istvan-dij-odaitelesere> - Vályi István a XVIII. század második felében Dunaalmáson szolgált református lelkész, Leidenben tanult és a kutatásaival hozzájárult a cigányság indiai eredetének bizonyításához.

²⁸ http://de.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Moritz_Gottlieb_Grellmann - Heinrich Moritz Gottlieb Grellmann (1756–1804) német statisztikus és kultúrtörténész *Die Zigeuner*, (teljes címe: *Die Zigeuner, ein historischer Versuch über die Lebensart, Verfassung und Schicksale dieses Volkes in Europa, nebst ihrem Ursprunge*) c. műve

²⁹ <http://d-nb.info/901220876/about/html> - Johann Christian Christoph Rüdiger: *Von der Sprache und Herkunft der Zigeuner aus Indien*. Leipzig, 1782.

³⁰ [http://en.wikipedia.org/wiki/William_Marsden_\(orientalist\)](http://en.wikipedia.org/wiki/William_Marsden_(orientalist)) - William Marsden (1754-1836) angol orientalista, nyelvész, numizmatikus

³¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/August_Friedrich_Pott - August Friedrich Pott (1802-1887) német filológus, nyelvtudós, az összehasonlító nyelvészet egyik megalapítója

Bizonyított tény tehát, hogy a cigányok Indiából származnak, nyelvük ind, de még nincs eldöntve, hogy India számos nyelvjárása és népe közül a cigány melyikből származik, vagy melyikhez áll legközelebb (Pallas, IV. kötet, 362-363. oldal).

Eszerint Indiának árja nyelvcsaládjához tartozik, mint a szanszkrit. Közeli rokona lehet az India északnyugati részében élő szindhi nyelvjárásnak s az ezzel határos kasir és dradus nyelveknek. Grammatikája gazdagabb minden más élő nyelvénél. Számos tájszólása van, amelyek sokban eltérnek egymástól.

Miklosich ³² az Európában dívó tájszólásokat 13 csoportra osztja.

A régi osztrák-magyar monarchiában élő cigányok között hét szójárás divatos: 1. a magyar vidéken letelepedett cigányoké (zenészek), 2. a magyar Kárpátokban letelepedett tót cigányoké, 3. a szerémségieké s a szerb nyelvterületekkel szomszédos cigányoké, 4. az oláh vidéken élőké, 5. a cseh és morva vidékieké, 6. a Törökországból eljöttéké (táncosnók), végül 7. a vándorcigányoké. Az erdélyiek nyelve hol a megtelepedett magyar, hol az oláh cigányokéhoz sorakozik.

Hogy mikor és miért hagyták oda őshazájukat, nem tudjuk. Miklosich szerint sokáig időztek Erán vidékén, ezt bizonyítják nyelvük perzsa és örmény elemei. Egyrészt Szírián át Észak-Afrikába, nagyobb részük Frígián át Görögországba került, ahol ismét évszázadokon át veszteglett, amíg elárasztotta Középeurópát. A XIV. század második felében a korfui oklevelek már emlegetik a frank bárók szolgálatában álló cigányokat.

1386-ban a Feudum Acingárum (cigány hűbér) Korfuval együtt a velenceiek birtokába került. Ekkor kerültek Oláhországba s innen, midőn ez török vazallusság lett, hozzánk, Magyarországra. Középeurópában barátságos fogadtatásuk után üldöztetésben lett részük. Nálunk már az 1525-ik hatvani országgyűlésen, mint zenészek szerepelnek!

Vallásuk alapja az ősök tisztelete s az animizmus. A nőknek ... bizonyos varázserőt és természetfeletti képességeket tulajdonítanak, amelyek segítségével gyógyítani is tudnak.

Színes a cigány faji jellem az ethnografusok tükrében is. Általában kétféle fajtát különböztetnek meg néprajzi szempontból: a némileg letelepedett cigányokat, ezek az úgynevezett gletecsórék, ami annyit jelent cigány nyelven, hogy nyelvben, tudniillik cigány nyelven szegények! Ezek ugyanis, ha el nem is felejtették a cigány nyelvet, de abban már kevésbé járatosak, mint a sátoros cigányok, a kortorárok (vándorcigányok!). A gletecsórék szokásaira – bár itt is hangsúlyozzuk bizonyos irányú megrendíthetetlen konzervativizmusukat! – némi hatással van, ha csak látszólagos hatással is – annak a népnek az életmódja, amelynek körében letelepedtek. Sokat vesznek át a kereszténységből, ha csak külsőségeket is! A kortorárok már inkább megtartották ősi szokásaikat, ... törzs s nemzetségrendszerben élnek s irtóznak a vegyes házasságoktól. A törzs feje a vajda, korábban jelentékeny hatalommal rendelkezett, házasságokat engedélyezhetett, feleket elválaszthatott, kisebb büntetéseket szabhatott ki (testietek!), a neki nem tetszőket a törzsből kiűzhette. Hatalma ma már erősen csökkent.” ³³

Egy rendhagyó cigányevangelizáció az 1930-as években:

Bihari Hermann vándorprédikátor látogatása a zalai megyeszékhelyen

Mindszenty József felismerte, hogy a cigányság helyzetét nem lehet csak jogi úton, törvényekkel és rendeletekkel szabályozni. Ehhez meg kell szólítani, érdekeltté kell tenni a cigány társadalmat is, viszont ez az esetek döntő többségében a többségi társadalom eszköztárával, még a legnagyobb jó szándék ellenére sem hozza meg a kívánt eredményt.

³² <http://www.kislexikon.hu/miklosich.html> - Miklosich Ferenc (1815-1891) szlávista, nyelvész, etnológus

³³ Dr. Kéthely Sándor: A cigányok. A cigányság neve, származása, nyelve, vallása, a cigány faji jelleme, a cigányság babonája, halálfélelme, irtózása a halottaktól. In: Zalamegyei Újság. XXIV. évf. 88. szám 1941. április 19. (szombat) 6.o.

Mindszenty ezt belátva kereste azt a megfelelő tekintéllyel rendelkező egyéniséget a cigány közösségben, akit a műveltsége alkalmassá tesz arra, hogy összekötő kapocs legyen a többségi társadalom és a cigányság között. Az erkölcsi megújulást, a cigány társadalom felemelését pedig a keresztény értékrendre alapozva képzelte el. A keresztény hit útján való integráció koncepcióját most már több példa is igazolja: a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, 80%-ban cigányok lakta Uszka az ezredfordulón – Kovács Edgár szabadkeresztyén lelkipásztor vezetésével – a teljes közösség megtérése révén vált mintafaluvá, ahol nincs etnikai feszültség, a végzős nyolcadikosok mindegyike továbbtanul és a mélyszegénységet, a munkanélküliséget mezőgazdasággal, főként uborkatenyésztéssel sikerült felszámolni.³⁴ Mindszentynek a többségi pozíció és a rendszeres kapcsolattartás hiányában nem sikerült a cigányintegráció terén hasonló eredményt elérnie: csupán egyetlen cigányevangelizáció valósult meg, melynek tanulsága messze túlmutat a saját korán.

Mindszenty József hatványozott figyelmet szentel a lapjában a méltatlanul elfeledett Bihari Hermann személyének és 1937. júliusi Zala megyei evangelizációs útjának. Az 1937. július 17.-én Zalaegerszegre érkezett prédikátorról a *Zalamegyei Újság* július 19.-i száma közöl „*A cigányok jövődjé papja Zalaegerszegen. A cigányokat téríti és készül a papi pályára.*” címmel terjedelmes beszámolót.

Az akkor 25-26 év körüli vándorapostol, Bihari János zeneszerző-prímás³⁵ leszármazottjaként híres zenészcsaládban született a Fejér megyei Móron. A „barna arcú, feketehajú, villogó szemű cigány férfi-szépség” alázatára jellemző, hogy tudatosan kerülte a sajtónyilvánosságot: „Külsejénél és származásánál is érdekesebb az élete. Erről édes-keveset mond, inkább a papság adataiból szedjük össze, amit róla megírunk. Bihari Hermann nem nyilatkozik. Azt mondja: becsüli az újságokat és az újságírókat, de nem ad interjút, mert nem reklámmal, hanem munkájával akar eredményeket elérni. Még pedig a papi pályán, azaz ezidőszent a világi apostolkodás terén.”

A prédikátor a hivatástudatára már gyermekkorában ráébredt: „Bihari Hermannak ez a munkaterülete: a cigányokat téríteni, közelebb hozni az egyházhoz, a papsághoz, a társadalomhoz. ... Kezdetől fogva vonzódott az egyházhoz, a papsághoz. Ha alkalma volt, eljárt a templomba, hozzászegődött a papokhoz. Otthon, a cigánytanyán pedig a misét utánozta kis társaival.” Bihari Hermann szembesült azzal, hogy a többségi „társadalom megvetése ... mélyre taszította a magyar cigányokat”, pedig „a cigányban megvan a hajlandóság a jóra, a művelődésre”.

Ez a felismerés adott számára ösztönzést a tanulásra, belátva, hogy csak így tud érdemlegesen segíteni a sorstársain: „Ekkor érlelődött meg benne a gondolat, hogy tanul és pap lesz, majd pedig pásztor a fajtestvéreinek, hogy jobbá tegye őket. Már 17-18 éves volt, amikor egyik plébános felfedezte benne a hivatást és oktatni kezdte. Egy másik, azóta meghalt plébános házába fogadta. Nagy hálaival gondol vissza rá Bihari, mert itt tekintették először teljes értékű embernek, s nem a cigányt, hanem a tehetséges embert nézték benne. Éles eszével gyorsan

³⁴ http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2004/2/nagy_a.html - Nagy Attila - Péterfi Rita: A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár. Problémavázlat. In: Könyvtári Figyelő. 50. évf., 2004. 2. szám; http://nol.hu/mozaik/megtert_cigany_kozosseg_szabolcsban_-_galeria - Megtért cigány közösség Szabolcsban – Galéria. In: NOL, 2010. április 4., <http://www.szon.hu/hirek/Szabolcs-Szatmar-Bereg/cikk/istenben-es-az-uborkaban-biznak-uszkan/cn/haon-news-FCUWeb-20081205-0616394289> - Palicz István: Istenben és az uborkában bíznak Uszkan. In: Szabolcs Online. 2008. december 5., <http://www.dalit.hu/megtert-cigany-kozosseg-szabolcsban/> , <http://www.dalit.hu/az-uszkai-dr-serto-radics-istvant-kituntette-az-egyest-allamok-kulugyminiszteriuma/>

³⁵ Bihari János (Nagyabony, 1764 – Pest, 1827) a verbunkos stílus legkiválóbb képviselője. Művészetét Beethoven és Liszt is nagyra értékelte, dallamait saját alkotásaikban is felhasználták (Beethoven: István király – nyitány; Liszt: Zum Andenken - http://hu.wikipedia.org/wiki/Bihari_János , http://www.romnet.hu/hirek/2007/04/24/180_eve_halt_meg_bihari_janos , <http://mkdsz1.freeweb.hu/n12/danubia010608.html> , http://zene-kar.hu/tartalom/bihari_janos_hatvagyas_verbung/280

haladt, az idén magánúton már az ötödik gimnáziumot is elvégezte. A tanulást folytatja, mert az a szándéka, hogy az érettségi után a veszprémi teológiára véteti fel magát, hogy pap lehessen.

Máris sokat tud, sokkal többet, mint a felsős gimnazisták; sőt sok vonatkozásban az érettségizetteknél is többet. Bőséges általános tudása, jelentékeny irodalmi és teológiai ismeretei vannak. Megállja a helyét a társalgásban, ismeri a társadalmi szokásokat; főleg pedig a szónokláshoz ért. Lelkesen, formás mondatokban beszél.”

Bihari nyaranta prédikációs útjain végigjárta a Dunántúl cigányok lakta településeit. Zalaegerszegre Vas megyéből érkezett: „Évről-évre bejárja ilyenkor a falvakat, városokat és valóságos missziót tart fajtestvérei között. Felkeresi a cigányokat, elbeszélget velük. Néhány mondat után látja hibáikat, bajaikat; lelkükre beszél és vigaszt nyújt nekik. Aztán összegyűjti őket, beszél nekik Istenről, hitről, erkölcsös életről. Sorra meglátogatja a sátoros cigányokat is s velük cigánynyelven beszél. Ha nehezebb a talaj, náluk is alszik, de nem távozik eredmény nélkül.

Majdnem mindig van eredmény, mert a cigányok örömmel fogadják, sőt büszkén, hogy közülük ilyen képzett ember kerül ki. Eredményei igen szépek: számtalan cigányt vezetett a szentgyónáshoz, sok fajtestvérenek a házasságát rendezte, sokakat a pogányságból térített meg. Minderről sorozatos elismerő levelek és egyéb bizonyítékok tanúskodnak.”

A katolikus egyház képviselői is kifejezték hálájukat Biharinak: „Rott püspök ³⁶ saját aláírású fényképével ajándékozta meg. Az egri kispapok méltónak tartották, hogy vele egy képen szerepeljenek, Peyer Ferenc apostoli kormányzó hivatalosan ajánlja a papság figyelmébe. Legfőbb munkaterületén, Fejér megyében nemcsak minden falu cigányai ismerik, de az ottani papság is a legjobb véleményel nyilatkozik róla.”

Bihari Hermann nyíltan vállalta a katolicizmust és a katolikus háttérét, bár az általa képviselt üzenet ökumenikus jellegével túllép a felekezeti kereteken. A Dunántúl és Fejér megye területén annyira domináns jellegű a katolikus vallás, hogy Biharinak alkalma sem lett volna jobban megismerni a protestáns irányzatokat.

A prédikátor a magyarországi cigány irodalom megteremtőjévé is válhatott volna, megelőzve az első generációs Lakatos Menyhértet. A *Zalamegyei Újság* elismerően szól írói-fordítói tehetségéről és Mindszenty érdeme, hogy közli Bihari Miatyánk- és Üdvözlégy-fordításait is:

„Képességeit megismerve joggal hisszük, hogy évek múlva a cigánynyelvű irodalomnak is művelője lesz. Már bízattást kapott a cigány nyelvtan összeállítására, de egyelőre még csak a katekizmust és az imákat fordítja. Fajtestvéreit meg is tanította cigány nyelven a Miatyánkra és az Üdvözlégyre. Ezek cigányul így hangzanak:

Miatyánk:

Ámorodil dél káj é szán, ándocséri tá ál szuntoma, tyó ánáv tájtel áveltál, tyó szunté thém tájde. Amaro szákó gyeszutno mánró, táj ertoszár ámáre bezehá tájna ingereme, máskár lé nászalu égyi muntuszár áme lebenyesztár.

Üdvözlégy:

Tá ávez drágome szuntone Máriáve, maskarle zsvuja tajtyó zakló, Jézusi! Ámáre gajzsi szuntone Máriáve rugyi szár, ánda ámende ákánik táj peámáro moleszkó császé. Amen.”

A zalaegerszegi evangelizáció első napjait és a prédikátor várható programját a *Zalamegyei Újság* így ismertette július 18.-án vasárnap: „Bihari Hermann pénteken már meg is kezdte Zalaegerszegen világi apostolkodását. Felkereste lakásukon a cigányzenészeket, akik szívesen fogadták. Majd este a Kultúrházba hívta össze őket és beszédet mondott hozzájuk. Ma folytatta munkáját a városban, azután a városkörnyéki sátoros cigányokat látogatja meg. A hét közepén

---

³⁶ Rott Nándor (1869-1939) veszprémi püspök 1917-től 1939-ig.

Vas megyébe tér vissza, augusztusban pedig a Letenye környéki cigányok között apostolkodik.”

37

A következő hét csütörtökén, 1937. július 22.-én *A cigányügy* című, név nélkül megjelent, feltehetően Mindszenty által írt vezércikk tárgyilagosan foglalta össze és vont le az evangelizáció konzekvenciáit:

„Most, amint arról hírt adtunk, Zalaegerszegen tartózkodik a cigányok jövő papja, a 26 év körüli Bihari Hermann, aki fajtestvérei között buzgó tevékenységet fejt ki, hogy a cigányokat valláserkölcsei intelmekkel lássa el, közelebb hozza az egyházhoz, a társadalomnak hasznos tagjaivá, az államnak munkás, megbízható polgárává tegye őket. Akad tehát most már cigány, aki belátja, hogy elérkezett a cigányok polgárosodásának ideje, aki restelli, hogy testvérei még mindig az emberi társadalom keretén kívül állanak, mert őket csak az ismert „cigányélet” neveli. Néhány napi zalaegerszegi tartózkodásának vannak is eredményei. Mert az már eredménynek, még pedig nagy eredménynek számít, hogy meghallgatják őt cigány testvérei, csoportosulnak köréje, kérdezősködnek tőle s a Kultúrházban tartott megbeszélésein résztvesznek. Kezdetben csak kevés hallgatója akadt, kedden délután azonban már a 60-at meghaladta a hallgatóinak száma. Igaz, majdnem kivétel nélkül muzsikások voltak, de mégis cigányok és az bizonyos, hogy a példájuk hatással lesz a kóbor cigányokra, akiket szintén fölkeres Bihari s akik közül szintén sokan hallgatnak szavára. A keddi tanítás eredményeképpen ma reggel sokan járultak a szentgyónáshoz és szentáldozáshoz.”

A vezércikk rámutat arra, hogy Bihari és szolgálata kiindulópontja lehet a cigányság integrációjának és a szélsőjobboldali nézetek ellensúlyozásának. Az 1930-as évek Magyarországnak közegében a Bihari-féle megoldás hatékonynak bizonyult volna:

„A cigányügy országos rendezése sokáig várat magára. Pedig a kérdéssel minden arra hivatott fórum már hosszabb ideje foglalkozik, anélkül azonban, hogy csak egy lépéssel is történék közeledés a cél felé. Községek, városok, törvényhatóságok, mezőgazdasági bizottságok tesznek javaslatokat, intéznek felterjesztéseket a kormányhoz, és eredménytelenül. A panaszok meg egyre gyakoribbak a cigányok ellen s egyes alkalmakkor olyan kívánalmak is hangzanak el, amelyek már-már az embertelenség határait súrolják. ...

Bihari működése kiinduló pontja lehet a cigányügy nagyon óhajtott rendezésének. Az eddigiek azt igazolják, hogy a komoly munkát ott kell kezdeni, ahol Bihari kezdette: megmagyarázni, hogy a cigány is Isten fia; valláserkölcsei nevelésben kell részesíteni a cigány-népséget, ki kell benne fejleszteni az emberi öntudatot, hogy polgári munkához, polgári élethez szokhassanak. Szép szóval, okos szóval, emberhez méltó bánásmóddal sokkal többet érhetünk el, mint bármilyen szigorú büntetéssel is. Mindennek meg kell találni az útját-módját s a vezetést ahhoz értő egyénre kell bízni.

Aki a cigányok térítésén úgy dolgozik, mint Bihari Hermann, megérdemli a tiszteletet és becsülést, de megérdemli, sőt el is várhatja a társadalom és az állam hathatós támogatását. Hátha sikerül célt érnie. Abból nem csak a cigányoknak, hanem az államnak és a társadalomnak is haszna lesz. Ne értékelje le tehát senki se ennek a lelkes cigányapostolnak munkáját, hanem érdeklődjenek iránta különösen a társadalom és a hatóságok vezetői s örüljön mindenki, hogy végre egy arra termett cigány próbálkozik azzal, amit századok óta követel, de megoldani eddig nem tudott sem az állam, sem a társadalom. Kísérjük figyelemmel működését és támogassuk fáradtságos munkájában. Az érdeklődés és támogatás fokozott munkára ösztönzi és munkájának csak szebb eredményeket biztosíthat.”³⁸

Mindszenty biztatása sajnálatos módon a többségi társadalom közönyébe ütközött. A plébános és a vándorprédikátor útjai elváltak, a cigányevangelizáció nem vált rendszeressé, a zalai helyi

³⁷ A cigányok jövő papja Zalaegerszegen. A cigányokat téríti és készül a papi pályára. In: Zalamegyei Újság. XX. évf. 160. szám 1937. július 18. (vasárnap) 2-3.o.

³⁸ A cigányügy. In: Zalamegyei Újság. XX. évf. 163. szám 1937. július 22. (csütörtök) 1.o.

többségi társadalomban nem volt olyan személyiség, aki a kisebbségi réteghez a saját nyelvükön tudott volna szólni.

Később Bihari Hermann a magyar történelemben még feltűnt egy rövid időre. A zsidótörvények után, 1942 márciusában, szinte parallel a március 15.-i Petőfi téri tüntetéssel (sajnálatos módon nem koncentrálna az erőket), a külső Józsefvárosban az egyik ódon ház udvarán közel kétszáz cigány megválasztotta a prédikátort vezetőjüknek. Bihari ekkorra már befejezte gimnáziumi tanulmányait Pécsen, több évig iskolaszolgaként dolgozott a Mester utcai elemi iskolában és szép eredményeket ért el az evangelizáció terén: „Mindenütt térítettem a vallástalan cigányságot. Elmentem a faluszéli sátrakba és vályogkunyhókba s lelkére beszéltem testvéreimnek. Sok vadházasságban élő cigánypárt vettem rá, hogy az oltár előtt szentesítsék együttélésüket.”

Az egyre erősödő nemzetiszocialista veszély ellenében Bihari Hermann nyíltan felvállalta, hogy keresztény alapon „új közösségi életre akarja megszervezni a cigányságot”. A rasszista fenyegetettségben – a zsidótörvények után a cigánytörvényre várva – a megtérés és a hívő élet perspektíváját kínálta fel a cigányságnak: „segíteni kell az én népemem. És most híre jár, hogy jön a cigánytörvény... Itt az idő, hogy minden cigány megtalálja az Istent és a cigánynép helyét a világban. Sokat szenvedtünk eddig is és még több szenvedés vár ránk. Minden cigánynak meg kell térnie Istenhez.”³⁹

Mindszenty és a cigányvajda

A zalai cigányok körében Mindszenty olyannyira tekintélynek számított, hogy egy sajnálatos bűntény után a zalai cigányvajda-helyettes, Kulcsár György Sándor nem politikai felettes fórumhoz fordult, hanem magát Mindszentyt és közvetlen munkatársát, a *Zalamegyei Újság* főszerkesztőjét, Herboly Ferencet kereste fel. A lap szerkesztőségében 1940. április 5.-én találkoztak, hogy tárgyaljanak a cigányság felemelkedésének lehetséges útjáról.

A sajtóorgánum még aznap hírt adott a találkozásról és az előzményekről. A megélhetési bűntényről a következőképp tudósít a lap: „A rendőrséghez több följelentés érkezett termény- és tyúklopások miatt. Ezért a kapitányság elrendelte a cigánytanyán a razziát, amit tegnap délután és ma éjszaka foganatosítottak. Gyanúsnak tűnt föl, hogy Kolompár Jánosnál (Murza) nagymennyiségű kukorica van, amit ő semmiesetre sem vásárolhatott és nem is természetelt. Mivel a cigány kukoricalopás miatt már volt letartóztatásban, több ízben el is volt már ítélve, sőt lopás gyanúja miatt most is eljárás folyik ellene, a rendőrség őrizetbe vette és elrendelte internálását, amelynek legkisebb időtartamát három évben állapította meg, továbbá három évre kitiltotta a város területéről.”

A vajdahelyettes Mindszentyben látta azt a személyt, akivel párbeszédet folytathat az ilyen és ehhez hasonló esetek elkerülése céljából. A megélhetési bűnözés egyetlen megoldásaként pedig a cigányintegráció országos szinten való megoldását és a cigány lakosságnak a munka világába való bevonását vázolta fel:

„Az ügygel kapcsolatosan megemlítjük, hogy Kulcsár György Sándor vajdahelyettes ma szerkesztőségünkben járt és elismerte, hogy a cigányokkal nagy baj van országszerte és a bajokon csak a cigányügynek országos egységes rendezése segítené. Addig is azonban szükségesnek tartaná és kéri is a földbirtokosokat, adjanak munkát a cigányoknak, hogy lopásra ne kényszerüljenek. Ő pedig, ha arra a hatóságtól megbízatást kap, kötelezi magát, hogy rendet tart nemcsak a zalaegerszegi cigánytanyán, hanem a járás területén lakó cigányok körében is. Megbízatása természetesen nemcsak a cigánytanyán lakókra, hanem a zenészekre és a teknős, köszörűs, vályogvető cigányokra is érvényes lenne.

---

³⁹ <http://www.huszadikszazad.hu/bulvar/vezert8221-valasztottak-vasarnap-a-pesti-ciganyok> ,
http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?n=sixtyman&pid=24180&blog_cim=Huszadik%20Sz%20E1zad:1942%20%7C%20M%20E1rcius

A vajda megbízására illetően nincsenek törvényes rendelkezések, így tehát a hatóságoknak csak a saját hatáskörükön belül, talán a cigányokkal való közös megállapodás után a helyettes vajda „elgondolása” alapján lehetne intézkedni. Mindenesetre jól esik hallanunk, hogy akadnak már a cigányok között is, akik belátják a helyzet tarthatatlanságát és a bajok orvoslására a maguk szolgálatait felajánlják.”⁴⁰

Herboly Ferenc főszerkesztő a cigányság integrációjáról

A főszerkesztő, Herboly Ferenc 1940. május 11.-én terjedelmes írást szentelt a cigányság felemelésének, a munka útján való integrációnak: *„A cigánykérdést ne kezeljük ellenséges indulattal. A zalaegerszegi cigányok tisztességes munkával kívánnak kenyeret keresni.”* – hangzik a címben a felhívás.

A két zsidótörvény után a politikai közhangulatban a cigányságra is jobban ráterelődött a figyelem. Herboly Ferenc így összegzi az ekkoriban született tervezeteket, javaslatokat:

„Hivatalos és nem hivatalos köröket az utóbbi időben élénken foglalkoztatja a cigánykérdés, ami bizony már nagyon is kívánja, sőt követeli a megoldást. Értekezleteken, gyűléseken ajánlgatnak is módokat, terjesztenek elő javaslatokat, de a helyzetben javulás nem tapasztalható. ...

A tapasztalatok azt igazolják, hogy a cigánykérdést rendesen türelmetlenül, ellenséges indulattal kezelik. Fölsorolnak egy csomó kellemetlenséget, kárt, amit a cigányok okoztak és *nagyon gyakran olyan rendszabályokat sürgetnek, amelyek éles ellentétben állnak a felebaráti szeretettel, az emberiséssel.*”

A megélhetési bűnözés okának a többségi társadalom közönyét és cigányság irányában tanúsított kirekesztést tartja: *„A cigányt eddig még nem sikerült nagy általánosságban rendes kenyérkereseti munkára szoktatni. És, mert nincs kenyérkeresete, koldul, vagy lop, sőt rabol. Hát ezt mindenesetre meg kell szüntetni. ... menjen dolgozni. És nem adunk neki munkát. Emberré, munkás emberré kell nevelni a cigányt, hogy a társadalomnak hasznos tagja legyen. Irtózkodunk tőle, mert piszkos, rongyos, kitelepítjük a falu, a város határába, ahol az ő saját külön társadalmukban élnek, csak egymástól tanulhatnak. Ilyen körülmények között aligha változnak meg, bárha ma már minden cigánygyerek jár iskolába és a cigánylegények katonai szolgálatot teljesítenek, mint a többi fiatalok.*”

A főszerkesztő álláspontja szerint az általános tankötelezettség és katonai szolgálat kiindulópontja lehet a hatékony integrációnak: *„Éppen azért, mert a cigányok iskolába járnak és katonáskodnak, nem olyan nehéz megtalálni a polgárosítás módját és eszközeit, mint régen, amikor még az anyakönyvekbe sem kerültek a cigányok. És, hogy megvan bennük a hajlandóság a polgári életre, az sem tagadható.”*

Az elutasító, sztereotípiákból (cigányság iskolakerülése, hatóságok kijátszása) fakadó hozzáállásra egy korábbi példát hoz fel: *„Amikor tizenkét évvel ezelőtt a zalaegerszegi cigányokat a csácsi út mellől a felsőerdő mellé, a hármashatárhoz akarták telepíteni, az öreg cigányvajda azzal az indoklással kérte a polgármestertől a városhoz közelebb való telepítésüket, hogy „onnan nem tudják gyermekeiket iskolába járatni”. Sokan kinevették és csak trükknek tartották ezt az indoklást. Nem kerültek oda.”*

Mindszenty és a cigányság kapcsolatára is kitér az írás, bár nem nevezi meg Mindszentyt személyesen. A zalaegerszegi cigányok a harmincas évek végére, negyvenes évek elejére eljutottak odáig, hogy – igaz, főként nagyobb ünnepekkor – szívesen jártak templomba, részt vettek a Mindszenty celebrálta miséken: *„Jóleső érzéssel láttam egyik karácsonykor, hogy a fél 12 órai szentmisére egész sereg cigány vonult be a plébániatemplomba. Figyeltem őket. Viselkedésük ellen nem lehetett kifogást emelni. Ájtatosan imádkoztak. Szinte láttam rajtuk,*

---

⁴⁰ Razzia a cigánytanyán – internálással. A cigányoknak munkát, magának megbízatást kér a helyettes vajda. In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 77. szám 1940. április 5. (péntek) 4.o.

milyen boldogoknak érzik magukat abban a tudatban, hogy ott nekik annyi helyük van, mint másnak. A második ünnepen a Batthyány-utcában várakoztam rájuk. Jöttek. Megkérdeztem tőlük, hová igyekeznek. Egyszerre hatan-nyolcan válaszoltak: Hát a templomba, imádkozni a kis Jézuskához. – Nem merném állítani, hogy színlelés volt ez, hogy nem a hit, a jóérzés adta szájukba ezt a választ.”

Herboly Ferenc személyében Mindszenty alkalmas munkatársat talált, hogy az általa képviselt irányvonal szellemében gyakorlati ügyekben is segítséget nyújtott a cigányoknak:

„szóltam ügyes-bajos dolgaikban a polgármesternél, úgy Czobor Mátyásnál, mint vitéz Tamásy István dr.-nál és több jogos óhajukat sikerült is kielégíttetnem. Érdeklődtem gyermekeik tanulása felől. Ennek következménye lett az, hogy az iskolásgyermekeik nekem mutatták meg először értesítőjüket. Mindig dicséretet kaptak tőlem, mert megérdemelték.

A Zalaegerszegi alsó cigánytanyán, Kaszaháza szomszédságában 7, a felsőn 11 család lakik. Ha valami kell nekik, most is hozzám jönnek és én szívesen eljárak érdekükben. A Zalamegyei Újság hasábjain is hírt adok a cigánytanya eseményeiről s tolmácsolom kérelmüket: adjanak munkát az arra alkalmas és érdemes cigányoknak.”

Itt tér rá az újságíró Kulcsár György Sándor helyettes vajda 1940. április 5.-i látogatására. Fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a vajda fennhatóságát élvező, tisztességes hozzáállású, dolgozni akaró cigányság identitása *magyar* és *katolikus*:

„Kulcsár György Sándor helyettesvajda hangoztatja, hogy szeretné népéről lemosni a szégyent, tisztességes munkával kívánnak kenyeret keresni s akit ő ajánl, azért helyt is áll. Már nemcsak az ő társaságából, hanem a vasmegyei cigányok közül is többnek szerzett munkát. Jó magyaroknak és jó katolikusoknak tartják magukat.

... A kedvezőtlen időjárás miatt összetorlódott a sok munka. *Néhány munkahelyen nem is jelentkeznek elegendő számban munkások. Alkalmazzanak ott cigányokat. Kulcsár vajdahelyettes – tudom – megfelelőket ajánl.*

Amint látjuk, a zalaegerszegi cigánytelepeken sikerült rendet teremteni. Ha a viszonyok ott állandósulnak, akkor például szolgálhat az az egész országban.”

A zalai példa, Mindszenty és a helyi helyettes cigányvajda összefogásának és a korábbi cigányevangelizációnak köszönhetően, kezdett eredményeket hozni, de a társadalom közönye, az országos rendezés hiánya és a világegés miatt nem lehetett széleskörű kibontakozás alapja. Herboly Ferenc cikkének elgondolkodtató zárszava a jövőre vonatkozóan összegzi a konzekvenciákat:

„A cigány is ember, tehát emberséges bánásmódot érdemel. Ha a társadalom megváltoztatja eddigi magatartását a cigányokkal szemben, megváltozik a cigány is. Igaz, ez nem történik meg egyik napról a másikra, de nem lesz nehéz a munka. Hiszen tanul rendet és fegyelmet a cigány az iskolában és a katonaságnál. De ügyelni kell arra, hogy, amit ott tanul, ne vetkezhesse le otthon, a cigánytanyán. Jó lenne ezért a mai ellenőrzés mellett még külön hatósági megbízottra ruházni a felügyeletet a cigányok fölött. Ha ismét csak nemtörődömséget tanúsít a társadalom a cigányokkal szemben, vagy a nemtörődömség legfőlebb ellenséges érzületben nyilvánul meg irántuk, akkor elfelejtik, amit az iskolában és a katonaságnál tanultak. Vajjon mi jót várhatunk attól, akivel nem törődünk, akit magunktól mindig csak elhessegetünk, holott, mint szerencsétlen embertársunk, talán mást is érdemelne?”⁴¹

---

⁴¹ Herboly Ferenc: A cigánykérdést ne kezeljük ellenséges indulattal. A zalaegerszegi cigányok tisztességes munkával kívánnak kenyeret keresni. In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 107. szám 1940. május 11. (szombat) 4-5.o.